

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta
Katedra systematické teologie
Fundamentální teologie

Seraphina Mariae

**RECEPCE UČENÍ PATRISTICKÝCH OTCŮ OHLEDNĚ
PAPEŽSKÉHO PRIMÁTU NA PRVNÍM VATIKÁNSKÉM KONCILU**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Dr. theol. Bogdan Pelc

PRAHA 2008

Děkuji mému vedoucímu práce panu doktoru Bogdanu Pelcovi, jakož i všem přátelům a rodině za podporu a pomoc při vypracování této práce.

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 15.dubna 2008

Seraphina Mariae

Obsah

Obsah	3
Úvod.....	6
1 Biblické předobrazy.....	10
1.1 Pastýř a stádo	10
1.1.1 Pastýř ve Starém zákoně.....	10
1.1.2 Stádo a jeho pastýři.....	11
1.3 Pastýř v Novém zákoně	12
1.4 Ježíš, dobrý pastýř	13
2 Biblický základ Petrova primátu	13
2.1 Otázka autenticity Mt 16, 17–19	15
3 Nástin historického vývoje Petrova primátu v ranné Církvi.....	17
3.1 Postavení svatého Petra mezi apoštoly.....	17
3.2 Postavení svatého Petra v prvotní Církvi	18
3.3 Postavení Říma v prvotní Církvi	19
4 Petrův primát u církevních otců	21
5 Pojem a úkol Patrologie.....	24
5.1 Etymologický rozbor patrologie, patristika.....	25
6 Vymezení doby Otců	26
6.1 Kdy začíná a kdy končí doba Otců?	26
6.1.1 Období apoštolů.....	26
6.1.2 Apoštolští otcové	27
6.1.3 Didaché - učení dvanácti apoštolů.....	28
6.1.2.1 Klement římský	29
6.1.2.1.1 První list Klementův	29
6.1.2.2 Ignatios Antiochijský.....	36
6.1.2.2.1 List Ignatia Antiochijského Efezským	36

6.1.2.2.2 List Ignatia Antiochijského Římanům.....	39
6.1.4 Apologeti	39
6.1.4.1 Irenej	40
6.1.4.2 Tertullián- Quintus Septimius	41
6.1.4.3 Hippolytus.....	41
6.1.4.4 Justin	42
6.1.4.5 Cyprián z Kartága	43
6.1.4.5.1 Felicissimovo schizma.....	44
6.1.4.5.2 Spor o platnost křtu heretiků	44
6.1.4.6 Fotios Konstantinopolský	46
7 Dvě školy, které měli významný podíl na rozvoji křesťanské literatury	47
7.1 Klement Alexandrijský (asi 150 - 215)	47
7.2 Origenes - (185 - 253/5)	49
8 Ekumenické koncily starověku.....	52
8.1 Koncily „historické jednoty“	52
8.2 Svolávání a vážnost legátů	52
8.3 Nutnost svolat synod v Nicei.....	52
8.4 Synody v Sardice a Rimini	53
8.5 Ekumenické koncily, které se vyjadřovaly k neomylnosti papeže.....	54
9 Některé důležité hereze týkající se Petrova primátu a jejich rozuzlení	55
10 Rozpad Východu a Západu.....	60
10.1 Pentarchie pěti patriarchů, na kterých spočívá ekumenický koncil	62
11 Uvedení do doby předkoncilní	67
12 I. vatikánský koncil a jeho vyjádření k Petrovu primátu.....	68
12.1 Učitelství úřad Církve.....	80
12.2 Pojem neomylnosti	83
13 Patristické odkazy v dokumentech prvního vatikánského koncilu	87
14 Jednomyslnost církevních spisovatelů	92
15 Námítky na vyhlášení papežské neomylnosti	95

16 Dopad I. vatikánského koncilu	97
17 Vznik starokatolické církve jako záporná reakce na první vatikánský koncil	101
18 Papež v kontextu sboru biskupů podle Lumen gentium 23–25	103
Závěr	105
Prameny	107
Použitá literatura.....	108
Seznam zkratek.....	110
Anglická anotace	112
Příloha 1	113

Úvod

Téma této práce je velmi rozsáhlé a důležité a má mnoho souvisejících podotázek a je mnoho dovysvětlujících okolností ze souvisejících oborů a jistě by se dalo zpracovat daleko lépe a rozsáhleji, ale rozsah a možnosti nejsou zdaleka tak příznivé, proto je to jen náhled do tématu tak obšírného. Budeme se soustředit jen na podstatné skutečnosti a jen některá místa si dovolíme rozpracovat podrobněji. Bude to jistě dobrým námětem pro další rozpracování podobných témat.

Některé stati v této práci jsou převzaty a ne příliš upraveny v původní podobě. Jsou upraveny jen do takové míry, aby se to hodilo účelu této práce. Jedná se o stati historické či biblické a takové, které jsou z jiných oborů než jak je tato práce zaměřena. Jsou to místa pro naši práci důležitá ohledně uvedení do tématu, okolností a podobně, tím jsou pro nás nepostradatelná, ale jistě jsou to místa, která vyžadovala mnoho studia a samostatnou vědeckou práci ve vlastním oboru a rozsah této práce nedovoluje se těmito tématy více zabývat, a to ani mé vlastní vědomosti, a tak jen využívá dobrou práci dalších autorů ze souvisejících oborů. Některá místa jsou zkrácena, či jinak formálně upravena, či doplněna, proto nejsou uvedeny v uvozovkách jako přímé citace, ale všechna použitá literatura i prameny jsou řádně zaznamenány na konci této práce.

Pro uvedení do celkového tématu nechávám jako rámeček této práce svou práci bakalářskou, která se týkala přímo dogmat ohledně papežského primátu na prvním vatikánském koncilu. Zanechávám ji i kvůli struktuře, tedy nejprve zakotvení v Písmu svatém. Tuto pasáž jsem ještě rozšířila a to hlavně o předobrazy, které ukazují, že celé dějiny spásy ukazují na nutnost pevného vedení a jistotu v takovémto postupu pro pasené ovečky. Také byla v mé minulé práci trochu neuměle nastíněna nutnost pevného základu i pro církve a je to zde vypracováno od slov Ježíšových Ty jsi Petr - Skála, na tobě zbuduji svou církev, a k tomu všemu potřebné klíče a moc rozvazovat i svazovat. Dále jsou popsány některé nerovnosti v dějinách církve, které ale ještě umocnily potřebu i nutnost jednotnosti. A dále samozřejmě ukazuje na samotný

fenomén papežského primátu a to v jeho neomylnosti a nutnosti dalšího hlásání, tedy církevní magisterium.

Tato diplomová práce na původní bakalářskou navazuje obsahově a to jejím rozvedením a především toto téma pojímá z dalšího úhlu pohledu a to v souvislosti s literaturou patristickou. Tato práce by měla pojednávat o vztazích mezi dokumenty prvního vatikánského koncilu a vyhlášených dogmatech a smýšlením církve ve své tradici v průběhu od svého založení, Pro obrovský rozsah, který by zdaleka překročil možnosti takovéto práce se bude zaměřovat na počátky této tradice, a to především na literaturu apoštolských otců a jen na některé vybrané pro nás a naše téma důležité skutečnosti, které lze najít v literatuře patristické.

Obsahem práce je uvedení čtenáře do souvislostí, co se týká hierarchického uspořádání církve, nástin postupného vývoje v myšlení církve v průběhu své tradice ohledně papežského primátu, okolnosti prvního vatikánského koncilu a nástin jeho průběhu. Z obsahu učení prvního vatikánského koncilu jen základní uvedení do tématu dogmat tam vyhlášených a jejich dopad na církevní dění. Pro lepší představu čtenáře je nutné uvedení do problematiky církevní literatury, tedy přechod od spisů kánonu Písma svatého do literatury církevní, která navazovala a pokračovala v církevní tradici předávání svého učení všem národům. Toto uvedení do patristické literatury je jak všeobecné, tak se jen letmo zastavuje u jednotlivých autorů pro lepší srozumitelnost jejich názorů se uvádějí například jejich původ, průběh života a okolnosti za kterých jejich díla vznikala. Pak se u některých z nich zaměříme i na konkrétní jejich výroky, které se týkají témat zde zpracovávaných a porovnáme je s názory dalších a jejich další vývoj či vyústění v dogma závazné pro celou církev nebo jen souhlas a tlumočení názoru církve jako celku. Samozřejmě jsou tu i místa, která všeobecnému souhlasu odporují, některá mylná učení či hereze, na těch je dobré ukázat, že i tyto zdánlivě špatné události v průběhu církevních dějin měly pro vytříbení a čistotu víry velmi velký a často i rozhodující podíl. Protože se staly odrazovým můstkem pro zkoumání a definici pravé víry.

Metoda

Metoda doporučená v *Optatam totius*, to je koncilní konstituce II. Vatikánského koncilu pro výchovu kněží, je „Promítat jeho věčné pravdy do proměnlivých podmínek lidského bytí a sdělovat je současníkům způsobem jim přiměřeným.“ Postupujeme-li podle magisterského úřadu Církve jde o autentickou interpretaci zjevení. Ve službě předávání pokladu víry.

V první části jde o *auditus fidei*, kde se pozitiví neboli historickou teologií naslouchá pramenům a předchází spekulativní části nazývané *intellectus fidei*¹.

Kde se snažíme, co nejvíce pochopit a přiblížit daný problém dnešnímu chápání. Je to metoda převážně deduktivní nazývaná též genetická.

Pokusila jsem se hledáním v pramenech a sekundární literatuře, kde se jednalo především o poznávání okolností, za jakých žili, přemýšleli a psali církevní spisovatelé, postupně nacházet společné prvky a to jak výrazové tak především obsahové. A to jak mezi jednotlivými autory ve sténě historické epoše tak i v průběhu probíhající církevní historie. A najít tak společné prvky v učení celé Církve, kde vyvrcholení v hlásání učení je definování určité teze na všeobecném koncilu jako dogma.

Budeme se v této práci soustředit jednak na obsahové podobnosti a návaznosti patristické literatury a samotných koncilních dokumentů a jednak také na to, jestli se v některých místech autoři koncilních dokumentů dovolávají přímo doklady z patristické literatury, tedy jestli najdeme přímé citace a nebo poznámky a odkazy a nás z nich budou nejvíce zajímat ty odkazy, které směřují k patristice. Přímých citací v tomto případě není mnoho, ale obsahových návazností mnoho je, zkusíme se podívat na některé z nich, které se zdají být stěžejní pro ukázání jedné důležité skutečnosti a to toho, že nová dogmata vyhlášená církví na koncilech a podobně, nejsou nová svým obsahem, alespoň ne v plné šíři a v základním pojetí toho kterého církevního učení se to nové dogma týká, nýbrž jen svou definicí, upřesněním případným dovysvětlujícím doplněním a podobně. Církevní učení, které je základním obsahem takového nového dogmatu ve své základní formě zůstává nezměněno a je dáno a ustanoveno již od počátku existence církve samotné a od jejího zakladatele. Všechny závazné věci týkající se víry a mravů jsou podloženy už v Písmu svatém a následné tradici, která je někdy i svými omyly a poněkudným tápáním vybrušovala a vysvětlovala až do doby, kdy bylo třeba toto učení vyhlásit jako dogma. To se většinou zdálo být vhodné církevním představitelům hlavně v době, kdy nějaká taková otázka týkající se víry nebo mravů vešla v určitou pochybnost či někdo z církve nebo nějaká část církve toto učení do té doby uznávané celou církví zpochybnil nebo učil něco, co bylo s tímto v rozporu. Proto se většinou svolal koncil, aby církevní představitelé rozhodli a pomocí Písma svatého, církevní tradice a milosti Ducha svatého rozhodli a definovali učení správné a závazné, aby se vyhnulo

¹ Jan Pavel II., *Fides et ratio* 65.

zmatkům ve víře i mravech a aby církev nadále zůstala pevnou oporou všem věřícím ve své jednotě víry.

Na druhém zasedání prvního vatikánského koncilu, které se uskutečnilo šestého ledna 1870 a to na Zjevení Páně papež Pius IX. při své zahajující řeči a to hned po vyznání víry pronesl tato slova: „přijímám a ctím apoštolské a církevní tradice a ostatní nařízení a ustanovení církve. Rovněž přijímám Písmo svaté v tom smyslu, kterého se držela svatá matka církev, neboť ta má rozhodnout o pravém smyslu a výkladu svatých Písem. A nikdy nepřijmu a nebudu vykládat Písmo jinak než podle jednomyslného souhlasu otců.“²

Jak je vidět je důležité porovnat jednotné chápání papeže Pia v pojetí církve jakožto instituce a otců jakožto základních stavebních kamenů této instituce a tudíž naprostou nerozpornost obou subjektů. A taky samozřejmost v jeho pojetí jednomyslnosti souhlasu otců. Nebo spíše všeobecného souhlasu a hledání pravdy tam, kde k tomuto jednomyslnému souhlasu otců dochází.

² Dokumenty prvního vatikánského koncilu, pracovní překlad pod vedením prof. Karla Skalického, Krystal OP, Praha 2006.

1 Biblické předobrazy

1.1 Pastýř a stádo

Zkušenost izraelských patriarchů, kteří byli nazýváni potulnými aramejci³, a celá jejich civilizace pastýři stád jsou pozadím, na kterém se tyčí výmluvná postava pastýře, vedoucího stádo na pastvu.⁴

Vyjadřuje velmi výstižně dva prvky výkonu autority nad svěřenými lidmi, kteří se mohou zdát na první pohled protichůdné a které se často uvádějí odděleně, ale které jsou ve skutečnosti neoddělitelné. Pastýř je vůdce i společník. Člověk silný, schopný a ochotný bránit stádo proti šelmám⁵, ale také člověk, který ovce miluje, dobře zná jejich stav⁶, je dbalý jejich potřeb⁷ a je ochotný je nést i v náručí⁸. Má starost o každou z nich jako o vlastní dceru.⁹ Jeho autorita je mimo jakoukoliv diskusi a spočívá na obětavosti a lásce. Králové tehdejší doby, například Babylón a Asýrie, se ostatně rádi srovnávali s pastýři, kterým bohové svěřili starost o shromáždění ovcí a péčí o ně.

1.1.1 Pastýř ve Starém zákoně

Vůdcem i otcem stáda je Hospodin - Jen dvě velmi stará místa označují Hospodina „pastýřem“, jsou vlastně výjimkou v označování Boha ve Starém Zákoně. Jsou to místa v První knize Mojžíšově a v Knize žalmů.¹⁰ Titul pastýře je vyhrazen tomu, který má přijít. Přesto ale lze z jednání Hospodina vůči Izraelskému národu vyčíst celé podobenství o dobrém pastýři. Už při vyjití z Egypta „pobízí svůj lid jako pastýř ovce“¹¹, „jako stádo na poušti“¹², „jako pastýř pase své stádo, beránky svou paží shromažďuje, v náručí je nosí, březí ovečky

³ Dt 26,5.

⁴ Srv. Gn4,2.

⁵ 1 Sam 17,34–37; srv. Mt 10,16; Sk 20,29.

⁶ Př 27,32.

⁷ Gn 33,13n.

⁸ Jz 40,11.

⁹ 2 Sam 12,3.

¹⁰ Gn 49,24; 48,15 a Žl 23,1; 80,2.

¹¹ Žl 95,7.

¹² Žl 78,52n.

šetrně vede¹³, tak vede Hospodin svůj lid.¹⁴ Izrael se ale spíše podobá „umíněné jalovici“ než beránkovi na louce¹⁵ a proto musí do zajetí¹⁶. Odtamtud jej Hospodin znovu „vyvede ke zřídům vody“¹⁷, shromáždí rozptýlené ovce¹⁸, svolá je „hvízdáním“¹⁹. Stejnou starostlivost projevuje každému věřícímu, kterému pod ochranou Boží nic neschází a který se nemusí ničeho pod ochranou Boží obávat.²⁰ Jeho milosrdenství se rozprostírá nad všelikým tělem.²¹

1.1.2 Stádo a jeho pastýři

Pán svěřuje svým služebníkům své ovce, jejichž pastýřem ale přitom nepřestává být²², vodí je „rukou Mojžíšovou“²³, a „aby jeho pospolitost nebyla jako ovce bez pastýře“, určuje Jozueho jako vůdce na místo Mojžíše²⁴. Davida „bere z pastvin od stáda“ a činí z něj pastýře svého lidu.²⁵ Soudcové²⁶, vůdcové lidu²⁷ a knížata národů²⁸ jsou nazýváni pastýři i Izraelští králové - podobně jako Hospodin - nikoliv, třebaže tuto úlohu vykonávají.²⁹ To proto, že titul pastýře je vyhrazen novému Davidovi a tím se stává součástí eschatologické naděje. To plyne například z Ezechielova a už předtím z Jeremiášova proroctví. Toto proroctví znělo v tom smyslu, že Hospodin se sám ujme svého stáda a svěří je Mesiášovi. Ukázalo se totiž, že pastýři Izraele nebyli svého poslání hodni. Přestali hledat Hospodina,³⁰ vzepřeli se mu,³¹ nestarali se o stáda, ale žili na jeho úkor,³² zatímco ovce se rozběhly a bloudí.³³ Všechny pastevece spase vítr.³⁴ Podle přání proroka Micheáše³⁵ se Hospodin sám ujme svého stáda,³⁶

¹³ Iz 40,11.

¹⁴ Žl 80,2.

¹⁵ Oz 4,16.

¹⁶ Jer 13,17.

¹⁷ Iz 49,10.

¹⁸ Srv. 56,8.

¹⁹ Zach 10,8.

²⁰ Žl 23,1-4.

²¹ Sir 18,13.

²² Žl 100,3; 79,13; 74,1; Mich 7,14.

²³ Žl 77,21.

²⁴ Nm 27,15-20.

²⁵ Žl 78,70nn; 2 Sam 7,8; srv. 5,2; 24,17.

²⁶ 2 Sam 7,7.

²⁷ Jer 2,8.

²⁸ Jer 25,34nn; Nah 3,18; Iz 44,28.

²⁹ 1 Král 22,17; Jer 23,1n; Ez 34,1-10.

³⁰ Jer 10,21.

³¹ 2,6.

³² Ez 34,3.

³³ Jer 23,1n; 50,6; Ez 34,1-10.

³⁴ Jer 22,22.

³⁵ Mich 7,14n.

³⁶ Jer 23,3.

shromáždí je,³⁷ přivede je nazpět³⁸ a bude je sám střežit.³⁹ Bude mu hledat pastýře „podle svého srdce“, kteří je budou vodit moudře⁴⁰ a nakonec budou podle Ezechiela jen jeden pastýř, nový David s Hospodinem jakožto jediným Bohem⁴¹ a jeho lid bude „ovcemi, ovcemi, které já pasu“,⁴²

bude se rozmnožovat,⁴³ pod jeho vedením se spojí někdejší nepřátelé Juda a Izrael.⁴⁴

Ani po návratu ze zajetí se situace vyvoleného národa nezlepšila. Pastýři nesplnili Hospodinovo očekávání a prorok Zachariáš obnovil výpady proti nim. Ohlásil budoucího pastýře, ale nejdříve Hospodin navštíví ve svém hněvu špatné pastýře⁴⁵ mečem.⁴⁶ Toto očistění přežije jen malý zbytek.⁴⁷ Z kontextu vyplývá, že trestaný pastýř⁴⁸ není neschopný, ale „probodený“⁴⁹ a že jeho smrt je spásonosná.⁵⁰ Konkrétně je totiž totožný se služebníkem, který jako nemá ovce má svou obětí ospravedlnit rozptýlené ovce.⁵¹

1.3 Pastýř v Novém zákoně

V Ježíšově době se názory na pastýře různili. Zaslíbení nového pastýře však bylo známo a ceněno. Ježíš, který toto zaslíbení naplňuje, přiřadil pastýře podle všeho k „maličkým“, kteří spolu s nevěstkami a celníky ochotně přijímají radostnou zvěst. Tak lze vykládat i laskavé přijetí, kterého se Ježíšovi dostalo v betlémském chlévě, kde se narodil.⁵²

Ježíš ve svém kázání zůstává věrný biblické tradici a popisuje milosrdného a starostlivého Hospodina jako pastýře, který se vydává za ztracenou ovci.⁵³ On sám je očekávaným dobrým pastýřem a tak může svěřit pastorační úlohu v církvi lidem, které vyvolil.

³⁷ Mich 4,6.

³⁸ Jer 50,19.

³⁹ Jer 31,10; Ez 34,11–22.

⁴⁰ Jer 3,15; 23,4.

⁴¹ Ez 34,23n.

⁴² 34,31 .

⁴³ 36,37n.

⁴⁴ 37,22–24; srv. Mich2,12n.

⁴⁵ Zach 10,3; 11,4–7.

⁴⁶ 13,7.

⁴⁷ 13,8n.

⁴⁸ 13,7.

⁴⁹ 12,10.

⁵⁰ 13,1–6.

⁵¹ Iz 53,6–11n.

⁵² Lk 2,8–20.

⁵³ Lk 15,4–7.

1.4 Ježíš, dobrý pastýř

Autoři synoptických evangelií představují Ježíšovo narození v Betlémě jako naplnění Micheášova proroctví.⁵⁴ Jeho milosrdenství z něj činí pastýře, o kterém mluvil Mojžíš⁵⁵ a který přichází na pomoc ovcím bez pastýře.⁵⁶ Ježíš sám se nazývá dobrým pastýřem,⁵⁷ mluví o tom, kdo je jim vlastní a o symbolickém nazývání ovcí jmény. Pravý pastýř pak pokládá svou duši za ovce.⁵⁸

2 Biblický základ Petrova primátu

Ježíš ustanovil Petra jako hlavu dvanácti apoštolů i celé své Církve. Základní opěrné body v Písmu Svatém jsou tři. Nejdříve se jedná o příslibení primátu v evangeliu svatého Matouše.⁵⁹ V rozmluvě se svými apoštoly Ježíš položil jasnou otázku vyžadující přesnou a zavazující odpověď. Zde odpovídá pouze Petr. Zdá se, že jménem všech.⁶⁰ Následuje Ježíšovo příslibení: „Ty jsi Petr – Skála, a na té skále zbuduji svou církev.“ V evangeliu

⁵⁴ Mt 2,6 = Mich 5,1.

⁵⁵ Nm 27,17.

⁵⁶ Mt 9,36; Mk 6,34.

⁵⁷ J 10,1–21.

⁵⁸ J 10, 15–18.

⁵⁹ Mt 16, 17–19: Ježíš mu tedy řekl: "Blaze tobě, Šimone, synu Jonášův, protože [toto] ti nezjevilo tělo a krev, ale můj Otec, který je v nebesích. A já ti říkám, že ty jsi Petr a na té skále postavím svou církev a brány pekla ji nepřemohou. Dám ti klíče nebeského království, a cokoli svážeš na zemi, bude už svázáno v nebi, a cokoli rozvážeš na zemi, bude už rozvázáno v nebi."

⁶⁰ Mt 16, 15 „A za koho mě pokládáte vy?“, srov. Mk 8,27–31: „Tehdy Ježíš a jeho učedníci vyšli do vesnic Cesareje Filipovy. Po cestě se svých učedníků ptal: "Za koho mne mají lidé?" Oni odpověděli: "Někteří za Jana Křtitele, jiní za Eliáše a jiní za jednoho z proroků." Tehdy se jich zeptal: "A za koho mne máte vy?" Petr odpověděl a řekl mu: "Ty jsi Kristus!" A on je přísně napomenul, aby [to] o něm nikomu neříkali.; srov. též Lk 9,18–22: „Když se pak o samotě modlil a učedníci byli s ním, stalo se, že se jich zeptal: "Za koho mne mají zástupy?" Oni odpověděli: "[Někteří] za Jana Křtitele, jiní za Eliáše a jiní [říkají], že vstal jeden z dávných proroků." Ale on jim řekl: "A za koho mne máte vy?" A Petr mu odpověděl: "Za Božího Krista!" On je tedy přísně napomenul, aby to nikomu neříkali, a řekl: "Syn člověka musí mnoho vytrpět a být zavržen staršími, velekněžími i zákoníky, být zabit a třetího dne vstát [z] mrtvých."

svatého Lukáše Ježíš Petrovi uložil, aby bratry posiloval ve víře.⁶¹ Toto místo především předpokládá nejvyšší učitelskou moc. S tím souvisí i učení o neomylnosti. Pán tato slova říká v hodině rozloučení, při poslední večeři. Tím jim dodává zvláštní váhu. Petr dostal za úkol, aby vedl Církev obtížnými dobami. K tomu dostává ubezpečení, že ho bude Ježíš chránit svou přimluvou za neochvějnost ve víře. Je to právě udělený úřad, který Petra zavazuje, aby bratry povzbuzoval ve víře, proto to není jen osobní privilegium, ale je to posila pro tento úřad. Příhodu, která se odehrává až po zmrtvýchvstání, když se zjevil sedmi u Genezaretského jezera nám zapsal evangelista Jan. Zde dochází k formálnímu udělení moci nad církví. Nejdříve zázračný rybolov jako obraz „lovení lidí“. Pak třikrát vznesená otázka k Petrovi, zda Ježíše miluje.⁶² Toto trojí opakování bylo znakem formální úmluvy podle tehdejších zvyklostí. Pak ještě Ježíš s Petrem mluvil o utrpení, pronásledování a násilné smrti.⁶³

Jsou zde ale i jiná mnohá místa, která nám ukazují na zvláštní postavení, které Petr mezi dvanácti apoštoly zaujímal. Je to například fakt, že to byl právě svatý Petr, komu měly ženy zvěstovat zmrtvýchvstání Pána.⁶⁴ A dále hned v den zmrtvýchvstání se mu Pán zjevil.⁶⁵ Slova Pána o opuštěných ovečkách bez pastýře ukazují na důležitost Petrovi svěřeného úřadu.⁶⁶ Obraz pastýře o představeném obce je rovněž velmi častý.⁶⁷ Jasný Pánův záměr je zjevný v postupné přípravě svatého Petra na budoucí službu. Před svým slavnostním vstoupením na nebesa předal pán svatému Petrovi slavnostně pastýřský úřad nad celým stádcem a jmenoval ho svým viditelným zástupcem na zemi.

Ježíš předává Šimonu Petrovi plnou moc náležející dosud znalcům Zákona a rabínům k výkladu a aplikaci Božího zákona takovým způsobem, aby lidem otevíral nebeské

⁶¹ Lk 22,31-32: „Tedy Pán řekl: „Šimone, Šimone, hle, Satan si vyžádal, aby vás tříbil jako pšenici. Já jsem ale za tebe prosil, aby tvá víra nepřestala. A ty, až se jednou obrátíš, posiluj své bratry.“

⁶² Jan 21,15–17: „A když posnídali, zeptal se Ježíš Šimona Petra: „Šimone Jonášův, miluješ mě více než tito?“ On mu řekl: „Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád.“ Řekl mu: „Krm mé beránky.“ Zeptal se ho znovu, podruhé: „Šimone Jonášův, miluješ mě?“ Řekl mu: „Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád.“ Řekl mu: „Pas mé ovce.“ Zeptal se ho potřetí: „Šimone Jonášův, máš mě rád?“ Tehdy se Petr zarmoutil, protože se ho potřetí zeptal: „Máš mě rád?“ a odpovídal mu: „Pane, ty víš všechno, ty víš, že tě mám rád.“ Ježíš mu řekl: „Krm mé ovce.“

⁶³ Jan 21, 18–19: „Amen, amen, říkám ti: Když jsi byl mladší, opásával ses a chodíval jsi, kam jsi chtěl; ale až zestárneš, vztáhneš své ruce a opáše tě jiný a povede tě, kam nechceš.“ To řekl, aby naznačil, jakou smrtí oslaví Boha. A když to pověděl, řekl mu: „Následuj mě.““

⁶⁴ Mk 16, 7: „Jděte ale a řekněte jeho učedníkům, i Petrovi, že jde před vámi do Galileje. Tam ho spatříte, jak vám řekl.““

⁶⁵ Lk 24, 34: „jak říkají: „Pán byl opravdu vzkříšen a ukázal se Šimonovi!“; a 1 Kor 15, 5: „...a že se ukázal Kéfovi a potom dvanácti.“

⁶⁶ Mk 14, 27: „Tedy jim Ježíš řekl: „Všichni ode mne této noci odpadnete. Je přece napsáno: 'Budu bít pastýře a ovce se rozprchnou.““

⁶⁷ Sk 20, 28: „Dbejte tedy na sebe i na celé stádo, nad nímž vás Duch Svätý ustanovil biskupy, abyste pásli Boží církev, kterou získal svou vlastní krví.“; Ef 4, 11-12: „On tedy dal některé jako apoštoly, jiné jako proroky, jiné jako evangelisty, jiné jako pastýře a učitele, pro dokonalou přípravu svatých k dílu služby, k budování Kristova těla“; 1 Petr 5, 2-3: „Paste Boží stádo, jež je mezi vámi, a buďte jeho strážci - ne z povinnosti, ale dobrovolně, ne ziskuchtivě, ale ochotně, ne jako byste panovali nad tím, co vám bylo svěřeno, ale buďte stádu příkladem.““

království. Nahlédneme-li též jakým způsobem je v Novém Zákoně označován „úřad“, je zde patrný rozdíl mezi označením úřadu světského a církevního. Slova pro světský úřad již v sobě zahrnují moc, vládu, ale pro církevní úřad se používají slova s úplně jiným nádechem. Je to slovo diakonia⁶⁸, tímto slovem je označován nejčastěji, a je to asi také nejvýstižnější název, i když jeho překlad „služba“ již není tolik signifikantní. Další označení používané v Novém Zákoně je charis⁶⁹, to je v překladu „milost“, což označuje spíše původ než obsah úřadu, a dále exúsia⁷⁰, česky „plná moc“. Všechna tato slova označují některý z aspektů, které by církevní úřad měl splňovat, ale netýkají se úřadu ve smyslu světském.

2.1 Otázka autenticity Mt 16, 17–19⁷¹

Tato otázka je důležitá z hlediska diskuse o Petrově zvláštním postavení ve skupině Dvanácti a v důsledku toho i o papežském primátu, ale i z hlediska založení církve Kristem. Část katolických teologů a mezi nimi Gerhard Lohfink popírá autenticitu tohoto Kristova výroku. Tvrdí, že Ježíši byla cizí myšlenka na založení nějaké pozemské společnosti, on byl ovládnut jen eschatologickým očekáváním blížícího se Božího království. Poměrně často se vyskytuje názor, že tento výrok je vložkou prvokřesťanské obce.

Dalším argumentem proti autenticitě je, že text prozrazuje zřejmý řecký původ. Četné semitismy, které jsou zde použity jsou však důkazem toho, že text vznikl jednoznačně v hebrejském prostředí.

Hlavní námitka liberální teologie proti tomu, že logion pochází od Ježíše, spočívá v tom, že se zde vyskytuje slovo „ecclesia“, které se užívá v evangeliích pouze dvakrát. A to

⁶⁸ 2 Kor 3, 7–8: „Jestliže pak služba smrti, literami vyrytá do kamenů, byla slavná, takže synové Izraele nemohli pohledět do Mojžíšovy tváře kvůli slávě jeho obličeje, která byla pomíjející, jak by tím spíše neměla být slavná služba Ducha?“, 6, 3–4a: „V ničem nedáváme žádnou příležitost k pohoršení, aby naší službě nebylo co vytknout, ale ve všem se osvědčujeme jako Boží služebníci; 2 Tim 4,5: „Ty však buď ve všem střízlivý, snášej útrapy, konej dílo kazatele evangelia, naplň svoji službu.“ aj.

⁶⁹ Řím 1,5: „skrze něhož jsme přijali milost, totiž apoštolství pro jeho jméno, k poslušnosti víry mezi všemi národy“; 1 Kor 3,10: „Podle Boží milosti, jež mi byla dána, jsem jako moudrý stavitel položil základ, jiný pak na něm staví. Každý však ať dává pozor, jak na něm staví.“; Gal 2,9: „... a když Jakub, Kéfas a Jan, kteří jsou považováni za sloupy, poznali milost, která mi byla dána, podali mně a Barnabášovi pravice na důkaz společenství, abychom my šli k pohanům a oni k obřezaným.“

⁷⁰ 2 Kor 10,8: „I kdybych se totiž tou naší mocí (kterou nám Pán dal k budování a ne k vašemu boření) chlubil ještě více, nebudu zahanben“; 13,10: „Tyto věci píši během své nepřítomnosti proto, abych až budu přítomen, nemusel jednat přísně podle té moci, kterou mi Pán dal k budování a ne k boření.“

⁷¹ Zpracováno podle skript Dr. Theol. Bogdana Pelce

zde a v Mt 18,7. Použití tohoto slova považovali za zřejmý důkaz toho, že text vznikl až v pozdější církvi. Ale evangelický exegeta A. Oepke upozornil nato, že s podobnými úvahami o slovech je nutno zacházet velmi opatrně. Nejlepším varováním je skutečnost, že v Pavlově listu Římanům, jež je věnován teologii kříže, se vůbec samotné slovo „kříž“ nevyskytuje.

Logion Mt 16,17–19 byl již v palestinské křesťanské obci napojen na předchozí událost mesiánského vyznání⁷² a následující proměnění Páně⁷³. Můžeme se proto domnívat, že logion je původem od historického Ježíše, ovšem pouze Matouš jej zapsal v úplné verzi. Znají ho však i jiní evangelisté.⁷⁴

⁷² Srov. J 1,42.

⁷³ Mt 17,1.

⁷⁴ J 1,42 a 20,23

3 Nástin historického vývoje Petrova primátu v ranné Církvi

3.1 Postavení svatého Petra mezi apoštoly

V Písmu svatém je svatý Petr nejvíce zmiňovaným následovatelem Kristovým. V evangeliích je to 114krát a ve Skutcích apoštolských 57krát. Druhou nejčastěji jmenovanou osobou je apoštol Jan, ale i ten podstatně méněkrát. Už to samo o osobě ukazuje na úctu, kterou k němu pisatelé svatých písem chovali. V seznamech apoštolů je vždy na prvním místě.⁷⁵ Několikrát byli apoštolové nazváni „Petr a ti s ním“⁷⁶ a „Petr s jedenácti“.⁷⁷ Pán Ježíš Petra zvláště vyznamenával. Společně s apoštoly Janem a Jakubem tvořili úzký okruh důvěrníků Pána. Povolání svatého Petra souvisí se zázračným rybolovem,⁷⁸ Kristus se zdržoval v jeho domě,⁷⁹ Pán ke kázání používá Petrovu loď.⁸⁰ Svatý Petr je svědkem vzkříšení dcery Jairovy,⁸¹ proměnění na hoře Tábor⁸² a Ježíšova utrpení v Olivetské zahradě.⁸³ Je mu udělen úkol, aby společně se svatým Janem připravil velikonoční večeři.⁸⁴ Pán Ježíš učiní zázrak, aby mohl za sebe a za svatého Petra zaplatit chrámovou daň.⁸⁵ Umývání nohou začíná Pán u svatého Petra.⁸⁶ Zprávu o svém zmrtvýchvstání vzkazuje nejprve svatému Petrovi.⁸⁷ Hned první den po zmrtvýchvstání se mu zjevuje.⁸⁸ Petr sám o svém prvenství musí vědět, protože téměř vždy mluví za ostatní, je-li třeba mluvčího.⁸⁹ Již samotné přejmenování na Petra v sobě nese veliký význam. Nejen jeho význam „skála“ jako základ pro Církev dostatečně pevný, ale i ve spojení s vědomím, že tímto termínem „skála“

⁷⁵ Mk 3, 16; Mt 10, 33; Sk 1, 13.

⁷⁶ Mk 1, 36; Lk 9, 32; Lk 8, 45.

⁷⁷ Sk 2, 14; 2, 37.

⁷⁸ Lk 5, 8–11: „A když to Šimon Petr uviděl, padl k Ježíšovým kolenům a řekl: "Odejdi ode mě, Pane, vždyť jsem hříšný člověk!" Jeho i všech, kdo byli s ním, se totiž zmocnil úžas nad tím úlovkem ryb, které chytili, stejně tak i Jakuba a Jana, Zebedeových synů, kteří byli Šimonovými společníky. Ježíš však Šimonovi řekl: "Neboj se. Od nynějška budeš lovit lidi." A když přivezli lodi ke břehu, všechno opustili a šli za ním.

⁷⁹ Mk 1, 29.

⁸⁰ Lk 5, 3.

⁸¹ Mk 5, 37.

⁸² Mk 9, 2.

⁸³ Mk 14, 33.

⁸⁴ Lk 22, 8.

⁸⁵ Mt 17, 24–27.

⁸⁶ Jan 13, 6.

⁸⁷ Mk 16, 7.

⁸⁸ Lk 24, 34; 1 Kor 15, 5.

⁸⁹ Lk 5, 8; Mk 8, 27; Jan 6, 68.

byl vícekrát označován Bůh. Nazývali ho tak žalmisté⁹⁰, Mojžíš a David a i proroci.⁹¹ Tato shoda v označení ukazuje i na důležitost jakou Ježíš přikládal Petrovu postavení, neboť on je ten, který ho takto nazval. Ze všech těchto příkladů je postavení svatého Petra mezi Kristovými učedníky zřetelně vidět. Musíme nejen přiznat Petrovo prvenství, ale i záměr Kristův, potvrzený záměrem pisatelovým, o zřejmosti tohoto prvenství a jednoznačné uvedení čtenáře Písma k stejnému závěru.

3.2 Postavení svatého Petra v prvotní Církvi

Podobně jako za života Pána Ježíše i v začátcích Církve má svatý Petr přední místo mezi apoštoly. Řídí volbu apoštola Matěje, po seslání Ducha svatého on první káže, trestá Ananiáše a Safiru, přijímá do Církve prvního pohana setníka Kornelia. Dokonce i výtkou byla svatým Pavlem uznána jeho nesmírná autorita, když v Antiochii svatý Petr svým příkladem nutil pohanokřesťany žít podle židovského zvyku.⁹² O tomto místě se zmiňuje svatý Augustin v listě Jeronýmovi a poukazuje zde na Petrovu pokoru. Pro apoštola Pavla je svatý Petr jedním ze sloupů Církve⁹³ a nazývá ho Kéfas. Kvůli prvenství svatého Petra mezi církevními představiteli přichází svatý Pavel do Jerusaléma, aby ho poznal a několik dnů s ním zůstal.⁹⁴ Nejen svatý Petr měl v Církvi zvláštní postavení, ale spolu s ním i ostatní apoštolové se těšili veliké vážnosti, neboť byli povoláni Pánem, aby byli jeho očitými svědky, zvláště Kristova zmrtnýchvstání, a aby zprostředkovali jeho zjevení. Jim bylo svěřeno hlásání evangelia jako pastýřům Božího lidu. To je ale potřebné až do skonání světa, proto jejich povolání nekončí jejich smrtí, ale je nutné zachovat jejich úřad i po další generace. Výroky Pána se nevztahují jen na Církev v jejích počátcích, ale platí pro Církev ve všech dobách. Stejně tak i ostatní části Nového zákona nepopisují jen nějaké dějepisné události, ač obrovského významu a dosahu, ale jsou mnohem více, jsou živým Slovem, které promlouvá ke všem generacím se stejnou vážností a se stejnou naléhavostí a aktuálností. Kristovy činy a výroky jsou pro nás stejně přítomné a živé jako pro prvotní Církev, tak i její uspořádání je pro nás stejně důležité.

⁹⁰ Žl 18,2; Žl 19,15: „Kéž se ti líbí řeč mých úst i to, o čem rozjímám v srdci, Hospodine, má skálo, vykupiteli můj! aj.

⁹¹ Iz 44,8: „Nestrachujte se! Nebud'te zmateni. Což jsem ti vše neohlašoval a neoznamoval už předem? Vy jste moji svědkové. Což je Bůh kromě mne? Jiné skály není, já o žádné nevím.“; Hab 1,12 aj.

⁹² Gal 2, 13.

⁹³ Gal 2, 9.

⁹⁴ Gal 1, 18.

3.3 Postavení Říma v prvotní Církvi

Už od začátku nejsou všechny církevní obce stejně důležité. Nejvíce významné jsou apoštolské církve, *sedes apostolicae*. To jsou ty, které apoštolové přímo založili nebo v nich pobývali a nebo v kterých byl jejich hrob. V nich totiž byla větší záruka čistoty víry. Řím byl jedinou apoštolskou církví na Západě, v latinské oblasti.

Výsadní místo mezi ostatními městy v církvi určitě ve svých počátcích souvisí s pobytem, smrtí i hrobem svatého Petra. Svůj poslední odpočinek tam však má i svatý Pavel. Úcta k oběma těmto hrobům měla veliký význam pro začínající a často tápající církve hledající v nich oporu. Proto římská obec vlastnila v tomto nesmírné bohatství. Římská obec odpovídala na zájem ostatních obcí a brzy za ně přebírá i zodpovědnost.⁹⁵ To se týká převážně materiální pomoci pro chudší církve, ale nejen to. I duchovní posila a útěcha byla od římské obce požadována. Napomínající dopis římské obce obci korintské je jedním z prvních psaných dokladů o postavení římské obce mezi ostatními obcemi. Tento dopis napsaný kolem roku 95 je nazýván Klémentův dopis. Týká se napomínání korintské obce jejíž představený byl za nějakých nepokojů vypuzen. Římská obec nabádá k pokoře, udržování pořádku a podřízení se představenému. Varuje před ctižádostí a nadutostí jednotlivců, v pýše spatřuje hlavní hřích. Hovoří ve jménu Božím velice autoritativně.⁹⁶ Formulace: „Kdo neuposlechne, nechť ví, že upadá do hříchu ...“ již nápadně připomíná formulaci „*anathema sit*“, to je formulace používaná koncilními otci při formulování závazných dogmat pro celou církev. Takováto ostrá formulace jistě znamená vyšší postavení římské obce nad obcí korintskou, která ale byla také apoštolského původu a také velmi významná. Do korintského sporu zasahuje jednoznačně římský biskup Klément a nikoliv apoštol Jan žijící v bližším Efesu. Rovněž je zajímavé, že ve všech velmi raných dopisech církevním obcím je jediná římská obec pouze

⁹⁵ To potvrzuje i biskup Dionýsos Korintský, který píše kolem roku 170: „Od začátku jste měli ve zvyku všemožně pomáhat všem bratřím a mnoha obcím ve všech městech posílat podporu.“

⁹⁶ „Kdo neuposlechne to, co skrze nás (Bůh) řekl, nechť ví, že upadá do hříchu a velikého nebezpečí ... Jestliže se zachováte podle toho, co jsme vám pod vedením Ducha svatého napsali, uděláte nám velikou radost.“

chválena a nikdy nebyla napomínána. I svatý Ignác z Antiochie píše kolem roku 110, že římská církev nepotřebuje být napomínána, protože sama učila druhé.⁹⁷

Aberkiův nápis z doby okolo roku 200 je náhrobní nápis křesťana z Malé Asie. Římská církev je zde popisována jako královna ve zlatých šatech jako lid se zářivou pečeti. Též i synoda v Antiochii, která se konala roku 341, svědčí o všeobecné náboženské vážnosti Říma.⁹⁸

Proto také vývoj Učitelského úřadu, a s ním související úřady, Církve nabral daný směr a již od čtvrtého století vykonávají jurisdikční prvenství římské biskupové nad celou církví.

Jednotnost učení a vedení je naprosto nezbytná pro optimální uspořádání a fungování jakékoli společnosti natož pak takového rozsahu, ten se týká místního rozpoložení ale i časové dosažitelnosti, ba i přesahlosti) ale hlavně takové důležitosti, dalo by se říci nezbytnosti, jako je Církev svatá.

⁹⁷ „Ignatios, zvaný též Theoforos, církvi, jež zakusila Boží milosrdenství ve slávě nejvyššího Otce i Ježíše Krista, jeho jediného Syna, milované a osvícené vůlí toho, z něhož je vše, co jest, podle lásky Ježíše Krista, našeho Boha, jež je první ve městě Římanů, církvi hodné Boha, cti, chvály a zdaru, jež je čistá a je první v lásce, má zákon Kristův a nosí Otcovo jméno a kterou také zdravím ve jménu Ježíše Krista, Syna Otce ...“

⁹⁸ „...římská církev je pro všechny slavná, poněvadž je památným místem apoštolů a od počátku byla hlavním městem zbožnosti, i když zvěstovatelé víry k ní přišli z východu.“ PL 130, 279.

4 Petrův primát u církevních otců

Irenaeus Lyonský, ve svém spisu „Adversus haereses“ napsaném kolem 180 až 190 bojuje proti gnostikům a ukazuje na potřebu směrnic víry. Apoštolská tradice je pro něho úzce spjata s apoštolskou posloupností. Kontinuita biskupského úřadu je zárukou věrnosti učení v nepřetržitě předávání už od apoštolů. O římské církvi mluví jako o zvláště velké, staré a dobře známé, kterou založili dva slavní apoštolové Petr a Pavel.⁹⁹ I kdyby vypukl spor kvůli obsahu víry, vždy by bylo nutné podřídit se nejstarším církvím, v nichž pobývali apoštolové, a od nich ve sporné věci převzít to, co je spolehlivé a jasné.

„Není třeba až dosud hledat pravdu u jiných, kterou lze snadno převzít od Církve, poněvadž apoštolové jako do skladiště boháčova snesli do ní nejúplněji vše, co patří k pravdě, aby každý, kdokoli chce, bral odtud nápoj života. To jest totiž vstup do života, všichni ostatní jsou však zloději nebo lupiči.“ „Kde jest totiž Církev, tam je i Duch svatý.“

„Již dříve jsme slyšeli, že u biskupů jest s posloupností biskupství jisté charisma pravdy.“

„S Církví římskou pro neomylnost papežovu musí ve víře totiž se shodovat každá církev.“¹⁰⁰

„Oni s posloupností biskupství přijali jisté charisma pravdy.“¹⁰¹

Tertulián, advokát z kartága, prohlašoval, že víra apoštolů „živým slovem jest šířena učitelem pravdy“ to jest Duchem Svatým. „Jemu se nesmí přičítat, že zanedbal svou povinnost dopouštěje, aby církve jinak rozuměly, jinak věřily, než sám hlásal skrze apoštoly.“

Sv. Cyprián, biskup kartaginský kárá novaciány, že se odvažují plout až k „Stolci Petrovu“ a k přední církvi, aniž by mysleli na to, že ti jsou Římány, jejichž víra byla chválena apoštolem, k nimž „nemůže míti přístupu věrolomnost.“ Věřolomnost je zde ve smyslu bezbožnost.

Sv. Theodor Studita se vyjadřuje k problematice nástupců apoštolů ve smyslu pentarchie patriarchátů a přitom ještě udává pořadí důležitosti. „A kdo jsou jejich nástupci ?

⁹⁹ „Neboť s touto církví musejí vzhledem k jejímu přednímu místu - *potentior principalitas* - souhlasit všechny ostatní církve, to jest s věřícími ze všech možných koutů světa, s kterýmkoli z těch, v nichž - ať jsou z kteréhokoli kouta světa - byla zachována tradice, pocházejí od apoštolů.“ *Adversus haereses* IV.

¹⁰⁰ Sv. Irenej, *Adversus haereses*, „Ad hanc enim ecclesiam propter potiore principalitatem necesse est convenire omnem ecclesiam.“

¹⁰¹ *Adversus haereses* IV. 26.

Je jím ten, kdo sedí na římském stolci a je první, ten, který sedí na konstantinopolském stolci a je druhý, a po nich ti, kdo sedí na stolci alexandrijském, antiochijském a jerusalémském. Ti jsou autoritou Církve o pěti dílech. Jim přísluší rozhodovat o Božím učení. Císař a světské autority jsou povinni pomáhat jim a potvrzovat to, co oni rozhodli.“¹⁰²

Theodorét z Kýru v pátém století po loupežné synodě (449) napsal: „Tento svatý Trůn má přednost před církvemi všeho světa z mnoha důvodů, především však proto, že byl uchráněn od poskvrny hereze a nikdo, kdo smýšlel jinak, na něj neusedl, nýbrž milost apoštolova jej uchránila nedotčený.“¹⁰³

Sv. Augustin píše, když v boji proti pelagiánům byly potvrzeny dekrety sněmů karthaginského a milevitánského papežem Inocencem I.: „O tomto sporu dva sněmy, rozhodnutí dvou sněmů, byly poslány ke Stolci apoštolskému, odkud také přišla odpověď. Spor je ukončen. Kéž také jednou skončí blud.“¹⁰⁴ Z tohoto výroku se časem stala opakovaná věta s velkým důrazem. Používala se jako teologická zásada. „Roma locuta est, Causa finita.“ Řím promluvil, záležitost skončena.

Řím má vůči severoafrické církvi auctoritas nikoliv potestas, připisuje Římu velikou vážnost, ale nepovažuje ji za nadřazenou.

„Nepřiléváme svůj malý potůček do tvého mohutného pramene, abychom ho rozhojnili, nýbrž chceme..., abys vyzkoušel, zda ten náš, byť malý potůček vyvěrá ze stejného pramene jako tvůj přebohatý, a abychom se potěšili tvou odpovědí ve věci společné účasti na jedné milosti.“¹⁰⁵ „Já bych vsutku nevěřil evangeliu, kdyby mne k tomu nepřiměla autorita Církve katolické.“

„Bůh položil na Stolici jednoty nauku pravdy.“¹⁰⁶

Svatý Bernard píše Inocenci o bludech Abaelardových toto: „Třeba jest, aby byla oznámena Vašemu apoštolátu všechna nebezpečí a pohoršení vynořující se v království Božím, ta obzvláště, která se dějí stran víry. Neboť považují za přiměřené, aby tam se

¹⁰² Patrologia graeca 99, 1417.

¹⁰³ Dopis 116: SC 111, 70, K tomu se dále vyjadřovala též Hormisdasova formule z roku 519. Sílicí přesvědčení v tomto směru, že římská církev nikdy nezboudila a nikdy ani nezboudí, se dále šířilo a to nejen v Římě. To se nevztahovalo na jednotlivá rozhodnutí, nýbrž na celek tradované víry a Petrovu tradici. Tu uchovávala římská církev v nedotčeném stavu. Nevylučovalo to ni možnost, že by papež byl heretik, protože se nevztahovalo na konkrétní osobu, ale na římskou tradici jako takovou.

¹⁰⁴ Sermo 131.

¹⁰⁵ CSEL 44, 655 a 667n.

¹⁰⁶ KUBALÍK Josef: Theologia fundamentalis, I.díl: O Božím zjevení, Praha: ÚCN, 1971.

opravily škody víry, kde víra nemůže pocítit nedostatku. To arci jest přednost této Stolice. Neboť komu někdy druhému bylo řečeno: Já prosil jsem za tebe. Tedy, co následuje, vyžaduje se od nástupce Petrova: „A ty někdy obrátě potvrzuj bratry své!“¹⁰⁷

Papež Pelagius II. naznačuje, že Lk 22 a Mt 16, 18 jsou místa paralelní: „Pravda nemohla lhát a víra Petrova nebude moci na věky ztroskotat nebo se měnit .., neboť Pán za jediného Petra prosil a chtěl, aby od něho ostatní byli utvrzováni. Jestli však víra Petrova nepřestává, pak může druhé upevňovat ve víře. Tohoto upeňování nepotřebovali tak apoštolové, kteří byli osobně neomylní, ale potřebují ho jejich nástupci - biskupové, jimž jako jednotlivcům tato výsada nebyla udělena. Proto musejí býti utvrzováni od neomylného nástupce Petrova, papeže.“¹⁰⁸

Svatý Tomáš Aquinský k tomu říká toto: „K autoritě onoho náleží vydání symbolu, k jehož autoritě náleží v konečné instanci stanovit to, co jest článkem víry, aby bylo zachováno s neotřesenou vírou. To však náleží k autoritě nejvyššího Velekněze, jemuž se oznamují důležitější a nesnadnější otázky církevní. Pročež i Pán u Lk 22, 31-32 řekl Petrovi: „Já jsem prosil za tebe, aby nepřestala tvá víra, a ty někdy obrátě utvrzuj bratry své.“¹⁰⁹

Kondrád Koellin OP vyvozuje neomylnost římského papeže z Quodlibet 1.

O vztahu koncilu a papeže uvažoval jen v rámci harmonie a bral jako samozřejmost společný souhlas. Papež může vydávat nové věroučné formule, protože papež je hlava a špička koncilu. A zároveň je jisté, že koncil může vydávat věroučné definice. Konci je ovšem svoláván papežskou autoritou a potvrzován papežským výrokem. Papeži tedy přísluší konečné rozhodnutí a konečná zodpovědnost pokud jde o závěry koncilu. Náleží mu „finaliter determinare ea quae sunt fidei“, tedy rozhodovat v otázkách víry jako poslední instance. Model fungujícího církevního úřadu představoval pro Tomáše čtvrtý lateránský koncil z roku 1215.

Svatý Bonaventura, když mluvil o nových směrech žebravých řádů mimo jiné řekl: „Kdyby se zde papež mýlil, mýlila by se i celá universální Církev, což je nemožné.“¹¹⁰

¹⁰⁷ viz též latinský text v přílohách (Epistola CLXXXVIII).

¹⁰⁸ viz též latinský text v přílohách (Pelagius, II, papa LXXII, PL 707,).

¹⁰⁹ St. Thomas Aquinus, 2,2, ql. a . 10.

¹¹⁰ Apologia pauperum, c. 11, 10 a 16; De perfectione evangelica q. II. art. 2 t. 5.

5 Pojem a úkol Patrologie

Znalost doby a pramenů máme z této doby jen zprostředkovaně, a to z památek, zachycujících život církve od samých počátků. Z této doby jsou pro nás nejdůležitější písemné památky, které nám tuto dobu představují nejlépe. O ostatních poměrech, například politických, se můžeme dovídat jen z nich a historických dohadů.

Patrologie je teologická nauka, která všechny spisovatele křesťanského starověku bere za svědky pro křesťanské učení a pojednává o nich podle metodických zásad historické vědy. Jejím úkolem je seznámit nás se starokřesťanskými spisovateli, poznat jejich názory i vliv na křesťanské učení a život z víry.

Výraz „patrologie“ použil poprvé lutherský teolog Gerhard ve svém spisu *Patrologia* z roku 1653. Až do devatenáctého století byla tímto výrazem označována křesťanská teologická literatura až do středověku, respektive až do reformace.

Když však pokřesťení řeckořímského světa se začalo chápat jako zvláštní časový úsek, omezoval se pak obsah patrologie na tuto dobu. Pro řeckou církev končí tato doba smrtí svatého Jana Damašského¹¹¹, pro latinskou církev smrtí svatého Izidora Sevillského.¹¹² Není tak důležité přesné datum jako spíše konec určité epochy v teologickém pojmání a začátek nové.

Patrologie nezahrnuje jen spisy pravověrných spisovatelů, nýbrž i spisy spisovatelů mimo církevních.

Důvod je, že mezi autory církevními a mimocírkevními, neboli heretiky, jak je nazývá středověká doba, byl nejen úzký vzájemný kulturní a literární vztah, ale především církevní spisovatelé ve svém vědeckém chápání či řešení problémů byli druhou stranou silně ovlivňováni v tom smyslu, že byli vyprovokováni vyslovit svůj názor, který by jinak třeba ani nevyslovili. Podobným principem se také formovalo učení vyhlašované na ekumenických koncilech či církevní sněmy, většinou byly svolávány v důsledku řešení situace vzniklé díky rozšiřujícímu se mylnému učení nebo nějaký jiný heretický názor, který by mohl ohrozit pravověří církve. To se pak rozpoutalo psaní teologů různých názorů a postupně se pravověrná církevní nauka vytříbovala. Opačné či mylné, nebo jen malinko ujeté názory,

¹¹¹ Zemřel někdy před rokem 754.

¹¹² Zemřel roku 636.

vývinu dogmatu značně posloužily. Hlavně v nutnosti některé věci řádně definovat a ohraničit jejich významonosný obsah.

Místo jména patrologie bývá často používán název patristika. Toto slovo má ale oproti patrologii užší obsah. Slovem patristika je od sedmnáctého století označováno učení Otců - teologii Otců na rozdíl od biblické teologie, scholastické teologie či spekulativní. Patristika dodává důkazy tradice, to jsou výroky Otců, koncilů, liturgické texty, pro dogmatiku a morálku a osvětluje jimi dogmata, závazná pro Boží lid.

5.1 Etymologický rozbor patrologie, patristika

Oba tyto pojmy jsou od latinského Pater, to znamená otec.

Pro starověk byl označením otec nazýván učitel, a vyjadřovalo to symbolicky vztah žáka a učitele. Ten byl velmi úzký a plný úcty a vědomí, že nové poznání přináší žáku kvalitativně rozdílný, tudíž nový, život. Duchovní zrod a růst byl mnohdy více ceněn než tělesný.¹¹³

Ve starém zákoně byli například žáci proroků nazýváni jejich syny. Nebo také rabíni, kteří vyučovali tóře, byli považováni za otce svých žáků.

¹¹³ srov. Mt 4,4 Nejen chlebem živ je člověk.

6 Vymezení doby Otců

6.1 Kdy začíná a kdy končí doba Otců?

6.1.1 Období apoštolů

Apoštolové a první učedníci Kristovy, kteří byli přímými posluchači Slova - privilegovaní svědci. Jejich období končí smrtí svatého Jana ke konci prvního století. Hned po tom následuje období Otců.

Někteří z těchto autorů se pamatovali ještě i na svatého Jana, nebo dokonce i na svatého Petra. I oni jsou tedy svým způsobem svědkové. Neviděli sice Ježíše v jeho pozemském těle, zakusili však uskutečnění jeho příslibu a to rozšiřování křesťanství do celého světa a ke všem národům a působení milosti Ducha svatého do všech vrstev společnosti.

Právě v době velkých pronásledování proniká církev a křesťanství do světa řeckého, římského, syrského, egyptského, dále na východ na západ i na sever. A to jak do společenských vrstev chudých a nevzdělaných, tak i mezi vzdělanci.

V této době velkého prolínání se začíná objevovat dnešní název doby. Starý titul biskupů na sněmu byl právě Otcové. Vystaly velké omyly a hereze a doba věroučných bojů. Psaly se pamflety a obhajoby a začaly se svolávat sněmy. Byli to biskupové, kteří hájili pravověří církevní nauky a snažili se uchovat jednotu v učení, proti všem omylům.

Titul Otcové se rozšířil i na ostatní spisovatele té doby, kteří byli nějakým způsobem spjatí s obhajobou víry. Byli společnými svědky jedné víry. Jejich autorita pak vzrostla tak, že se jejich slovům přičítala stejná váha jako Písmu svatému. Ovšem už na počátku jen ve věcech víry a mravů, a kde byli v souladu s oficiálním postojem církve a tedy v souladu s evangeliem a tedy ji prezentují širší veřejnosti.

Největší rozkvět patristické éry a nejhojnější literární zásobení je čtvrté až šesté století. Konec a přechod na další období a to období k nov literatuře středověké se považuje odlišně

západ a východ. A to jak už je uvedeno na východě se smrtí svatého Jana Damašského a na západě se smrtí svatého Izidora.

Historie se opět cyklicky vrací, ale již ovšem v jiné podobě, ale problém je v zásadě týž. Je potřeba v dnešní době znovu hájit jednotu víry. V tom nám můžou být církevní otcové velkou inspirací.¹¹⁴

Podle kardinála Tomáše Špidlíka je podstatná kapitola církve, její minulost. A přirovnává ji k deníku svého života, to jsou podle něj právě spisy tzv. církevních otců.

6.1.2 Apoštolští otcové

Už od konce prvního století po Kristu začínají vznikat literární díla, jejichž autoři jsou přímí žáci svatých apoštolů. Počítají se sem římský biskup Klement římský, antiochijský biskup Ignatios, smyrenský biskup Polykarp a hierapolský biskup Papius. K nim se řadí i Hermas, autor spisu Hermův pastýř, a to pro velikou vážnost, které tento spis požíval mezi ostatními, mezi přímé žáky apoštolů Hermas již nepatří.

Díla, která v té době apoštolští otcové psali nepatřili mezi velmi rozměrná. Jejich doba vyžadovala spíše živé kerygma, živý příklad, napomínání a vysvětlování než velká literární díla. Navíc posluchači často ani nepatřili mezi vzdělance, přesto tato díla jsou pro nás cenným ukazatelem o čistotě víry těmito otci hlásané.

Také je vidět, že se tato díla těšila opravdu veliké úctě, protože dokonce v některých církevních obcích se ještě před ustanovením kánonu považovala tato díla za posvátná a četli se při bohoslužebných shromážděních. V té době byla jako běžná dorozumívací řeč používána řečtina a tak i jazyk těchto děl je řečtina.

Formou se tyto spisy podobají listům novozákonním a jsou povětšinou jen jejich rozvedením. Jsou také jakýmsi přestupním můstkem mezi novozákonními a spisy církevních otců, které začaly vznikat od konce druhého století. I svým obsahem se liší spisy apoštolských otců od spisů pozdějších a to především tím, že v nich chybí apologetická dimenze. Tedy obhajoba

¹¹⁴ Srv. Tomáš ŠPIDLÍK.

v souvislé argumentaci proti mylným a bludným výkladům křesťanského učení. S některými apologetickými díly se prolínají sice již i časově, ale hlavní éra tohoto druhu literatury tu teprve začíná. Quadratus předložil svoji obranu již za císaře Hadriána. Dokonce i obsah Listu Diognetovi je určitou druhem apologie ve formě dopisu. Ve stejné době, kdy vznikala díla apoštolských otců, vznikal ještě jeden druh literatury a to jsou apokryfní spisy. Tyto apokryfy novozákonní se svým obsahem vztahují k době apoštolské nebo k životu Ježíše a jsou většinou psány pod jménem některého z apoštolů. Církev je nepřijala do kánonu jako pseudoepigrafy.

Spisy apoštolských otců se od těchto novozákonních liší také tím, že autoři nepatří mezi apoštoly a ani nemluví jejich jménem. Také pocházejí většinou z pohanokřesťanů, zatímco autoři novozákonních spisů knih pocházeli většinou z židokřesťanů.

Díla apoštolských otců představují ve svém osobním svědectví pokračování novozákonní tradice v podobě předávání a uchovávání živé tradice církve, která vyvěrá z Písma.

6.1.3 Didaché - učení dvanácti apoštolů

První známé dochované dílo po literatuře novozákonní. Bylo objeveno až v druhé polovině devatenáctého století, ale přesto byl známé, neboť se na něj patrističtí autoři ve svých dílech často odvolávali. Je spisem anonymním, nejspíše nějakého biskupa, katechety a nebo i skupiny autorů.

Podle svého rozsahu je tento spis podobný listu svatého apoštola Pavla Galatánům. má tři části. První část obsahuje morální poučení o dvou cestách, a to o cestě života a cestě smrti. Druhá část je liturgická a třetí část je disciplinární. Obsahuje předpisy ohledně osob, které přicházejí do církevní obce: apoštolové, proroci, učitelé a pocestní. Dále obsahuje pravidla pro život v církevních obcích, činnost biskupů, jáhnů a církevního soudu. V epilogu jsou napomenutí k bdělosti pro brzký příchod Spasitele a mluví i o známkách Jeho příchodu. Podle vzoru tohoto spisu vznikaly i další spisy podobného ražení. Například apoštolská Didaskalia nebo spis Apoštolská tradice z počátku druhého století.

Didaché děkuje Bohu za život a poznání zjevené a dané v Kristu. Podobně jako Klement Římský mluví o tom, že skrze Krista „okoušíme nesmrtelné poznání“¹¹⁵, „jsme povoláni z temnot do světla, z nevědomosti k plnosti poznání slávy jeho jména“.¹¹⁶

¹¹⁵ Kor 34,2.

¹¹⁶ Kor 59,2.

Apoštolské Otce oslovuje především existenciální dosah Kristova života a smrti pro nás a je pro ně výrazem a příkladem poslušnosti a pokory Ježíšovo utrpení a smrt.

6.1.2.1 Klement římský

Svatý Klement Římský

Byl pravděpodobně židokřesťan, ač některé prameny uvádějí že byl římského a to flaviovského původu.

Z jeho života toho víme jen málo, ale dopis který se zachoval požíval velké vážnosti. Je dokonce možné, že se jedná o Klementa o kterém se zmiňoval svatý Pavel ve svém listě Filippanům jako svého spolupracovníka. Ale to je jen dohad, který nelze s určitostí potvrdit.

Biskupský úřad v Římě zasedl pravděpodobně po Petrovi, Linovi a Anakletovi. Různé prameny se v tomto různí, některé vynechávají Anakleta. Dokonce Tertullianus uvádí podobně i jako apoštolská konstituce, že Klementa ustanovil sám Petr, po smrti Linově, kterého prý ustanovil Pavel.¹¹⁷

O jeho biskupské působení víme jen tolik, co nám poskytuje jeho list Korintským. Byla to doba mnohých těžkostí a pronásledování.

Svoji životní pouť skončil mučednickou smrtí ve vyhnanství a jeho tělo bylo hozeno do mořských vln.

6.1.2.1.1 První list Klementův

Důvodem k sepsání listu byly rozbroje v korintském sboru, kde někteří mladší sesadili některé presbytery.

Už v úvodě praví: „ bratři, pro naše vlastní neštěstí a protivenství, jdoucí rychle za sebou, snad se trochu pozdě starám o události, které se odehráli u vás, milovaní...“

¹¹⁷ „, et Clemens vir apostolicus qui post Petrum Romanam ecclesiam rexit.“ HIERONIMUS c.52.

Svatý Jan Zlatoústý k tomu říká: „On byl dobře naučený milostí Ducha, že představený Církvi je povinnen starat se nejen o tu církev, která je mu svěřená Duchem, ale i o celou Církev ve světě.“

V listu je patrný vliv Septuaginty. Autor se však od ní často odchyluje, a to je pravděpodobně dáno jednak tím, že autor asi cituje hodně po paměti, ale podle některých autorů je to i záměrně.¹¹⁸

List byl nejspíše napsán v letech 95 - 96. Domníváme se tak proto, že pronásledování křesťanů, které zmiňuje je nejspíše spojitelné s pronásledováním ke konci vlády Domitiánovy. Autenticita listu byla popírána jen výjimečně. Sám Klement Římský nepíše svůj list jako biskup, ale jako jeden z římských presbyterů jménem celého sboru. „Ale není vyloučeno, že právě jeho osobnost udělala pro rodící se biskupskou autoritu v Římě mnoho.“¹¹⁹

List napomíná neposlušnost v Korintě. Postupně ukazuje správné učení ohledně chování Křesťanů a od 36 kapitoly začíná mluvit o poslušnosti a hierarchickém uspořádání ve sboru. „Služme tedy, bratří, ve vši vytrvalosti jako vojáci pod jeho (Ježíšovým) bezúhonným velením....každý na svém místě koná, co mu přikazuje král a velitelé. Velcí nemohou být bez malých ani malí bez velkých: ve všem je jakési smíšení a z toho vyplývá užitek. Vezměme své tělo: hlava bez nohou není nic a rovněž ani nohy bez hlavy; a nejdrobnější údy našeho těla jsou nezbytné a užitečné celému tělu: ale všechny žijí ve shodě a řídí se svorně jedním řádem, aby bylo uchováno celé tělo.“

XXXVIII.

„Nechť je tedy uchováno celé naše tělo v Kristu Ježíši a každý nechť se podřizuje svému bližnímu podle toho, jak byl postaven podle svého daru milosti. Silný pečuj o slabého a slabý měj v úctě silného;“ dále následuje stat' plná napomenutí ve smyslu základních sloupů křesťanské solidarity a subsidiarity.

XL.

„Ježto tedy jsou nám tyto věci zjevné a my pronikli do hloubek božského poznání, musíme činiti podle řádu vše, co Hospodin přikázal ve stanovených dobách. O obětech a bohoslužbách přikázal, aby byly konány, a to ne bez ladu a řádu, nýbrž v stanovený čas a hodinu; kde a skrze koho si přeje, aby se konaly, stanovil sám svým svrchovaným

¹¹⁸ FISCHER J.: Die apostolischen Vater, op. Cit. Str. 7not.

¹¹⁹ VARCL Ladislav, DRÁPAL Dan, SOKOL Jan: Spisy apoštolských otců, Praha: Kalich 2004.

rozhodnutím, aby se všechno dalo zbožně a k jeho libosti a tak bylo příjemné jeho vůli. Proto ti, kdo přinášejí své oběti v ustanovených časech, jsou bohublíbí a blahoslavení: neboť proto, že následují ustanovení Páně, zůstávají prosti hříchů. Neboť veleknězi jsou vyhrazeny zvláštní bohoslužebné úkony a kněžím je vykázáno zvláštní místo a levitům jsou uloženy zvláštní služby; člověk z lidu je vázán ustanoveními pro lid.“

Tady je naprosto jasné, že Klement považoval za samozřejmé, že hierarchické uspořádání v církvi je ustanoveno Pánem a to tak aby se dále ve stejném duchu toto zachovávalo. Ale Klement jde ještě dál a praví, že pro toto následování ustanovení Páně jsou bohublíbí a blahoslavení a navíc prosti hříchů. Tolik si cenil dodržování pořadu i času bohoslužeb, že vzhledem k tomu člověk dosahuje svého posvěcení. To se stejně týká i zastávání úřadu.

XII.

„Každý z nás, bratří, počínej si na svém místě bohublíbě, uchovávej dobré svědomí a nepřestupuj stanovenou mez své služby, vše v počestnosti..... Avšak ti, kteří nějak přestupují řád uložený jeho vůlí, mají za úděl smrt. Vidíte, bratří: čím hojnějšího poznání se nám podle jeho uznání dostalo, tím většímu podléháme nebezpečí.“

Hned v následujícím odstavci uvádí, že toto posvěcení však není automatické a bez spolupráce s boží milostí svou vlastní vůlí.

Dále ještě rozvádí princip: kdo víc dostal, od toho je více žádáno. A to z pohledu Klementa dost nekompromisně.

XLII.

„Apoštolům byla pro nás zvěstována radostná zvěst od Pána Ježíše Krista, Ježíš Kristus byl vyslán od Boha. Kristus tedy od Boha, apoštolové od Krista; i stalo se obojí podle řádu a z vůle Boží..... Vyšli tedy v pevné jistotě Ducha svatého, aby kázali radostnou zvěst, že má přijít Boží království. A jak kázali po vsích a městech, ustanovovali prvotiny z nich, když je zkusili v Duchu, za správce a služebníky těch, kteří měli uvěřit. A to nebylo nic nového: neboť od již od dávných časů bylo psáno o správcích a služebnících. Takto totiž praví kdesi Písmo: Ustanovím jejich správce v spravedlnosti a jejich služebníky ve věrnosti.“

Znovu Klement zdůrazňuje původ hierarchického uspořádání jako božský. Založený na tradici a věrnosti a spravedlnosti jak božské a to především, ale i lidské jako vzájemné

odezvě. Další předávání úřadů považuje za jednoznačně konané pod božím dohledem a to pomocí Ducha svatého, který je přítomný v jejich konání i rozhodování.

XLIII.

„A co podivného na tom, jestliže ti, kteří byli v Kristu pověřeni od Boha takovým úkolem, ustanovili ony uvedené?“

Předávání úřadu je pro zachování tohoto úřadu naprosto nezbytné, jako důkaz věrnosti vůli Hospodinově uvádí Klement příklad Mojžíše a vyvolení Árona pro kněžskou službu. Jeho proutek totiž nejen vykvetl, ale dokonce nesl i plod. Tedy zalíbení Hospodinova se nejenže v pravý čas vyplní, jak slíbil ve své věrnosti, ale ještě se jeho dary rozhojní a správnost následování se pozná podle přinášeného užitku.

XLIV.

„Také naši apoštolové zvěděli od našeho pána Ježíše Krista, že dojde ke sváru o správcovskou hodnost. Z toho důvodu tedy, protože se jim dostalo předem dokonalé vědomosti, ustanovili ony dříve uvedené a napříště vydali nařízení, zesnou-li, aby jejich úřad přejali jiní vyzkoušení mužové. Ty tedy, kteří byli ustanoveni od oněch nebo později od jiných vážných mužů se schválením celého sboru a sloužili bezvadně stádu Kristovu v pokoře, pokojně a ušlechtilé, a kterým se dostalo po mnohé časy ode všech dobrého osvědčení, ty svrhovati s úřadu je podle našeho domnění nespravedlivé.“

Zde je zajímavé zvláště místo, kde praví Klement: ustanoveni se souhlasem celého sboru. Toto místo je pro něj stejně důležité jako osvědčenost i božský původ. Apeluje tady na jednotu rozhodnutí celého sboru. A tuto jednotu už považuje za další důvod správnosti v ustanovení.

XLV.

... „Pronikli jste do svatých Písem, pravdivých jež jsou z Ducha svatého. Víte, že v nich není psáno nic nepravého a zfalšovaného. A nenaleznete, že by byli spravedliví vypuzeni od zbožných mužů.“ ...

Tady Klement opět používá tradiční metody argumentace a bere si na pomoc Písmo. Ukazuje v celistvosti Písma a v jednotlivých příkladech, že chování sboru v Koryntě se podobá konání bezbožníků a varuje před takovýmto chováním.

XLVI.

„K takovým vzorům se musíme přimknout i my , bratří.“...

Neodsuzuje sbor v Koryntu rovnou, ale spíše je exhortuje k napodobování chování zbožných a opět na příkladu Písma je vybízí k přijetí svých nadřízených zpět.

Navíc ukazuje podle Písma, že se jim jejich chování vyplatí a oni porostou ve vlastním posvěcení po boku svatých vůdců. Podle správnosti jejich chování určuje i jejich vyvolení.

V dalších odstavcích uvádí i příklad listů svatého apoštola Pavla a odsuzuje jejich pošetilost. Následují exhortace k vzájemné lásce a aby se vše v této vzájemné lásce konalo.

L.

„Vidíte, milovaní, jak velká věc je láska; a pro její dokonalost není slov. Kdo je schopen, aby byl shledán plný lásky, kromě těch, které uzná za hodny Bůh?“

Vyvolení bere jako udělení milosti a zároveň, stejně tak psal již dříve, toto vyvolení a jeho správné vykonávání v Duchu svatém zaručuje život v milosti a bezhříšnost vyvolených. Jsou totiž správným vykonáváním svého uděleného úřadu posvěcování a vedeni Duchem svatým.

LI.

Poté vybízí k usmíření a pokání a varuje před zatvrzením srdcí, které přirovnává zatvrzení srdcí proti Mojžíšovi. Tehdy se „jejich ztracení stalo zjevným. Sestoupili totiž do pekel za živa a smrt je bude pásti.“¹²⁰ Tato tvrdá slova vztahuje na ty, kdo se vzbouří proti hierarchii a nebudou se chtít usmířit. Považuje to za nemoudré zatvrzení srdcí.

LIII.

Na Hospodinovu výzvu o vyhlazení lidu tvrdošíjného Mojžíš odpovídá a prosí za lid mu svěřený: „Nikterak, Pane, odpusť ten hřích tomuto lidu nebo i mne vymaž z knihy živých!“¹²¹

¹²⁰ Nu 16,33.

¹²¹ Ex 32, 31–32.

Jaká to veliká láska, jaká nepřekonatelná dokonalost. Svobodně mluví služebník s Pánem, prosí za odpuštění pro množství a nebo žádá, aby i on sám byl vyhlazen s nimi.“

Tady je vidět jak stmelení společenství může znamenat těsné spojení a hřích jednotlivce může zasáhnout všechny. Ale naopak představitel tohoto společenství, který jej zastupuje před Hospodinem prosí za odpuštění pro všechny nebo i svou záhubu. Osud jemu svěřených je mu bližší než osud vlastní.

LIV.

„...učiním, co přikáže zástup, jen ať je s pokojem Kristovo stádo s ustanovenými staršími.“

Na prvním místě pro Klementa stojí mír společenství a ten mají udržovat právě ti představení společenství, proti kterým vznikl v Korintě odpor.

LV.

„...mnoho králů a předních mužů, nastala-li doba nějakého moru, vydalo se podle dané věštby na smrt, aby svou krví zachránili spoluobčany.“ Pak Klement uvádí ještě mnoho dalších příkladů z pohanství, ale i příklad svatých žen starého zákona, které raději sami sebe vydaly v nebezpečí, aby tím zachránili svůj národ, a právě pro toto odhodlání se Hospodin nad tímto národem smiloval a zachránil jej.

Zde ukazuje na sílu jednoty a propojení mezi vůdcem a jeho stádem, kde osud vůdce závisí na osudu stáda a zároveň na opak, kde osud stáda závisí na osudu vůdce. Zároveň zde Klement ukazuje na příkladu z pohanské historie jakýsi předobraz Kristovy oběti pro záchranu ostatních. To považuje za samozřejmé od následovníků Kristových, že totiž každý by položil život za záchranu ostatních. To především platí pro vůdce.

LIX.

Po mnohém domlouvání k pokání a k pokoře a uznání vlastní chyby od těch, kteří se vzbouřili následuje drsnější část, která výrazně připomíná doložky ustanovení koncilů.¹²² „Jestliže však někteří neuposlechnou jeho příkazů skrze nás pronesených, nechť jsou si vědomi, že se zapletou v nemalý hřích a nemalé nebezpečí; my však budeme bez viny na této nepravosti.“

¹²² Jestliže by kdo neuposlechl a nebo tvrdil něco jiného: Anathema sit!

Neuposlechnutí se týká příkazů pronesených Klementem. On zde píše výhradně v první osobě plurálu. Tím se snaží naznačit, že k nim nemluví jako nějaký jednotlivec, nebo jen jeden z biskupů, ale jako právoplatný nástupce jako hlava římské církve a z této pozice jsou jeho požadavky pro všechny závazné.

IX.

„Proto se podrobme jeho velebné a slavné vůli a padněme na kolena v prosbách o jeho slitování a laskavost a odevzdejme se jeho milosrdenství a upustíme od marného usilování a řevnivosti a žárlivosti vedoucí ke smrti. Popatřme na ty, kteří dokonale sloužili jeho vznešené velebnosti. Vezměme Henocha, jenž byl shledán spravedlivým, protože byl poslušen, i byl přenesen a nebylo shledáno, že zemřel.¹²³ Noe, jenž byl shledán věrným, zvěstoval ve své službě světu znovuzrození a skrze něho zachránil Hospodin živočichy, kteří vstoupili do korábu.“¹²⁴

Již v této jedné z úvodních kapitol svého listu Klement vyzýval k pokoře a pokání. A to pro celé společenství, že spolu s provinilými mají prosit všichni za odpuštění. K tomu uvádí příklady ze starého zákona. Nejdříve na Henocha, ten je tu jako jednotlivec, ten který kráčel s Bohem, sám svojí poslušností si vysloužil život. A hned následuje příklad dalšího spravedlivého Noeho, který ač byl sám poslední ze spravedlivých mohl zachránit mnohé. Tato malá kapitolka dává celému listu jakýsi rámeček, ve kterém je psán. Hlavní myšlenky zde jsou poslušnost vede k životu, kdežto neposlušnost ke smrti. A osud jednotlivce a společenství, do kterého náleží jsou neodmyslitelně spojeny a to obousměrně. Jak závislost jednotlivce na společenství, tak společenství na jednotlivci.

Závěrem celého listu je odevzdání sebe, společenství a všeho konání do vůle Boží a pod jeho ochranu. Klement shrnuje předem napsané a říká, že napsal mnoho potřebného, co se týká víry a mravů, pravé lásky a hlavně života ve shodě a míru. Ještě dodává, že své spolupracovníky, které poslal s dopisem bude očekávat v brzké době a to se zprávami, které by potvrdili včasné a dobré vykonání jeho vůle.

¹²³ Gn 5,24.

¹²⁴ Gn 6.

6.1.2.2 Ignatios Antiochijský

O jeho původu nevíme takřka vůbec nic. Ani o prostředí, ve kterém vyrůstal než se stal křesťanem. Původu byl nejspíše řeckého či syrského. Podle Řehoře Velikého byl učedníkem svatého Petra. Origenes a Eusebios píší, že byl třetí po Petrovi biskupem v Antiochii. Po Eudiovi, který je znám z listů svatého apoštola Pavla. Autoři se rozcházejí v tom, jestli byl ordinován svatým Petrem nebo svatým Pavlem i v tom jestli nastoupil biskupský úřad hned po Petrovi, či ne.

Ignatios po zatčení v Antiochii ještě s dvěma duchovními byl deportován po moři a nakonec podstoupil mučednickou smrt v Římě za císaře Traiana. Byl rozsápán v aréně šelmami. Autoři uvádí různé roky úmrtí a kladou jej mezi lety 105 – 115.

Ignatios napsal sedm listů. Ze Smyrny napsal tři listy a to Efezským, Magnezijským, Tralleským a Římanům. Z Troady napsal další tři listy Filadelfským, Smyrenským a Polykarpovi. Když jej v Troadě zastihla zpráva, že v Antiochii ustalo pronásledování křesťanů napsal výzvy pro křesťany, aby poslali posly s pozdravy u konce pronásledování do Antiochie.

6.1.2.2.1 List Ignatia Antiochijského Efezským

III.

... „Neboť i Ježíš Kristus, náš neodlučitelný život, je sám smýšlením Otce, a stejně i všichni episkopové, ustanovení po všech krajích, jsou ve smýšlení Ježíše Krista.“

Podobně jako Klement Římský i Ignatios začíná s Božským původem hierarchie v poslušnosti Ježíše Krista Otci a církve Ježíšovi. Zde vyzdvihuje jednotu myšlení pod jednotným vedením Kristovým, a to dokonce u všech episkopů ustanovených po všech krajích.

IV.

„A tak je třeba, abyste se spojili ve smýšlení episkopovu, což také děláte. Vaše ctihodné presbyterium, hodné Boha, je s episkopem zajedno jako struny s kytarou. Proto vaše

jednomyslnost a souzvuk v lásce zpívají o Ježíši Kristu. A jeden jako druhý buďte jedním sborem, ve svorném souzvuku, naladění v jedné Boží tónině, jedním hlasem zpívejte skrze Ježíše Krista Otci, aby vám naslouchal a z vašich dobrých činů poznal, že jste údy jeho syna. Je tedy dobré, abyste vždy byli v dokonalé jednotě, abyste se také vždy podíleli na Bohu.“

Alegorické vyjádření jednoty v hudební sféře mělo pravděpodobně za účel podtrhnout a zdůraznit nutnost jednoty a souzvuku všech, neboť jen jedná malá nesourodost může způsobit kakofonii v celku.

Otevřenost a spolupráce je pro fungování celku nezbytná, zde je ještě na prvním místě, že všeobecná shoda spočívá na sjednocení svého smýšlení s presbyterem, tedy ne slepá poslušnost, ale oduchovnělé přijetí názoru biskupa za svoje vlastní myšlení. Neboť kdo by více souhlasil s někým jiným než ten, který smýšlí stejně? A aby se nemuselo pracně hledat či názor je správnější a ke kterému se tedy přiklonit, zas nejsnazší a nejprostší cesta je názor biskupa, který je veden Duchem svatým. Ti totiž, kdo se také nechávají vést stejným Duchem, pak mohou snadno přijmout i stejný názor.

Proto i dogma, kterému se máme podřídít, je vlastně jen nechat se vést oním Duchem pravdy a dospějeme k stejnému názoru s celou církví. Neznamená to jen přijmout cizí názor, ale dospět ke stejnému názoru.

V.

„Když jsem se já mohl za tak krátkou chvíli tolik sblížit s vaším episkopem ne po lidsku, ale duchovně, oč šťastnější mi připadáte vy, spojení tak, jako církev s Ježíšem Kristem a jako Ježíš Kristus s Otcem, aby všechno souznělo v jednotě! Nikdo ať nemyslí: kdo není při oltáři, připravuje se o chléb Boží. A má-li modlitba jednoho či druhého takovou sílu, což teprve modlitba episkopa s celou církví? Kdo tedy do shromáždění nechodí, už se vyvyšuje nad jiné a tím se sám odsuzuje. Neboť je psáno: „Pyšným se Bůh protiví.“ Přičiňujme se tedy, abychom se neprotivili episkopovi a byli tak poddáni Bohu.“

Opět jako u Klementa Římského je zde jasné propojení Otec - Ježíš Kristus - církev. A to i následně, podle činů se pozná naše příslušnost Bohu. Je tu vyzdvížena síla modlitby s celou církví a hned na to následuje odsouzení pýchy, tedy síla společné modlitby ve své podstatě závisí na míře pokory s jakou je ono společenství propojeno.

VI.

„A pokud episkop nikomu nic neřekne, tím větší má mít k němu úctu; neboť každého, koho hospodář poslal na své hospodářství, máme přijímat jako toho, kdo ho poslal. Je tedy jasné, že na episkopa máme pohlížet jako na samotného Pána.“

Takto Ignatios vyjádřil velikost úcty s kterou máme své biskupy přijímat vyčerpávajícím způsobem. Neboť jak ještě více bychom je mohli mít ve vážnosti než tak, že v nich uvidíme toho, který jej poslal.

IX.

... „Jste kameny Otcova chrámu, připravené pro stavbu Boha Otce, zvedané do výšky strojem Ježíše Krista, což je kříž, a za lano vám slouží Duch svatý. Vaše víra je vám průvodcem vzhůru a láska cesta, která vede k Bohu. Jste všichni společně na cestě, nesete Boha a chrám, Krista a svatost, a jste ozdobeni vším, co je v přikázáních Ježíše Krista... milujete pouze Boha.“

Další alegorické vyjádření, které tentokrát používá symbolů cesty. Je v něm ale velmi umě zakomponovaná struktura života církve. I duchovní cesty jednotlivce.

XV.

„Lepší je mlčet a být než mluvit a nebýt. Dobré je učit, když ten, kdo učí, také činí. Neboť je jeden učitel, který „řekl a stalo se“¹²⁵ a i co učinil mlčky, je hodno Otce. Kdo má slovo Ježíšovo, dokáže pravdivě slyšet i jeho mlčení, aby byl dokonalý, aby tím, co říká, jednal, a tím, co neříká, byl poznáván.“

Stejně tak jako je v osobě biskupa přítomen Ježíš Kristus jako kněz tak je zde přítomen i jako učitel a tedy učení biskupovo je učením Božím. Církev tedy když se dovolává neomylnosti poukazuje na to, že co učí je učení Boží. Tudiž neomylné samo ze sebe.

¹²⁵ Žl 32,9; 148,5; Judit 16,4

6.1.2.2 List Ignatia Antiochijského Římanům

Již v úvodu listu můžeme nalézt „církvi, která předsedá v místě krajiny Římanů...“ Někteří autoři z tohoto místa vyvozovali svrchovanost Říma nad celou obecnou církví. Ale tomuto tématu se věnuje Ignatios spíše jinde.

III.

„K nikomu nikdy nebudte nepřející, raději učte druhé. Já chci, aby se stalo jistotou, co učíte a kázete.“

Ještě zde dále mluví o nutnosti žít v souladu s tím, co hlásají. Neboť křesťanská nauka nemá být jen mrtvé učení, ale živý příklad.

Proto je také neoddělitelný obsah učení od morální stránky předávání a života církve.

Proto jsou dogmata závazná ve věci víry a mravů, protože jedno od druhého moc oddělit nelze.

IX.

„Pamatujte ve své modlitbě a církev v Sýrii, jejímž pastýřem je místo mne teď Bůh. Sám Ježíš Kristus je jejím episkopem a vaše láska.“

Protože je sám veden v poutech a ví že jde na smrt, svěřuje své ovečky, které zatím nedostaly žádného nástupce Bohu, neboť od Boha je dostal a lásce církvi římské, která ostatní místní církve zastřešuje.

6.1.4 Apologeti

Jejich koncepce je již o něco propracovanější. Zatímco literatury doby apoštolské byla odpovědí na nutnost pomoci mladým církevním obcím a soustředila se tedy na vnitrocírkevní otázky. Taky zásadní změny nastaly, když se začal navzájem prolínat a ovlivňovat řeckořímský církevní svět. Byl to svým způsobem účinek velké misijní činnosti církve, která se uskutečňovala především v pohanském světě. Toto pronikání do mnohých vrstev okolního obyvatelstva s sebou neslo, ale i vznik odporu a způsobilo i některé vnitřní problémy.

Především šlo o odpor ze strany římské státní moci, ale i vzdělaných vrstev a lidových mas. To donutilo křesťany k sebeobraně. Druhý důvod bylo zachovat čitotu víry před synkretistickým směřováním s různými filosofickými směry, gnosticizmu a montanismu. Vnitřní reakce na proces zblížení křesťanství se světem a pokus zachránit náboženskou horlivost doby apoštolské.

Tyto vlivy dopomohly vzniku literatury, která měla nejen poučný, ale i vědecký charakter. Její různorodost byla dána i tím, že musela odpovídat na aktuální otázky své doby. Především autoři, kteří psali proti gnosticizmu jednou a provždy zdůraznili nevyhnutelnost jednotného všeobecného křesťanského myšlení, teologie, učení. A nutnost Církve jako ochránitelky čistého učení a tudíž její nenahraditelnost.

6.1.4.1 Irenej

Rozvíjí svojí teorii vykoupění od antropologie a prvotního hříchu. Člověk byl stvořen podle Božího obrazu (rozum, vůle svoboda) a k podobnosti s Bohem. Jako celoživotní úkol směřování k Bohu. Člověk v ráji tedy k dokonalosti směřoval a rostl. A právě pro tuto svou nehotovost se stal obětí démonských taktik. Podlehl, a to rozrušilo lidskou podstatu a určení. Nejen Adam, ale z jakési lidské solidarity i celé lidstvo ztratilo, to co ztratil Adam. Všem se otvírá nová možnost až v Kristově díle vykoupění, inkarnaci a smrti na kříži. A solidarita s Kristem ruší solidaritu s Adamem.

Irenej zdůrazňuje pavlovský termín ankefalaiosis - recapitulatio.¹²⁶ Ve smyslu, že vše bude podřízeno Kristu jako hlavě. Svým vtělením vstoupil Kristus do všech sfér lidského života, vše obnovil a vše posvětil a jako nový Adam zakládá nové pokolení a otevírá člověku možnost být znovu Božím obrazem a růst k podobnosti s Bohem. A toto se týká spolu s člověkem i celého stvoření.

Podle něj máme pravidla víry v sobě. Z nebe nám bylo dáno Zjevení. Toto zjevení může být samozřejmě stále hlouběji poznáváno. Jeho znázorněním i uskutečněním je Otec posilující Syna a Syn posilující až do konce časů sbor apoštolů a biskupy. Otcovým plánem a úmyslem proto je, aby poslání Syna zahrnovalo poslání apoštolů všem národům až do konce časů.

¹²⁶ Adv. Haer. 3.

6.1.4.2 Tertullián- Quintus Septimius

Jeho působení spadá do třetího století, kdy už nastala jakási divergence mezi Východem a Západem.

Byl neplodnějším spisovatelem v latinské části až do dob svatého Augustina.

Narodil se kolem roku 160 v severoafrickém městě Kartágu, kde jeho otec sloužil jako důstojník v římské armádě. Povahou a zaměřením byl právník, měl rétorické vzdělání i rozhled v jiných oborech. Nejdříve působil v Římě jako advokát. Po svém obrácení na křesťanství se roku 195 vrátil do rodného města a své vzdělání a nadání věnoval ve prospěch církve. Na nějakou dobu přešel k montanismu, ale pak založil novou odnož a té se říkalo tertullianovci.

Měl zvláštní vyjadřovací styl, velmi jadrný a lakonický, i používal zvláštní nebo dokonce nové výrazy, které musel hledat, aby pokryl chybějící místa v latinské teologii. Používal i vtíp někdy přecházející až v sarkasmus. Měl velkou obrazotvornost. Proto mu bylo často těžko rozumět. Jeho výřečnost ale byla velká a zanechal po sobě mnoho děl. Je jakýmsi latinským protějškem řeckého Origena.¹²⁷

6.1.4.3 Hippolytus

Narodil se před rokem 170 neznámo kde. Přišel pravděpodobně do Říma z řeckého východu. Podle tvrzení Fotia byl Ireneovým žákem, často ho cituje a zastává Ireneovu teorii o recapitulatio. Na kněze byl vysvěcen za papeže Viktora I. Při horlivém potírání Sabelliových bludů sklouzl do opačného extrému bludu subordinatismu. To bylo kolem roku 198 - 217. Po smrti papeže Zephyrina, který byl nástupce Viktora I., se nechal zvolit za římského biskupa. To hlavně kvůli tomu, že se mu zdál postup Zephyrina proti Sabelliovým bludům příliš mírný. Ale právoplatným nástupcem Zephyrina byl Kallistus. Tak se stal Hippolytus prvním vzdoropapežem v dějinách. Toto rozštěpení trvalo ještě za papežů Urbana a Pontiana. V roce 235 za pronásledování byli Hippolytus i Pontian odvezeni do vyhnanství v Sardinii. Tam se smír obou, Pontianova dobrovolná abdikace a Hippolytova smrt, ukončil schizma.

¹²⁷ Svatý Vincenc LERINSKÝ, *Commonitorium* c. 24.

Byl mnohostranným spisovatelem. Psal komentáře k Písmu svatému, obrany proti herezím, duchovní básně, i pokus o sepsání světových dějin. Napsal nejstarší popis římské liturgie. Jeho dílo se zachovalo bohužel jen ve zlomcích.

6.1.4.4 Justin

Pocházel z města Flavia Neapolis v Palestině, to bylo dříve Samašské město Sichem, nyní nazývané Nablus. Jeho rodiče byli řeckého původu. Podle vlastního vyprávění¹²⁸ se jako mladý muž toužící se co nejvíce vědět a znát seznámil s filosofií stoickou, peripatetickou a pythagorejskou. A protože tyto směry ho neuspokojily, doufal, že v platónské filosofii najde opravdovou moudrost a odpověď na smysl života. Ale ani tato filosofie mu nedala uspokojující odpověď. Když se jednou procházel po mořském břehu, a to bylo pravděpodobně v Efezu, kde měl také rozhovor s Trifonem, se prý setkal s jakýmsi starcem, který ho v jeho hledání odkázal na starozákonní proroky a na Krista. To ho nakonec přivedlo k přijetí víry, ale i jako křesťan nosil nadále plášť jaký nosili řečtí filosofové. V Římě založil svou vlastní školu. Působil také v Efezu. Hájil pravost křesťanské víry proti pohanům, Židům, ale i proti křesťanům, kteří chtěli vnést do křesťanství nesprávné názory. Jeho žákem byl Tatián, autor spisu o harmonii evangelií Daitessaron.

V Římě byl kolem roku 165 popraven ještě spolu šesti dalšími křesťany pravděpodobně na základě obvinění filosofa z kynické školy Krescence.

Byl velmi plodným křesťanským spisovatelem, ale většina jeho děl se ztratila. K autentickým dílům patří dvě apologie, Rozhovor s židem Trifonem a zlomek spisu o Zmrtvých vstání.

Apologie je adresovaná Antoniovi Piovi. Byla napsaná asi roku 150. Svatý Justin tam poukazuje na nespravedlivost trestat křesťany jen pro jejich jméno a bez vyšetření konkrétní viny. V druhé části dokazuje pravdivost křesťanského učení podle starozákonních proroctví. V třetí části popisuje Justin křesťanské bohoslužby. Na závěr apeluje na cit spravedlnosti a připomíná reskript Hadriána, ve kterém je, že se křesťani mohou trestat až po spravedlivém prozkoumání jejich viny.

¹²⁸ Dialog s Tryfonem.

Druhá menší apologie byla pravděpodobně dodatkem k té první. Byla napsána po popravě tří křesťanů bez řádného vyšetřování. Zavrhuje tam sebevraždu jako nemyslitelnou a pronásledování považuje za dílo démonů.

Nejrozsáhlejší dílo je Dialog s Židem Trifónem. V tomto spisu obhájí křesťanství proti útokům židů. Tento dialog je v mnohém podobný dnešnímu ekumenickému rozhovoru a může pro něj být i příkladem. Ukazuje nutnost nástupu Nového zákona místo Starého, ukazuje, že si neprotiřečí.

Jeho velmi dobrý vztah k filosofii mnoho napomohl řešení otázky vztahu víry a rozumu. Podle jeho názoru je filosofie velkým dobrem a provází člověka k poznání pravdy a Boha. Shodu mezi filosofií a křesťanstvím vysvětluje tím, že filosofové byli přímými žáky Loga, neboť Logos je přítomný v celém lidstvu. Semeno Loga je obsaženo v každé lidské duši. A toto Slovo učí každého i pohany. Justin tedy považuje všechny, kteří žili podle loga za křesťany, tedy i například Sokrata, Herakleita a jiné. mimo to považuje ve stejném duchu psaný Pentateuch. Platón převzal od Mojžíše učení o svobodě lidské vůle.

Učení o Bohu má Justin vesměs biblické, ale používá pojmů tehdejší filosofie.

6.1.4.5 Cyprián z Kartága

Vlastním jménem Thascius Caecilius Cyprianus.

Byl známý až jako biskup. Narodil se asi okolo roku 200 v Kartágu ve vážené rodině, dostalo se mu rétorické výuky, a tím uznávané vzdělání. Před svou konverzí byl učitelem rétoriky.

Díky knězi Caecilioví přijal křesťanství. Proto se pravděpodobně v jeho jménu objevilo Caecilius. V roce 248 nebo 249 se stal biskupem v Kartágu. Období jeho desetiletého episkopátu bylo naplněno těžkými boji. Na církev zvenčí útočilo Deciovo a Valeriánovo pronásledování a uvnitř církve vedl spor Cyprián o „odpadlé“ křesťany. Takzvaní Lapsi, kteří se pod nátlakem zřekli své víry a posléze žádali o znovupřijetí do společenství křesťanů. A také spor o křest bludařů.

Křesťané, kteří vyznali svou víru před státními úřady a zachovali se při tom „chvályhodně“ byli nazváni vyznavači.

Po odštěpení montanismu a smrti prvních proroků, jejichž úloha bylo z Ducha Svatého udělovat autoritativní pokyny pro vedení obcí, tato úloha přešla na takzvané vyznavače, věrné

následovníky. S tím ale vyvstaly nové problémy. Tak například v africkém Kartágu po Deciově pronásledování začaly vznikat konflikty, právě díky novým privilegiím.

6.1.4.5.1 Felicissimovo schizma

To bylo nazvané podle jednoho z vůdců strany vyznavačů.

Mnozí křesťané se pod nátlakem podřídili státním zákonům nařizujícím oběti pohanským bohům, a tím se sami odsoudili k automatické exkomunikaci. Obraceli se pak na vyznavače s prosbou o odpuštění a usmíření, a ti si počínali při požadovaném pokání velkoryse a bez zvláštní kontroly. Jelikož však Cyprián ze své biskupské pravomoci vyžadoval pro každý takový případ řádné vykonání pokání, tak došlo ke sporům, které se vyhrotili až ke schizmatu. Cyprián se v Kartágu prosadil v letech 251 - 252.

6.1.4.5.2 Spor o platnost křtu heretiků

Dalším takovým podobným svárem, kde došlo k protikladu mezi Kartágem a Římem je spor o platnost křtu heretiků.

V Malé Asii a v Africe severní, kde montanismus plně zakořenil a kde se vedl spor s gnosticizmem obzvlášť prudce, se rozmohl zvyk opakovat křest u těch křesťanů, kteří přestoupili k církvi z heretického společenství. V jiných křesťanských krajích, zvláště pak v Římě, kde se pro stálá a četná schismata spíše hledaly cesty jak ulehčit cestu zpátky do Církve, se přidržovali jiné praxe. A to, že na dotyčného se pouze vkládaly ruce, pokud už byl dříve pokřtěn. Tento spor měl několik etap řešení. Nejdříve Řím i Kartágo odůvodňovali svá protichůdná stanoviska a trvaly na nich. Pak konflikt předčasně utichl po mučednické smrti obou biskupů, Štěpána v Římě a Cypriána v Kartágu. Spor se pak řešil až v souvislosti s donatistickými spory a byl vyřešen s konečnou platností až na začátku čtvrtého století. Koncil v Arles, který se konal roku 314, potvrdil závaznost římské praxe.

Cyprián byl st'at za Valeriánova pronásledování dne čtrnáctého září roku 258.

Jeho spisy lze rozdělit do dvou skupin. A to apologetické a biskupské. V apologetických spisech se Cyprián projevuje jako bývalý učitel platónské filosofie, která mu nakonec ukázala cestu ke křesťanství a používá zde své filosofické dovednosti ve službách křesťanství. V biskupských spisech naproti tomu Cyprián formuluje své jasné představy o katolické církvi a o episkopátu, který ji reprezentuje, o tradici církve a o Písmu svatém. Sbírky svědectví tvoří vazbu mezi oběma skupinami Cypriánových spisů.

Ad Donatum - O daru - Zde Cyprián podává výrazně stylizovanou zprávu o vlastním obrácení. Způsobem apologetickým popisuje účinek znovuzrození. Autor zde předkládá svou vlastní osobní zkušenost obrácení jako příklad hodný následování a také je zaměřen na získávání nových následovníků. Není to ovšem Cypriánův životopis, jen spis, který vznikl pravděpodobně brzo po Cypriánově křtu, je osobní zkušeností silně ovlivněn. Je to jeden z prvních Cypriánových spisů.

Ad Demetrianum - apologetický spis, kde je především použita negativní argumentace, možná je to doplněk předchozího spisu a to ad donatum. Cyprián zde používá apologetickou formu nauky o aetates, kterou apologetici převzali od apokalyptiky: slabý svět se chýlí ke svému konci, projevují se známky slabosti, které ukazují na blížící se konec a blízkost soudu. Ten přichází právě kvůli pronásledování. Znamení času si tedy nežadají nic menšího než obrátit se k pravému Bohu.

De habitu virginum - O panenském stavu - zde byl autor nadšen z askeze, v důsledku apokalypticky zaměřené teologie. Spis obsahuje mnohá horlivá napomenutí jak v čistotě dočkat na blížící se příchod Pána.

De dominica oratione - O modlitbě Páně- tento spis obsahuje všeobecná pojednání a i výklad jednotlivých částí. Pravděpodobně vznikl v době krátce před prvním pronásledováním a si okolo roku 251 až 252.

De moritate - O smrtelnosti - spis vznikl především jako útěcha pro obec opakovaně zužovanou morem, na pomoc jejím obyvatelům, kteří upadali do pochybností a zoufalství

6.1.4.6 Fotios Konstantinopolský

patriarcha polský

Myriobiblon - nejčastěji se cituje jako Bibliotheca

V díle referuje o knihách, které četl ve fiktivním kruhu žáků u každého díla uvádí obsah a jasná a konkrétní hodnocení o stylu a hodnotě díla, připojuje také životopisné poznámky o autorech, které přejímá z Katalogu Hesydia z Milétu.

6.1.4.7 Hegesippos

Je to první křesťan o němž víme, že posuzoval křesťanskou nauku podle kritérií katolicity; to znamená, že zjistil kontinuitu tradice v apoštolských církevních obcích a ověřil ji na základě shody.

Pocházel z Východu, patrně ze Sýrie, podle znalosti hebrejského jazyka se soudí, že byl židovského původu.

Ve druhé polovině druhého století podnikl cestu, která ho zavedla do Korintu a do Říma. Využil ji k tomu, aby zjistil vlastní křesťanské tradice proti gnostickým naukám.

Po návratu, to bylo někdy po roce 180, napsal pět knih Pamětihodností.

Pamětihodnosti

V tomto díle shromáždil všechny dosažitelné informace o cestě křesťanské tradice, která začíná v Jerusalémě apoštoly.

7 Dvě školy, které měli významný podíl na rozvoji křesťanské literatury

Alexandrie v Egyptě a Antiochie v Sýrii byly v helenistické době dvě velmi významná střediska kultury. Začalo tam mnoho filosofických směrů a názorů z židovské i pohanské vrstvy vzdělanců na východě.

Za zakladatele školy v Alexandrii je považován učitel Panteanus, který žil kolem roku 180. Současně s ním tam působil i Klement Alexandrijský. Origenes tu působil zpočátku jako nezávislý křesťanský učitel a pak po pověření biskupem roku 217 vedl vyučování katechumenů. Tím zároveň vznikl nový církevní institut pro výchovu křesťanů pod dohledem biskupa. Když byl Origenes nucen odejít z Alexandrie, založil novou školu v palestinské Caesarei. Odtud později vyšli i velcí Kappadočané jako svatý Basil a svatý Řehoř Naziánský a svatý Řehoř Nysský. Tato škola si brala za prvotní úkol nutnost seznámit křesťany s Písmem svatým. Ale zároveň se tam líhnul i monofyzitismus či montheletismus a to díky přílišnému alegorizování a výkladem plným jinotajů.

Škola Antiochijská se stavěla do protikladu. Jejím zakladatelem byl kněz Lukián ze Samosaty, a svou učitelskou činnost vykonával v Antiochii v kolem roku 260. Tato škola pracovala opačnou metodou. Ve výkladu Písma svatého se držela přísně vědeckým charakterem podle tehdejších měřítek a to historicko-gramatickou cestou a to s co největší a nejstřízlivější jasností a srozumitelností. Na rozdíl od školy Alexandrijské, která používala metodu spekulativně idealistickou a ke kontemplaci klonící se cestu. V Antiochii pak tedy vznikaly hereze opačného rázu než v Alexandrii a to spíše racionalistickým herezím hlavně v christologii jako byli arianismus, pelagianismus a nestorianismus.

7.1 Klement Alexandrijský (asi 150 - 215)

Byl pravděpodobně původem Athéňan. Je považován za prvního z křesťanských učenců. A to proto, že znal nejen Písmo a dostupnou křesťanskou literaturu, ale podle mnohých citátů, které do svých děl zařazoval můžeme usuzovat i na znalost mnoha profánních a filosofických děl i klasické literatury. Snažil se také dokázat, že předkřesťanská

filosofie a základní filosofické pravdy nachází své vyústění i vysvětlení v křesťanství. Jeho snaha uvést v soulad předkřesťanskou filosofii a křesťanství ho svedla až na nesprávnou cestu, přesto je hlavně na Východě nazýván svatý.

Podnikl mnohé cesty po Itálii, Sýrii a Palestině, kde se již jako křesťan snažil ještě více obohatit své znalosti literatury. Pak se usadil v Alexandrii, kde spolu s Panteanem působil jako nezávislý křesťanský učitel. Ale za pronásledování Septinia Severa, které proběhlo v letech 202-203, byl přinucen odejít z Alexandrie a usadil se u svého žáka v Malé Asii Alexandra pozdějšího jerusalémského biskupa. Tam také zemřel kolem roku 215.

Z jeho děl se zachovaly čtyři, psané řecky. Filosofické dílo Stromata, to je v překladu koberec, tak bylo v antické literatuře nazýváno dílo s různými otázkami bez pevné struktury. Klement zde dokazuje, že křesťanské učení je vyvrcholením každého poznání, a snaží se tu osvětlit poměr křesťanství ke světové kultuře a zvláště pak k řecké filosofii. V další části vyvrací špatné mravní zásady falešné gnose. Spis vznikl někdy v letech 208 - 211.

Stromata

Klement sám vysvětluje název jako pole, na němž rostou různé byliny. Pečlivý člověk na něm najde to, co hledá. Ale musí hledat.¹²⁹

Kniha vyjasňuje vztah mezi křesťanstvím a tradiční světskou kulturou, především řeckou filosofií. Podobně jako Hyppolita Novacián si myslí, že tyto dva myšlenkové proudy nemusí stát v protikladu. V dalších kapitolách ale ještě zdůrazňuje, že se ale pravá čistá gnóze nesmí slučovat s nepravou gnózí.

I uvnitř církve v Alexandrii byli gnostici, kteří se nechtěli vzdát křesťanství, ale toužili hlouběji proniknout studnici poznání. Klement ve snaze vyřešit vše kladně tak pokračoval v cestě svatého Justina, ale s širším rozhledem.

Základní myšlenka Klementovi nauky byla podstata a poslání Slova. Každý zárodek pravdy, každé zjevení, jež osvětluje člověka, pochází od Něho. „ On od počátku, od prvního stvoření světa, poučoval člověka mnoha způsoby a mnoha formami, a je to On, od něhož pochází vedení k dokonalosti.“¹³⁰ V šesté kapitole svých stromat dokonce píše, že poznání je vyšší než víra. Klement svojí vroucí touhou po poznání Boha založil teologickou metodu. Ale přesto jeho morální spisy jsou ucelenější než teologické traktáty.

¹²⁹ Strom 4, 2, 4–8.

¹³⁰ Strom. 6, 7, 57.

7.2 Origenes - (185 - 253/5)

Byl bezesporu nejpłodnějším spisovatelem křesťanského starověku. Narodil se okolo roku 185 v Alexandrii. Jeho rodiče byli již křesťani. Po mučednické smrti svého otce a následné konfiskaci veškerého majetku musel živit rodinu a to jako učitel filosofie a teologie. Nějakou dobu působil v Caesarei a pak byl biskupem povolán zpět do Alexandrie na katechezi. Zvláštní péči věnoval studiu Písma svatého a jeho exegezi. Na své cestě do Řecka se dal vysvětit na kněze a ve své rigoroznosti se před tím dobrovolně učinil eunuchem. Jeho biskup Demetrios ho proto zbavil jeho učitelského úřadu a jeho svěcení prohlásil za neplatné, exkomunikoval ho a vykázal z Alexandrie. Některé věroučné chyby mu byly vytýkány až později.

Vychází z jiných antropologických předpokladů. Stvoření podle geneze je pro něj spíše kosmický mýtus, který se odehrál ve světě preexistujících duší. Tragická událost prekosmického pádu způsobila, že se duše dostaly do těl, aby dostali příležitost se napravit.. Každý člověk od narození má tedy co činit s touto prekosmickou vinou. Výslovně mluví o zbožštění lidské přirozenosti a to ve smyslu jejího přijetí na sebe Kristem, tedy ve smyslu vtělení. Origenova teorie apokatastase neboli obnovení mluví o tom, že se vše po procesu katarze vrátí k původnímu určení a smyslu¹³¹. Evoluce kosmu a lidstva dospěje k universální spáse a vykoupení. Trest zavržení má tedy jen terapeutický a pedagogický cíl. Až bude dosaženo cíle, nebude ho již potřeba.

Po svém odchodu z Alexandrie se usadil v Caesarei a založil podobnou školu jako byla v Alexandrii. Za Deciova pronásledování byl uvězněn a umučen. Zemřel kolem roku 253-254 ve věku 70 let pravděpodobně v Tyru.

Contra Celsum

Tento spis vznikl na základě žádosti jeho přítele. Je to reakce proti Celsovu pamfletu proti křesťanství i proti osobě samotného Krista. Rychlé rozšíření křesťanství mezi prostým lidem přičítá Celsus strachu před pekelným ohněm. Celsův spis se sám o sobě nezachoval, ale Origenes vyvrací jeho spis větu po větě, takže máme dostatečný přehled o znění originálu.

Taky mluví o významu a smyslu proroků a hlasatelů věcí Božích. Velmi jednoduchým způsobem mluví o možnosti a uskutečnění i příčinně a následku, tak aby je mohl i nevzdělaný posluchač sám pochopit.

¹³¹ De prin. I,6,2.

Ukazuje, že předpověď sama o sobě není příčinnou toho, že se pak doopravdy vyplní, ale, že naopak to co se stane je příčinnou toho, proč to hlasatel předpovídá.¹³²

Ukazuje zde nutnost hlásat pravdu, at už těm, kteří pak podle ní žijí, ale i těm, kteří ji jen slyší a nepřijmou.

Ukazuje zde také, že v hlásání pravdy je vždy Duch svatý, neboť pravda Boží, přesahuje lidské poznání.

Principy

Tento věroučný spis chce podat úplně základy křesťanské nauky. Toto dílo je možno považovat za první svého druhu v oboru křesťanské teologie. Kritérium, které dává autor už v předmluvě svého díla jasně ukazuje na naprosté oddělení mezi vírou a dalšími osobními poznatky o víře. Zjevení obsažené v Boží zvěsti, přijaté od apoštolů, zůstane vždy základem a nejvyšším a jistým pravidlem víry.

7.3 Athanasius (295 - 373) čtvrté století Východu

Narodil se v Alexandrii kolem roku 295. Na nicejském sněmu jehož se zúčastnil doprovázel jako jáhen svého biskupa Alexandra. Osobně se postavil za tehdy navrženou dogmatickou definici koncilu a stal se pak jejím neúnavným obráncem. To mohl lépe realizovat od chvíle, kdy byl zvolen biskupem v Alexandrii. To bylo roku 328. Tak se stalo, že Ariáni se postavili proti němu a dokonce si vymohli dekret od císaře Konstantina, kde byl Athanáš odsouzen do vyhnanství na sněmu v Tyru v roce 335. To pak ještě musel podstoupit čtyřikrát. Dokonce na něj byla podána stížnost k papeži Juliovi. Ten povolal do Říma zástupce obou stran. Dostavil se tam i osobně Athanáš. V Římě byla jeho nevinna uznána sněmem roku 340. Poté podnikl Athanáš mnoho cest na kterých šířil ideál východního mnišství.

Ale stále ještě neměl klid a v období nepokojů se odebral na poušť mezi mnichy. Přesto i přes častá protivenství hájil usilovně čistotu víry a bránil ji proti bludům arianismu a ještě začínajícímu nestorianismu a apollinarismu.

Na obhajobu víry napsal mnohá apologetická a dogmatická díla, ale psal i historicko polemická a listy.

¹³² Str. 36,6,10

Byl opravdu velmi plodným spisovatelem, i když jeho neustále utíkání před pronásledováním nedovolilo psát rozsáhlejší díla. Z jeho exegetických spisů se zachovaly jen úryvky. Jeho asketické spisy jsou doposud velmi ceněny zvláště pro jeho důležitost pro mnižský způsob života. Tomuto autorovi byly také často připisovány i různá jiná díla jiných nebo neznámých autorů.

Při boji s ariány zdůrazňoval Atanáš především jednotu Boha a jeho nerozdělitelnost neměnnost.

Koncem třetího století se uzavírá určitá část teologického vývoje, kde byly dány základní prvky víry. Irenej a Klement Alexandrijský a Origenes na Východě a Hippolyt a Tertullian na Západě zpracovávají základní body naukového vývoje. To se pak velmi zhodnotilo, když církví začaly zmítat nepokoje ariánských herezí.

8 Ekumenické koncily starověku

8.1 Koncily „historické jednoty“

Osm ekumenických koncilů se konalo v Nicei, Cařihradě, Efezu a Chalcedonu. Byly svolány římskými císaři. Území na kterém se koncily konaly spadají do východořímské říše. Hovoří se o nich jako o historické jednotě.¹³³ To proto, že těchto osm koncilů raného středověku se liší od všech následujících, které byly svolány papeži na Západě. Čtyři z těchto koncilů se nazývají „staré koncily“ a podle svého významu se zřetelně odlišují od následujících. Byly srovnány papežem Řehořem Velikým se čtyřmi evangelií, podle jejich autority. Formulovaly základní církevní dogmata, z oboru trinitární a christologické teologie.

8.2 Svolávání a vážnost legátů

Zde vyvstala zajímavá sporná otázka, zda při svolávání starých koncilů si císařové opatřili předchozí souhlas nebo dokonce pověření římských biskupů. Ale ať se tento spor rozhodne jakýmko-li způsobem, zásadní právo papežů tím není dotčeno. Když patriarchové Západu bývali pro své jedinečné přednostní postavení zastoupeni, jejich legáti měli vždy výjimečné postavení. Někdy i předsedali a jejich souhlas s usneseními byl pro jejich ekumenickou platnost nevyhnutelný.

8.3 Nutnost svolat synod v Nicei

Synod v Nicei, který se konal v roce 325 vyvolal spor o osobu zakladatele. Kořeny křesťanství v židovství s sebou nesly přísně monoteistické smýšlení. Na konci druhého století mocně začínalo teologické myšlení a obrátilo se k tomuto tématu. Ve třetím století bylo více teologů ovlivněných myšlením řeckým. Z toho plynulo pojetí například modalistické, kde tři osoby Otce, Syna a Ducha jsou způsoby projevení jednoho Boha, nebo subordiánské, kde Syn

¹³³ Srov. H. JEDIN: Malé dějiny koncilů, ČKCH v Praze 1990.

je podřízen Otci. Toto pojetí převzal alexandrijský kněz Arius od svého učitele Luciána z Antiochie a ještě jej zesílil. Logos je podle něj výtvar Otce, to ale znamená ztrátu věčnosti, z toho důvodu, že jestliže byl stvořen, tak musela existovat doba kdy neexistoval, tedy doba před jeho stvořením. Arius byl nadaný spisovatel a využil svou osobnost pro získání a shromáždění kolem sebe přívrženců. Následovalo Ariovo vyloučení z církevního společenství na synodu v roce 325 v Nicei jeho biskupem Alexandrem pro jeho nauku. Kvůli velkému množství stoupců tohoto učení se pokusil císařský důvěrník, biskup z Kordoby Hosius o zprostředkování, ale bezvýsledně.

Tento spor velice významně zasáhl do teologického myšlení celého Východu. K tomu se ještě přidaly jiné sporné církevní otázky, jako například termín slavení velikonoce.

8.4 Synody v Sardice a Rimini

Říšský koncil od kterého se očekávalo církevní usmíření, ale svého účelu nedosáhl, ale naopak byl na Západě prohlášen za neoprávněný.

Následovalo období návratu k Niceanum na Západě a oddělený Východ razil formule ve smyslu synovy podobnosti s Otcem, či podobné podstaty s Otcem a tak podobně. Tak začal nový říšský synod v Rimini pro Západ a pro Východ v Seleukii, ale zase nepřinesl usmíření.

Až po smrti Konstantina roku 361 nastal obrat. Císař Gracián (375 - 383), který byl katolického smýšlení spolu s papežem Damasiem I. (366 - 384) prosadili mírovou politiku i na Východě. K tomu dopomohla mladonicejská trojice kappadockých myslitelů Basil, Řehoř Naziánský a Řehoř Nyssenský, kteří zjednodušili a osvětlili některé teologické pojmy a tak se snáze dalo argumentovat proti herezím doby.

8.5 Ekumenické koncily, které se vyjadřovaly k neomylnosti papeže

Na chalcedonském koncilu zvolali jednohlasně otcové po přečtení dopisu svatého Lva Velikého: „Petrus per Leonem locutus est.“ Skrze Lva promluvil Petr.¹³⁴

Podobné zvolání se ozvalo i na třetím konstantinopolském koncilu, kde přítomní otcové zvolali: „Skrze Agathona promluvil Petr.“

Čtvrtý konstantinopolský koncil učí, že pro příslibení daná svatému Petrovi „ve stolci apoštolském zachováno bylo vždy neposkvrněné náboženství katolické a slavena byla svatá nauka.“

Druhý lyonský koncil říká, že papež „svým úsudkem rozhoduje o sporech ve víře“.

Florentský koncil nazývá papeže „Otcem a učitelem všech křesťanů“.¹³⁵

¹³⁴ Dopis Flaviánovi, sedění II. 451.

¹³⁵ srov. J. KUBALÍK: Theologia fundamentalis II. díl eklesiologie, str. 80.

9 Některé důležité hereze týkající se Petrova primátu a jejich rozuzlení

Podíváme-li se na další aspekt církevního života znovu se nám potvrdí důležitost jednotného vedení jeho koncentrace do jednoho místa. Budeme se zde zabývat problémy a nejasnostmi, co je vlastně církevní učení? Co Církev učí? Abychom mohli na tuto otázku správně odpovědět musíme vědět, kde se máme ptát. Zde se za pomoci příkladů pokusíme odpovědět.

Jak je vidět, do důležitých sporů vždy zasahuje Řím, a to ještě daleko dříve než bylo jeho prvenství zoficiálně. Jeho autorita je brána vesměs samozřejmě, bez jakéhoko-li náznaku odporu, či podivení se nad tím, že poučuje i apoštolské církevní obce, byť by měly mít stejné postavení jako Řím z titulu svého založení. Ale to zřejmě nebyl ten rozhodující prvek, když se určovalo prvenství. Muselo to být souhra více příčin, rozhodovalo-li by se pouze na základě založení, pak by bylo více obcí se stejnou důležitostí. Tak by jistě docházelo k neshodám a v průběhu vývoje dogmat by jistě došlo k rozdělení Církve. To by mělo za následek její úplný zánik, protože by neexistovalo nic, co by nás ujistilo o položení základů pro rozštěpené ubohé zbytky Kristem. Samozřejmě, že k neshodám docházelo a dochází stále, ale vždy se jedná o názor neslučitelný s magisteriem, které pevně určuje správný směr. Proto pro nás odštěpené církevní sbory nepředstavují nebezpečí ve smyslu nejistoty o apoštolské posloupnosti, ale jen objekty, které je nutno zase opětně získávat do lůna naší i jejich Matky Církve. Povšimněme si sice nepatrného rozdílu co se týče slov, obrovského rozdílu co do obsahu mezi rozštěpit a odštěpit. Zkusme si představit, co se stane nějakým předmětem, který rozštěpíme – máme celý jeho obsah, ale vlastně on sám již přestal existovat, pokud ovšem od tohoto stejného předmětu něco odštěpíme, zůstane nám onen předmět sice o něco menší, možná dokonce o mnoho menší, ale jeho existence trvá dál.

Koncem druhého století se objevuje hnutí gnostiků, které se dovolávalo hlubšího vhledu víry, přístupného jen elitě vědoucích. Bylo předáváno v tajných tradicích. Pravověrní autoři zdůrazňují tradici - paradosis jako objektivní směrnici víry. Píší, že tradice je veřejně přístupná a i pro prosté křesťany pochopitelná. První pramen tradice je Písmo svaté, které je v této době postupně kanonisováno a oddělováno od apokryfních spisů. Druhým pramenem tradice je apoštolská posloupnost biskupských úřadů.

Uzavření kánonu novozákonních spisů byla další zbraň proti gnostikům.

Spor o pokání ve třetím století by mohl být poučný pro většinu z nás. Jedná se o velice tvrdou realitu tehdejší praxe v pokání. Tehdy se brali hříchy opravdu vážně dnes se mnohdy až směšně stavíme k Božím požadavkům a příliš se spoléháme na jeho dobrotu. Tehdy byly obvyklé velmi tvrdé tresty a pokání bývalo i doživotní. Po opětovném selhání už nebylo možné další odpuštění. V tomto sporu se jednalo o to, jestli někdo, kdo byl již pokřtěný a tím mu byly odpuštěny všechny předcházející hříchy a byl včleněn do Církve, zhřešil-li pak mohl se ještě vůbec odvážit žádat o Boží odpuštění? Rozhodnutí znělo, že všechny hříchy i ty, jež byly vykonány po křtu, včetně odpadnutí od víry mohou být odpuštěny a může být církví uděleno pokání. Nejdříve byly tyto otázky řešeny v Římě. Aktuální se stala otázka odpadnutí od víry při prvním plošném pronásledování křesťanů za Decia. Do té doby byla představa o Církvi jako o společenství čistých, ale postupně se prosadila myšlenka o čistém společenství slabých a hříšných.

Spor o datum velikonoce se odvíjel okolo myšlenky, zda je nutné slavit velikonoce v neděli. Starší způsob slavení byl ve spojení židovské i křesťanské tradice a slavil se podle židovského kalendáře čtrnáctého nisanu bez ohledu na to, na který den v týdnu právě čtrnáctý den nisanu vyšel. Ti, kteří velikonoce slavili tímto způsobem se nazývali Quartodecimani podle datumu. Na druhé straně byl způsob dominikálů, kteří svůj název odvozovali podle dne v týdnu, ve kterém Kristus vstal z mrtvých, tedy neděle. Tento způsob vznikl v pohanském prostředí a velikonoce slavili vždy první neděli po úplňku. Nejdříve oba způsoby slavení fungovaly vedle sebe a tolerovaly se. Ale koncem druhého století už píše Ireneus z Lyonu, že Polykarpos ze Smyrny se vydal k biskupovi Anicetovi do Říma a hovořil s ním o termínu slavení velikonoce. Polykarpos se spíše přikláněl ke způsobu slavení podle quartodecimanů. Argumentoval, že je to způsob podle Jana a dalších apoštolů. Anicetus ale hájil obyčej „presbyterů před ním „, se kterými se cítil být spjat. Nedošlo mezi nimi k jednostrannému rozhodnutí ve prospěch jednoho způsobu, přesto nedošlo k roztržce a k narušení společenství. Ale quartodecimáni, kteří byli především v Malé Asii, koncem století přicházeli do Říma a zkoušeli tam zavádět svůj obyčej. Proto došlo k roztržce. Kvůli tomu došlo ke svolání synod na různých místech a pod různými vedeními, z iniciativy Viktora Římského. To je v podstatě první případ celocírkevního zásahu Říma a také předchůdci pozdějších synod svolávaných na popud římského biskupa, který nad nimi bdí a které mu zpětně píše o průběhu a závěrech.

Většina těchto synod až na jednu se rozhodli pro způsob dominikálů slavení svátku Vzkříšení na první neděli po úplňku.

Spor o nutnosti křtu heretiků byl o několik let později. Šlo o to, přestoupí-li někdo z heretické sekty na pravou víru, zda musí být znovu pokřtěn, nebo je jeho původní heretický křest platný. V Římě se již dříve praktikovalo, že se znovu křtít nemuselo a platil původní křest. Obdržel jen dodatečně od biskupa vkládání rukou jako pečeť Ducha svatého a přijetí do církevního společenství. Jiný názor však měly církve severoafrická a maloasijské. Cyprián z Kartága ve smyslu výroku „mimo Církev není spása“, říkal, že křest udělený církví, která nepodléhá vedení Ducha svatého, nemůže být platný a je proto nutný nový pravý křest. Štěpán Římský se opíral pouze o římskou tradici a neargumentoval tedy ve smyslu teologickém. Štěpán se dovolával svého nástupnictví po Petrovi a vztahoval na sebe věty z Matoušova evangelia o předání moci.....Mt16,18

Jde o první vztažení této věty na biskupa římského.

Arianismus se sice netýká Petrova primátu svým obsahem, ale důsledkem -rozhoduje Řím. Toto učení odsoudil první ekumenický koncil v Niceji roku 325. V tomto sporu ale vyvstal problém, která instance je vyšší, když jedna synoda odporuje druhé. Jeden výrok by znamenal autonomii každé jednotlivé církve. Římský postoj ale bránil hierarchii synod, kde menší mohou být zrušeny většími. Jedná se tedy o spoluúčast celé Církve na konfliktu a její otevřenost. Římský biskup v dopise adresovaném východním biskupům, kteří až dodnes dávají přednost autokefálnímu zřízení, praví: „Jestliže vůbec došlo k nějakému pochybení, jak říkáte, musíte vynášet soud podle církevního kánonu, a ne tak, jak jste to učinili. Byli byste nám museli napsat všichni, abyste o právu rozhodli vy všichni. Šlo o biskupy, a to o biskupy ne ledajaké církve, nýbrž takové, které řídili sami apoštolové. Proč jste nám nenapsali zejména o alexandrijské církvi? Copak nevíte, že zvyk káže nejprve nám napsat, a teprve potom rozhodovat o tom, co je správné? Pokud bylo proti biskupovi z Alexandrie vzneseno nějaké obvinění, měla být o tom tato církev zpravena. Nyní chce ale každý, kdo si myslí, že je napřed, bez toho, že by nás zpravil, abychom s ním my, kteří jsme neprováděli žádné šetření, prostě souhlasili. Takové nebylo nařízení Pavlovo, takové nebylo to, co jsme přijali od otců. Je to cizí forma a nový způsob. To co píšu, je k dobru všech, přijměte to s ochotnou myslí. Neboť dávám ve známost to, co jsme přijali od svatého apoštola Petra.“¹³⁶

¹³⁶ ATHANASIOS: Apologia contra Arianos 35, MIGNE PG 25, 308 A/B.

Římský biskup tady vybízí k jednání ve shodě s celou Církví a se smýšlením římské církve.

Ve čtvrtém století tímto sporem posílila svou pravomoc a hlavně význam druhý patriarchát Alexandrie.

Montanisté- Byli proti nepomíjejícímu církve, spásný věk Otce ve Starém zákoně a Syna v Novém zákoně bude vystřídán dobou Paraklétovou, 2.-3. století

Fichte, Schelling, Döllinger a jejich příznivci měli velký odpor k vedoucímu postavení Říma, což nakonec vedlo k jejich opuštění Církve a založení nové, s kterou stejně Döllinger nesouhlasil a do níž ani nevstoupil. Podle nich po petřínském období katolicismu a pavlovském období protestantismu přijde období janovské. Jeho odpor k neomylnosti také pramenil z nesprávného pochopení jejího obsahu. O tom více pojednám ve zvláštní jim věnované kapitole.

Antiinfallibilisté tvrdí, že papež je omylný. Zkoušeli to dokázat z dějin, používali však příklady, kdy bylo jisté, že jimi vybraní papežové v oněch omylech nemluvili ex cathedra.

Tradiční episkopalitické proudy působily od patnáctého století v Německu a ve Francii spolu se zbytkem konciliarismu. Odvolávaly se na poměry ve staré Církvi a posilovaly se národním cítěním a uvědoměním. Nejsilnější je francouzský galikanismus. Její programový manifest je Bourgeská pragmatická sankce z roku 1438, která byla především namířena proti římským rezervacím. Galikanismus měl podporu v silném království, tak Řím neměl jinou zbraň než konkordát (1516) a Nominaci biskupů formálně propůjčit pro právo královské jako privilegium. Objevuje se zde znovu nastolená myšlenka konciliarismu a rozpory mezi mocí světskou a církevní.

Tak jako i u mnoha jiných mylných struktur i galikanismus neměl jednotný směr a je souborem mnoha rozdílných proudů radikálních i umírněných. Je to samozřejmě není-li tak složité hnutí spojující mnoho zúčastněných založeno na ontologicky pravdivém základu, musí dříve či později dojít k rozporu a tedy automaticky k rozdělení, to se dále a dále rozděluje a původní myšlenka ještě více rozmělnuje. Ovšem základní ustavující princip nesouhlasu a neochota se podřídit přetrvává.

Řím často zasahoval efektivním a povětšinou rozhodujícím způsobem do sporů, ale neměl by možnost rozhodnout, kdyby celkové dění v Církvi tomuto rozhodnutí nepřipravilo půdu. V tom už je možno zahlédnout budoucí spor o dělení moci mezi sborem biskupů a

papežem a nutnost jejich spolupráce. V různých dobách bylo řečeno v obraně proti bludům: „Sic docet Ecclesia“ Tak učí Církev.

Mnohá z protivenství vedla v dlouhodobější perspektivě naopak k posílení vlivu papežství a zvláště dopomohla k jasnějšímu pozitivnímu vymezení vlastního učení Církve. A naopak papežové se v dobách krizových snažili posílit svůj vliv a prosadit tak jejich překonání. V jedné věci (a to velice důležité) se to však nepovedlo a papežství samo si způsobilo velké schizma.

10 Rozpad Východu a Západu

„Nejvlastnější a nejpodstatnější příčinou schismatu je záporný postoj pravoslaví k prvenství římského biskupa. Pravoslavná bohověda sice připouští, že Spasitel ustanovil Církev jako společnost hierarchickou, ale nedomýšlí, že tato hierarchická společnost musí být též monarchickou, protože tomu tak božský Zakladatel chtěl. Ne theologie, nýbrž historie každému nezaujatému uchu dosvědčuje, že Kristus svatému Petru přímo a bezprostředně udělil nejen čestné prvenství, ale též primát jurisdikční čili moc řídit celou Církev i se svatými apoštoly. Spasitel připravoval Šimona na jeho pozdější úřad tím, že změnil jeho jméno, vyznamenával ho přede všemi apoštoly. A u památné Cesaree Filipvy mu přislubuje primát známými slovy: „Ty jsi Petr to je skála ...“ Mt 16. Hodnověrnost Matoušova textu je nejpevněji kriticky zajištěna, což připouštějí i protestanté - ač jasnost slov Páně hledí obejít svým přizpůsobeným výkladem Matoušova textu. Po svém zmrtvýchvstání Spasitel prvenství též svatému Petru uděluje slovy : „Pasiž beránky mé, pasиж ovce mé“, jež uvádí opět kriticky jistý text svatého Jana (evangelium 21, 15-17). O primátu svatého Petra dále svědčí svědectví staré Církve, spoluapoštolové jej uznávali, svatí otcové obhajovali, ba i schismatické označují svatého Petra tituly, jež jeho úřadství předpokládají a potvrzují. (Na př. Kleithukos - klíčník, prostates - představený, protothronos). Primát svatého Petra nebyl osobním privilegiem, nýbrž veřejnou důstojností danou pro dobro Církve. Proto nepřestalo prvenství smrtí prvního nositele, nýbrž přešlo na jeho nástupce. A nástupcem v prvenství Petrově je ten, kdo je jeho nástupcem v úřadě biskupském. Opět je historie, jež dokazuje, že svatý Petr žil, byl biskupem v Římě a tamtéž umírá smrtí mučednickou. Proto římský Velekněz, jenž je právoplatným následovníkem Petrovým v úřadě biskupském, je zároveň prvním svou jurisdikcí nad ostatními biskupy světa.“¹³⁷

Přibližně od druhé poloviny čtvrtého století se vývoj západu a východu odděluje. Titul „papež“ se výhradně pro římské biskupy používá od pátého století. Také se podtrhuje další linie zvláštností o Petrovo následnictví římských biskupů. To se poprvé objevilo v polovině třetího století u Štěpána. Papež je zároveň dědicem Petrovým ve smyslu římského práva a tedy i jeho pravomocí. Lev I. označuje papeže za náměstka Petrova, stejně jako je Petr označován za náměstka Kristova. Nárok na vedení celé Církve teď dostávají výslovně Petrovi

¹³⁷ Prof. dr. Josef KUBALÍK: Křesťanské církve v naší vlasti, 50.

nástupci a s ním povinnost péče o všechny církve (*sollicitudo omnium ecclesiarum*). Teď již je římská Církev Hlava (*caput*) všech ostatních církví jakožto údů. Řím se teď projevuje mnohem více aktivně (na poli právním).

První papežské dekretálie jsou obrovským potvrzením pastýřské autority Říma i v oblasti zákonodárství. Papež Siricius roku 385 odpovídá na otázky hispánského biskupa a zároveň mu přikazuje, aby s tím obeznámil všechny hispánské biskupy. Rozhodnutí apoštolského stolce nesmí žádný biskup ignorovat. Až dosud mohly nové právo prosadit pouze synody. Nyní se papežské dopisy dostávají na stejnou úroveň jako synodální právo. Ale je využíváno především na dosvědčování práva než na tvorbu nových práv. Římský biskup odpovídá jako svědek privilegované tradice a v obtížných otázkách křesťanského života a církevní disciplíny předává to, co zachovává římská Církev, to jest tradici, kterou jí předal Petr.

Vůči východu byl ovšem Řím zdrženlivější. Řím zde vystupoval jako obránce závěrů koncilů před stále novými věroučnými formulacemi. A to v oblasti dogmatické i disciplinární. Postupně se ale vztah ke koncilům ještě pozměňuje v tom smyslu, že papežové stojí nad koncily a jsou na nich nezávislí. V roce 382 na římském koncilu se ustálila formule, že římská Církev je nadřazena ostatním nikoli na základě ustanovení koncilů, nýbrž na základě ustanovení Páně. Kvůli koncilním zmatkům ohledně dvojznačné formulaci, kterou se vyhovělo arianům se zdůrazňuje, že koncily jsou platné pouze se souhlasem římského biskupa (371). Od čtvrtého století vystala nutnost rozlišovat pravý a nepravý koncil.

Postavení Říma již je natolik dominantní, že dochází k promísení s mocí politickou, což bylo podpořeno i faktem, že Řím byl hlavní městem císařství. Analogicky se též se vzdáleností geografickou od Říma v praxi méně bralo ohled na vůli Říma.

Přibližně do konce čtvrtého století se postupně uznalo prvenství Říma na Západě a ne tak zřetelně, ale přece, i na Východě.

Inocent I. ve své odpovědi severoafrické církvi hovoří o tom, že všechny vody vyvěrají z římského pramene a zdůrazňuje, že věroučné otázky může s konečnou platností rozhodnout pouze Řím. Zde tedy Řím vystupuje jako jediná instance poslední směrodatnosti v otázkách víry.

10.1 Pentarchie pěti patriarchů, na kterých spočívá ekumenický koncil

Pro určitá území podle historického rozdělení působení Církve se v pátém století ujal název patriarcháty. Ty mají základ ve třech hlavních církvích - Římu, Alexandrii a Antiochii. Podle teorie tří petrovských sídel. Řím jako hlavní působiště Petra, Antiochie, kde také podle listu Galat'anům Petr působil¹³⁸ a Alexandrie, kde údajně působil Petrův žák Marek. Jejich moc nad jejich vlastními územími jim potvrdil nicejský koncil.¹³⁹ Tato církevní pravomoc nebyla příliš specifikovaná. Na tomto koncilu se také zrodilo vyznání víry, jež nemělo konkurenci a stalo se tradičním. Pozdější koncily se nicejskému snažily podobat a své verdikty s nicejskými porovnávali jako s normou.

Pozvolna se k těmto již stávajícím centrům přidávalo další a to Konstantinopol. Ta bojovala o své postavení na Východě s Alexandrií, která ale byla již dříve uznávanou a měla apoštolský původ. Odlišovala se i jejich christologie. Alexandrie se více přikláněla k jednotě v Druhé Božské osobě, jako o Vtěleném Slově jednajícím v těle (logos-sarx), zatímco Antiochie se přikláněla spíše ke christologii oddělenosti (logos- anthropos), která se více zaměřovala na lidskost Ježíše Krista.

Na základě převahy nicejského koncilu se dostávala do popředí christologie jednoty, pak tedy Alexandrie spolu s Římem stály proti Konstantinopoli. V Niceji se totiž mluví o jednotě v Synu, proto na prvním koncilu v Efesu (431) vyhrála christologie jednoty nad konstantinopolskou christologií odděleností presentovanou Nestoriem. Druhý efezský koncil (449) sehrál velkou roli zvláště pro svůj netradiční vztah k učitelskému dopisu na něj poslaném a sepsaném římským biskupem Lvem. Dioskoros z Alexandrie tento dopis zakázal číst a římského biskupa exkomunikoval.

Tím začali spory o vztahu ekumenických koncilů a římského biskupa. Pak tedy nutně musel vše rozhodnout další koncil tentokrát konaný ve spojení s římským biskupem. To se však uskutečnilo až podmínky dovolily zasedání dalšího koncilu a to v Chalcedonu roku 451. Tam byl odsouzen druhý efezský koncil za to, že se konal bez a dokonce proti Římu. O Dioskorovi se vyjádřil římský legát, že se: „opovážil konat koncil bez autority apoštolského stolce, což se nikdy předtím nestalo a stát nikdy nesmí.“

¹³⁸ Gal 2,11.

¹³⁹ Nicejský koncil roku 325, šestý kánon.

Nastal zde tlak na novou věroučnou formulaci, to však narazilo na dlouholetý názor, že nicaenum stačí, že vše, co bylo potřeba je nějakou formou řečeno na nicejském koncilu. Ukázalo se však, že tomu tak není, a že je nová formulace ohledně přirozenostech v Kristu velmi naléhavě nutná. Vznikla tedy nová formulace, jež ještě úžeji definovala jednotu v Druhé Božské osobě ve smyslu alexandrijské christologie.¹⁴⁰ Tím se ovšem stala velká věc, prostřednictvím Říma byla přemožena pozice nicejského koncilu, která se již zdála jaksí brzdící.

Císařství v této době mělo velký vliv na vnitrocírkevní dění, například se podílelo na svolávání koncilů. Řím tím byl nucen hájit si své postavení, především v oblasti církevního učení, disciplíny a zákonodárství. Tak vzniklo učení o dvojí moci, světské a církevní.

Východ potřebuje Řím k urovnávání svých vlastních konfliktů, bez něj nedojde klidu, ale vstupy Říma nejsou vždy s plným pochopením východních problémů v jejich plné šíři. Ale v organizačních otázkách se Řím v byzantské oblasti neprosadil. A po marných bojích o postavení Konstantinopole až za Alexandrií a Antiochií se kolem šestého století utváří pentarchie pěti patriarchátů (Řím, Konstantinopol, Alexandrie, Antiochie, Jerusálém). A z toho vzešlo, že koncil je ekumenický jen tehdy, jsou-li na něm přítomni zástupci všech pěti patriarchátů.¹⁴¹ Později tato pětice symbolizuje pět sloupů, na nichž je zbudována Církev a na nichž je založena neomylnost. Jestliže všech pět souhlasí, nemohou se mýlit. Tak to alespoň bylo presentováno na koncilu v Konstantinopoli roku 869-870. Jsou vnímáni jako opravdoví nástupci apoštolů a tudíž představují církevní autoritu.¹⁴² Konstantinopol je prý následnice Efesu a zdělila tedy jeho spojení s apoštolem Janem, pak se říkalo, že Konstantinopol založil svatý Ondřej, bratr Šimona Petra.

I na Východě měl Řím nezpochybnitelné první místo, ale názory se různily podle toho jestli byl vnímán jako první mezi rovnými a nebo opravdu vyšší postavení než ostatní. Jeden římský výklad praví, že trůny patriarchů jsou jako pět smyslů Církve, mezi nimiž římské sídlo je zrakem, neboť ostřeji vnímá a je více v obecnství s ostatními.¹⁴³ I na ekumenických koncilech po chalcedonském vždy byl učitelský dopis papeže prodiskutován, avšak jeho zamítnutí bylo nemožné. Ctíla se neomylnost apoštolské tradice římské církve pocházející od Petra, která na rozdíl od Konstantinopole nikdy neupadla do bludu. Pak se nediskutovalo o něčem nejistém, nýbrž v zevrubné definici hlásat to, co je jisté a nezměnitelné.¹⁴⁴ Někteří

¹⁴⁰ DS 300-302.

¹⁴¹ třetí konstantinopolský koncil 680-681.

¹⁴² MIGNE J.P.: *Patrologiae, cursus graeca*, 99,1417.

¹⁴³ ANASTHASIUS KNIHOVNÍK, druhá polovina devátého století, MANSI 16,7.

¹⁴⁴ MANSI 11, 294 D/E.

východní otcové dokonce pěli chvály na učitelské apoštolské dopisy jako na dopisy od „nejvyššího Božského vrcholu apoštolů“. V jedné závěrečné aklamaci se praví: „Přel se s námi nejvyšší kníže apoštolů. Jeho napodobitel a nástupce je na naší straně a svým dopisem nám osvětlil mysterium Boží inkarnace. Staré město Řím nám přineslo Bohem sepsané vyznání a umožnilo, aby od západu přišel den dogmatu. Zazářil z inkoustu a papíru a Agathonovými ústy promluvil Petr.“¹⁴⁵

Na Východě se nakonec ustanovila řada sedmi koncilů od prvního nicejského roku 325 až po druhý nicejský roku 787. Tyto koncily jsou uznávány jako autorita a všechny jsou v jednotě s římským biskupem. Účast římských legátů na koncilech Východu byla velmi důležitá také proto, že Řím zastupoval celý Západ. Přesná kritéria za jakých se uznává východní koncil platný a ekumenický nejsou stanovena, většinou se považovalo za určující platnosti uznání říší, ale došlo-li na problémy, jako třeba v případě sporu o obrazy, pak bylo spíše rozhodující jestli byl daný koncil v jednotě s Římem.

V určitých sporech ale tato jinak všemi chtěná jednota utrpěla značné trhliny a někdy trvalo velmi dlouho než se zase obnovila. Nakonec ale vždy zůstává myšlenka, že spojení s Římem je dobré a prospěšné a že dočasný stav rozkolu je třeba řešit a to ve směru k smíru a obnovení jednoty.

Po chalcedonském koncilu se monofysitistické hnutí stále šířilo a jejich počet se zvětšoval, proto se konstantinopolský patriarcha Akakios na naléhání císaře vytvořil jednotící formuli nazývanou Henótikon.

To vedlo k třicet pět let trvajícimu rozpadu mezi Východem a Západem. K dosažení unie s monofysity stejně nedošlo, tak se za císaře Justina I. ustoupilo od Henótikonu a církevní unie s Římem se obnovila.

Papež Hormisdas tedy znovu požadoval po Východě uznání chalcedonského koncilu a formálního principu, že záruka pravé víry je jen v souladu s celou Církví a především s římskou, protože „tam zůstalo katolické náboženství vždy neporušené.“¹⁴⁶

Zde se jasně praví, že apoštolský stolec je jediná a pravá míra pravdivosti víry a správného jednání. Hormisdasovu formuli podepsal císař, patriarcha a dvě stě biskupů.

Ve sporu o tři kapitoly opět klesla váha Říma na Východě, ale tentokrát i na Západě. V té době byli papežové jako občané byzantské říše pod vládou konstantinopolských císařů 8již dvě století. A potvrzení volby papeže podléhalo právě císaři. Jednalo se opět o touhu dosáhnout unie s monofysity, ale opět se dělaly ústupky z té nesprávné strany. Císař Justinian

¹⁴⁵ MANSI 11, 684; 666.

¹⁴⁶ DS 363-365.

odsoudil učení tří teologů, kteří patřili k antiochijskému směru (Theodóra z Mopsuestie, Theodréta z Kýru a Ibase z Edesy). K tomu ale potřeboval získat papeže a ten nejprve ustoupil. Nastala bouře odporu na Západě. Obvinili ho ze zrady na chalcedonském koncilu, a tak tedy vzal zpět svůj odsudek. Následoval císařem svolaný druhý konstantinopolský koncil, jehož se účastnili pouze odpůrci tří kapitol a ti exkomunikovali papeže. Papež Vigilius po koncilu přijal opět odsouzení tří kapitol. A následovala další papežova exkomunikace, tentokrát ze strany severoafrické biskupské synody. K ní se připojily ve výpovědi jednoty s Římem milánská a aquilejská provincie a biskupové galští. Španělská církev se spokojila jen s neuznáním koncilu.

Monotheletismus v sedmém století vyvolal další spor. Jednalo se o formulaci ohledně jedné vůli v Kristu, která měla umožnit unii s monofysity. Papež Honorius ji ve svém dopise konstantinopolskému císaři prohlásil za rozumnou. Později na třetím konstantinopolském koncilu byl proto prohlášen za heretika. To se také objevilo jako argument na prvním vatikánském koncilu proti neomylnosti papeže. On však jen chtěl spíše uchlácolit monofysity jednoduchým slovním obratem z Písma a ne nějak měnit teologickou otázku ohledně přirozeností v Kristu.

Další konflikt se objevil roku 692 na konstantinopolském koncilu, kde byla za nepřítomnosti papežského zástupce významná církevně právní ustanovení pro východní církev, především pro císařovu snahu donutit papeže, aby byla závazná i pro církve západní.

Císařové Lev III. a Konstantin V. vedli boj proti náboženským obrazům v letech 730 - 843. Tento boj narážel od samého začátku na odpor Říma. Císař nemohl zasáhnout proti Římu samotnému, který tehdy již byl částečně v moci místních držitelů, ale vyňal Iliricum, Řecko a jižní Itálii a Sicílii z římského patriarchátu a podřídil je patriarchátu konstantinopolskému. Na koncilu v Hierěji byl ikonoklasmus schválen roku 754. Byl to koncil pouze konstantinopolského patriarchátu a ne celé východní církve. Odpor vyjadřovali i orientální církve pod arabskou nadvládou jako například Jan z Damašku. Teprve druhý nicejský koncil dogmaticky upravil uctívání obrazů a důležité také bylo jeho zdůvodnění neplatnosti koncilu v Hierěji. „Protože nespoluúčinkoval papež ani biskupové kolem něho, ať už prostřednictvím legátů, nebo dopisu, jak je ti pro koncil zákonem. Ani východní patriarchové, alexandrijský, antiochijský a patriarcha svatého města Jerusálema nesouhlasili.“¹⁴⁷ Ale konečné vítězství nad ikonoklasmem bylo dosaženo až za císaře Michala II. a to už bez zásahů Říma.

¹⁴⁷ MANSI 13, 208n.

Spor dvou rivalů, Fótia a Ignatia, o trůn konstantinopolského patriarchy rozštěpil byzantskou východní církev do dvou táborů. Vedle osobních sporů stály v pozadí dva proudy rozdílných názorů, které ještě čerpaly svou sílu ze sporu o obrazy. Obě strany se obrátily na Řím. Ale papež Mikuláš I. rozhodl bez znalostí místních poměrů, a to ve prospěch Ignatia. Jeho odpůrce Fótios, ale měl podporu císaře Michala III. a vyřkl klatbu nad římským papežem. Čtvrtý konstantinopolský koncil konaný za účasti římských legátů sesadil Fótia a znovu ustanovil Ignatia. Fotiovi přívrženci pokud chtěli být rehabilitováni, museli podepsat Libellus satisfactionis. To bylo něco podobného jako Hormisdasova formule. Ona i ostatní důležité koncilní dokumenty byly zachráněny jen díky Anastasiovi Knihovníkovi, jenž udělal ze všech opisy, když se poučil o císařově úskočnosti. Od té doby už neměli papežští legáti na dění na Východě příliš velký vliv. Na Východě byl tedy Petrův primát vnímán spíše jako poslední instance, ke které je možno se odvolat v případě sporu, jeho jurisdikční primát zde nebyl nikdy přijímán v plném rozsahu jak tomu bylo na Západě. Přesto nacházíme mnoho východních svědectví, ve kterých se mluví o římské církvi jakožto o hlavě a první mezi církvemi. V teorii pentarchie spíše záleží na harmonii všech pěti patriarchátů než jenom na jednotě s Římem. I když je Řím uváděn jako první mezi patriarcháty, příliš nevybočuje z jejich řady.

11 Uvedení do doby předkoncilní

Období takzvané Druhé konfesionalizace - 19.st¹⁴⁸

Společensko- politické změny už od 18. století silně ovlivnily dění v římskokatolické církvi. Měnil se i vztah vládnoucí vrstvy ke katolické církvi. Ve střední i západní Evropě druhé poloviny 18. století byly staré státní režimy založeny právě na úzké spolupráci církve a státu. V mnoha státech se stala církev něčím zcela podřízeným - respektive součástí - státní politické moci. Tak tomu bylo například ve Francii, Rakousku, Španělsku nebo Portugalsku. Tedy zákonitě vzpoura proti státu, proti politickému systému, znamenala automaticky vzpouru proti stávající církvi. Navíc církev v té době nebyla zvyklá na fungování mimo státní moc. Až po utichnutí Napoleonských válek a porážce Napoleona mohla znovu začít svou obrodu.

V dobách pronásledování se ostatně vždy církev upevnila ve svých původních kořenech a hlavních ideálech na kterých byla založena a zároveň se tak očistí od kulturního nánosu. Tudíž paradoxně v době pronásledování církev doosáhne vždy největšího rozkvětu, alespoň co se týče darů duchovních a roviny dogmatické a morální. A dokonce i přesto, že ztratila mnoho politického vlivu.

Začal rozvoj sociálních a intelektuálních hnutí. Nastal dynamický rozvoj vnitřního života církve už v první polovině devatenáctého století. Vzniklo mohutné katolické hnutí, které se poměrně rychle šířilo.

¹⁴⁸ Srov. DAWSON Christofer: Bohové revoluce, Praha 1947, s. 148–153; a jiní Jiří Hanuš, Jaroslav Kadlec ap.

12 I. vatikánský koncil a jeho vyjádření k Petrovu primátu

Průběh koncilu byl do značné míry ovlivněn podmínkami za kterých se odehrával. Velmi brzo bylo zřejmé, že bude pravděpodobně ukončen dříve než všechna témata, která se původně připravovala, budou moci být projednána. Koncilní otce zužoval strach o osud Církevního státu a k tomu ještě nesnesitelné vedro. Jejich obavy se opravdu naplnili a koncil byl ukončen předčasně z důvodu zániku Církevního státu a obsazení Říma Italy 20. září 1870.

Původně měla být výsledkem koncilu konstituce o Církvi, ale stihla se jen její první část, papežská konstituce *Pastor aeternus*. Byla projednávána přednostně, protože se koncilním otcům zdála jako nejpodstatnější a nejnaléhavější.

Konstituce **Pastor aeternus** byla slavnostně vyhlášena 18. července 1870. Obsahuje čtyři kapitoly:

Úvod

1. Hlava první
Na blaženém Petrovi ustanoven apoštolský primát
- o Kristově ustanovení primátu v Petrovi
2. Hlava druhá
Trvání primátu blaženého Petra v Římských Velekněžích
- o jeho trvání
3. Hlava třetí
O hodnotě a povaze primátu Velekněze Římského
- o jeho povaze nejvyšší jurisdikční moci
4. Hlava čtvrtá
O neomylném učitelství Římského Velekněze
- o neomylnosti papežského učitelského úřadu

Úvod této koncilní konstituce je neméně důležitý jako následující kapitoly. Pojednává souhrnně o dalších textech a podává určitý návod jak k nim přistupovat. Mimo jiné se v ní praví: „Duch svatý není Petrovým nástupcům propůjčován proto, aby prostřednictvím jeho zjevení vyhlášovali nové učení, nýbrž aby s jeho přispěním věrně bránili a předkládali skrze apoštoly předané zjevení, respektive poklad víry.“¹⁴⁹ Nejedná se tedy o inspiraci, nýbrž o

¹⁴⁹ DS 3070.

asistenci Ducha svatého. Papežský úřad má tedy charakter konzervativní a obranný, nikoliv tvořivý a inovační. Obsahuje i texty, které jsou pro minoritu velmi podstatné k přijetí definice, s kterou z počátku nesouhlasily a jen doplňující a osvětlující části je dokázaly ukonejšit. „Římští biskupové ale vždy podle doby a situace jednak svoláváním ekumenických koncilů nebo dotazováním se Církve rozptýlené po celé zemi, jednak prostřednictvím partikulárních synod a konečně využitím jiných pomocných prostředků, jež jim nabízí Božská Prozřetelnost, definovali pro zachování to, co s pomocí Boží uznali jako odpovídající Písmu Svatému a apoštolské tradici.“¹⁵⁰

První i druhá kapitola byla přijata vcelku samozřejmě, protože de facto byly už dávno praktikovány, ale třetí a čtvrtá kapitola byly zčásti nové a pro mnohé sporné.

Obsahuje definice, že svatý Petr z ustanovení Božího přijal bezprostředně od Krista prvenství pravomoci. Dále, že svatý Petr z ustanovení Páně iure divino má prvenství nad celou Církví a to neomezeně přechází i na jeho nástupce. A dále, že římský Velekněz je nástupce svatého Petra v témž primátu.

„Nadpřirozená přednost, jíž Církev učící pomocí zvláštního přispění Ducha svatého věrně střeží zjevení Církvi apoštoly svěřené, chráněna jsouc všeho omylu.“ Takto píše o neomylnosti ve své knize Tanqueray.¹⁵¹

Proces božského zjevení a jeho přijetí ve víře je v základě meziosobní komunikační dění mezi Bohem a člověkem, v němž Kristu přísluší nejvyšší autorita jako souhrnu Božího sebesdělení. Učení je objektivizace komunikace. Zjevené je universálně platné a všichni lidé je mají věřit, proto musí být zajištěno, že zůstane jeho totožnost. Je to úkolem celé Církve, ta je jako společenství nositelka poselství v dějinách. Učitelství úřad Církve stojí pod Božím slovem.

Třetí kapitola pojednávající o jurisdikčním primátu přece jen nebyla tak tvrdým oříškem, protože i když nebyla ještě v plnosti definována, stejně se už po mnoho staletí dodržovala. Také se používá každodenně na rozdíl od neomylnosti, která se používá jen ve výjimečných případech.

Jurisdikční primát potvrzuje papežovi plnou moc nad celou Církví. To je nejvyšší a nejobsáhlejší pravomoc jednání v Církvi. Nic církevního není vyňato z papežovi kompetence. Termín plenitudo potestatis už byl používán od Innocence III. Zase se za pomoci

¹⁵⁰ DS 3069.

¹⁵¹ TANQUEREY, Tract. IV., § 872.

galikanismu prosadilo zdůraznění ne jen přednost, nýbrž plnost nejvyšší moci. (non potiores partes, sed autem totam plenitudinem huius supremae potestatis). Jeho moc je řádná a bezprostřední vůči celé Církvi i vůči všem jednotlivým věřícím. Papežská plná moc zároveň neruší náležitou a bezprostřední jurisdikční moc biskupů. Ta byla ustanovena Duchem svatým.¹⁵² Koncilní otcové se však brání nazývat papežskou plnou moc a jeho jurisdikční primát jako absolutismus, protože od absolutismu jak ho známe ze světské moci se radikálně liší. Zvláště přístupem k jednotlivým věřícím, kteří jsou zrovna tak údy těla Kristova jako biskupové. Svůj názor projeвили zvláště němečtí biskupové v oficiálním kolektivním prohlášení schváleném Piem IX. proti Bismarckovi.¹⁵³ DS 3112-3116

Čtvrtá kapitola se věnuje právě nejdiskutovanějšímu tématu neomylnosti papežského úřadu. Už v samotném názvu kapitoly je zřejmé, že se nejedná o neomylnost osoby, ale úřadu, což je velice podstatný rozdíl, který je často zaměňován za nemožnou naprostou bezchybnost lidské osoby. Často se o tom mluví v souvislosti části definice, která říká, že papežské definice jsou neomylné ze sebe, a ne ze souhlasu Církve. Tam se ovšem zase nemluví o osobě, která by byla sama ze sebe neomylná a bezchybná a která nepotřebuje pomoc a svědectví Církve, ale mluví se o definici, která jestliže již je definována získává neomylnost sama ze sebe a nepotřebuje již žádný dodatečný akt upřesnění tedy ani souhlas Církve. Je to reakce na čtvrtý galikánský článek, který právě tuto skutečnost popíral a proto bylo nutno ji zde tak zdůraznit a definitivně rozhodnout za jakých podmínek neomylnost probíhá. Protože nestačí jen se dohodnout, že papežský úřad neomylností disponuje, ale je také nezbytně nutné určit, kdy a jakým způsobem ji lze použít a musí být dostatečně jasné a jednoznačné, který z výroků papežského úřadu je neodvolatelný a tedy neomylný. Neboť papežský úřad se často vyslovuje k mnoha záležitostem a jistě jsou velmi vhodné a dobré k uposlechnutí, ale ne všechny jsou nutně neodvolatelné a platné za všech okolností. Některé takové výroky jsou třeba jen dočasné a nebo závazné jen pro určitá území, nebo jejich nedbání není tak proti víře a poslušnosti, jako je to v jiných důležitých věcech, které jsou jako takové označeny. Také byl od doby vyhlášení této přesné definice takto silný způsob vyjádření použit jen jednou a to k vyhlášení dogmatu o tělesném nanebevzetí Panny Marie v roce 1950. Nutná ale není častost takovýchto pevných rozhodnutí, ale možnost takto rozhodnout. Ovšem vedou se velké spory o to, které z papežských výroků před prvním vatikánským koncilem je možno označit za

¹⁵² „Dbejte tedy na sebe i na celé stádo, nad nímž vás Duch Svatý ustanovil biskupy, abyste pásli Boží církev, kterou získal svou vlastní krví.“ Sk 20, 28.

¹⁵³ DS 1875, 3112-3116.

definitivně neomylné a spadající do definice Ex cathedra. Je to pochopitelné vzhledem k tomu, že ještě nebyl vymezen jasný rámec neomylnosti. Konstituce jasně říká: „Když ve svém úřadě definuje jako nejvyšší učitel a pastýř všech křesťanů svou nejvyšší apoštolskou autoritou nauku víry a mravů, závaznou pro celou Církev.“

Proto také Vincenz Gasser, vědom si důležitosti tohoto rozlišení, předkládá Relatio, v kterém se praví: „(Výnosy ex cathedra, aby se lišili od jiných učitelských výroků) musí být zřetelně vyjádřen záměr definovat učení, respektive ukončit prozatímní stav... tím, že bude vyneseno konečný soud a předloženo příslušné učení závazné pro celou Církev.“ Toto sice má platit i pro ostatní výroky apoštolského stolce, nicméně v případě neomylného výroku musí být vyjádřen explicitně charakter zvláštní definice.¹⁵⁴ Toto prohlášení bylo velmi významné i když v době svého přednesení před koncilními otci vzbudilo jen pramalý zájem. Pro jejich celkovou únavu si neuvědomili jak důležité toto vymezení bude pro další vývoj dogmat a způsobu jejich oficiálních vyhlášení.

Další poznávací známky, že určitý výrok je ex cathedra, jsou, že se výslovně zdůrazňuje, že je to učení od Boha zjevené, nebo, že je to Bohem zjevené dogma, nebo negativním vymezením, že ten, kdo smýšlí opačně je považován za heretika. Nebo se daný výrok označí za pravdu víry, nebo se uvede, že je to pravda víry. Za většinou takto definovaných dogmat je známé kdo jinak řekne, budiž vyloučen z Církve (anathema sit). Tím se nemyslí, že neexistuje svoboda slova, ale, že Církev toto věří a kdo chce být v úplné jednotě s ní, musí toto také přijmout za své. To znamená jen ten výrok, který je definován. Často totiž jsou současně řečeny ještě další věci, ty už však nespádají pod ono ex cathedra, tedy pod neomylnost a nutnost přijetí pro plné společenství. Mnoho věřících ani nezná pravé definice, určitě ne všichni všechny, ale při jejich vstupu do aktivního svátostného života Církve se od nich vyžaduje apriorní souhlas s učením Církve. Tedy uznat, že v důležitých otázkách má Církev pravdu.¹⁵⁵

Proces božského zjevení a jeho přijetí ve víře je v základě meziosobní komunikační dění mezi Bohem a člověkem, v němž Kristu přísluší nejvyšší autorita jako souhrnu Božího sebesdělení. Učení je objektivizace komunikace. Zjevené je universálně platné a všichni lidé je mají věřit, proto musí být zajištěno, že zůstane jeho totožnost. Je to úkolem celé Církve, ta

¹⁵⁴ MANSI 52, 1225 C.

¹⁵⁵ CIC 1323: „Vírou božskou a katolickou jest věřiti všemu, co jest obsaženo ve slovu Božím psaném nebo ústně dochovaném a co jest Církvi buď slavnostním nebo řádným a všeobecným učitelským úřadem jako Bohem zjevené k věřené předkládáno.“

kánon 1385, §2: „Jestliže někdo po přijetí křtu podržuje jméno křesťana, tyrodošijně popírá některou z pravd, které jest věřiti vírou Božskou a katolickou, nebo o ní pochybuje, jest heretikem...“

První vatikánský sněm Sessio III. c-3 - DS 1789 Fide divina et catholica.

je jako společenství nositelka poselství v dějinách. Učitelství úřad Církve stojí pod Božím slovem.

Celá definice jak ji vatikánský sněm vydal 18. července roku 1870 vydal zní:

„Ustanovujeme, že jest dogmatem od Boha zjeveným, že Velekněz římský, když mluví ex cathedra, to jest když vykonává úřad pastýře a učitele všech křesťanů mocí své nejvyšší apoštolské autority činí rozhodnutí v učení o víře a mravech, které má zachovávat veškerá Církev - přispěním pomoci Boží, která mu byla ve svatém Petru slíbena, jest opatřen tou neomylností, kterou si přál Božský vykupitel, aby byla jeho Církev vybavena, když činí rozhodnutí v učení o víře a mravech. A proto takováto rozhodnutí Velekněze římského jsou nezměnitelná sama ze sebe, nikoliv však ze souhlasu Církve.“¹⁵⁶

Papežská neomylnost je důsledkem jeho primátu, je v něm obsažena. Papež je nositelem primátu a tedy také jeho úřadu učitelství a s ním spojené neomylnosti. Je-li Církev neomylná, kde jinde by se měla soustřeďovat neomylnost než v její hlavě, na skále na které byla vybudována.

„Nadpřirozená přednost, jíž Církev učící pomocí zvláštního přispění Ducha svatého věrně střeží zjevení Církvi apoštoly svěřené, chráněna jsouc všeho omylu.“ Takto píše o neomylnosti ve své knize Tanqueray.

„Podle vůle Páně má Církev po všechny doby zjevené pravdy neporušeně vykládati, všem lidem hlásati, a tak je vésti ke spáse, to je velmi důležitý úkol. Má-li to však dostáti - aby se sama nemohla ve zjevení Božím mýlit a pobloudit a vždycky s naprostou jistotou věděla, co jest a co není jeho obsahem. Je tedy nutno, aby ve hlásání zjevení Božího byla prosta omylu. K tomu má přislíbenou pomoc Boží.“

Prohlášení papežské neomylnosti znamená konsolidaci v nazírání na církevní ústavu, která je původu Božího a proto neměnná. Podle doktora Kubalíka je pro sjednocení katolické Církve s ostatními křesťanskými společnostmi má ten dalekosáhlý význam, že bylo vneseno jasno v rovině, na níž je nutno veškeré sjednocení stavět.

Definování papežských dogmat na prvním vatikánském koncilu vedla velmi dlouhá cesta. Právě zde byla odhlasována ta dogmata, která jsou korunou všech ostatních papežských dogmat. Jsou vyvrcholením dlouhého vývoje Petrova primátu. Přesto, a možná právě proto, to

¹⁵⁶ První vatikánský koncil, Sessio IV. c. 4.

byla cesta velmi trnitá. Bylo mnoho odpůrců a kritiků, ale ohlédneme-li se, jak se formovalo vyznání víry (credo) a nebo i jiná mnohá jiná dogmata, poznáme, že právě nejasnosti, pochybnosti, či přímo omyly dopomohly k jasnému definování pravd víry a církevnímu učení. Možná je potřeba ten správný impuls v obraně správné tradice, aby se vzepjaly síly, které jsou v Církvi z milosti Boží. A ani po uplynutí mnoha desetiletí není ještě všem kritikům konec, často je nastolována otázka politické vhodnosti a podobně. Ale je na místě spekulovat o takových „světských“ problémech je-li v sázce pravda? Ovšem musíme kritikům poděkovat, že nenechávají naši mysl usnout na vavřínech a o tak důležitých věcech nás nutí přemýšlet a tím se ještě více můžeme těšit z hluboké studnice moudrosti Církve.

Půda pro koncil byla připravena evropskými zvraty, zvláště francouzskou revolucí, jež postupně vyústily v církevní hnutí ultramontanismu. V době okolo roku 1800, kdy se zdálo, že papežství je na samém dně a někteří autoři psali o neomylnosti jako o něčem dávno překonaném a zdálo se, že nastává období vhodné pro rozvoj episkopalismu, se opětně vrátil vliv papeže a to v nevídaném rozsahu. Ve Francii vládnoucí galikanismus a svébytnost francouzských biskupů se francouzskou revolucí zhroutil. Obnovení církevní infrastruktury bylo lze očekávat pouze zvenčí a to, jak jinak, z Říma. Papež ve Francii musel kvůli dohodě s Napoleonem a pro odstranění schismatu sesadit všechny dosavadní biskupy (některé „dobrovolně“) a nastolil nový episkopát a nové rozdělení diecézí. Jednalo se o ojedinělou demonstraci papežské moci nad celou Církví, jaká neměla obdoby. Samozřejmě měla i velký ohlas. Podobně se vedlo i v jiných zemích, například v Německu, kde se sekularizací přetrhaly vazby na vnitřní státní církve a tedy i na episkopalismus. Pak bylo nutné obrátit se zpátky k Římu.

I tím byly otevřeny cesty pro nástup ultramontanismu, ke kterému došlo okolo roku 1820 a dále. Jeho hlavní představitelé se rekrutovali z řad konvertitů, ať už z protestantství či nikoliv. Dříve by to nebylo možné, protože středověká vzdělaná Evropa byla vesměs křesťanská. Nový impuls víry je jistě velmi silný a nenechává člověka v nečinnosti. Restaurační směr ultramontanismu se řídil heslem „autorita proti anarchii a autonomii“. Jeho hlavní představitel Joseph de Maistre napsal knihu *Du pape* (O papeži), která byla určena i laikům. Domníval se, že jedinou zárukou v nejistém světě může být právě jen papež a jeho neomylnost.¹⁵⁷ A neomylnost pro vládu je pro de Maistre naprosto nevyhnutelná.¹⁵⁸ Měl

¹⁵⁷ „křesťanství celé spočívá na papeži, takže můžeme jako princip politického a společenského řádu, jemuž má prozřetelným vedením Francie stanout v čele, postavit následující důkazní řetězec: není veřejné morálky a národního charakteru bez náboženství, není evropské náboženství bez křesťanství, není křesťanství bez katolicismu, není katolicismu bez papeže, není papeže bez suverenity, která mu náleží.“ dopis hraběti von Blacas 1814, J. Maistre, *Correspondance* IV, 428.

velký vliv na řadu autorů až do prvního vatikánského koncilu. Šlo o nové pojetí učitelského úřadu. Mnohem více se zdůrazňoval rozhodovací charakter v čele s jednotlivcem, než dosvědčování konciliárním souhlasem toho, co už bylo zjeveno. Učitelský úřad se pojímal jako *determinatio fidei* a dříve spíše jen *testificatio* (svědectví)¹⁵⁹. Bylo třeba dovolat se poslední instance a tedy otázka neomylnosti se nabízela jako nejlepší řešení. Celkový sociologický postoj se také mnohem více začal přiklánět k jednotlivcům a vyvstala potřeba formální autority. Tyto myšlenky ovlivnily i autory koncilní doby.¹⁶⁰

Další podstatný prvek ultramontanismu spočíval na snaze oddělit církev od státu. Objevoval se zde rys kritiky státu a otevřeného populismu. Félicité de Lammennais, zakladatel „liberálního katolicismu“ v čele ultramontanistického hnutí chtěl spojení papežství s národy a s věcí svobody, především s národy utiskovanými a bojujícími za svou národní a náboženskou svobodu. A jediný prostředek jenž může přinést církvi požadovanou svobodu je právě oddělení státu a církve. Cestu k tomu viděl v těsném přimknutí se k Římu. Papež sice roku 1832 v *Mirari vos* odsoudil Lammennaisovy myšlenky, ale liberální katolicismus trval dále. Hledalo myšlenky svobody a demokracie v silném spojení s papežstvím. Byla zde zřetelná populistická linie dovolávání se prostého lidu a odstupu od státní moci.

Postupný příklon k papežství ve Francii a německých zemích způsobil, že i tam, kde neomylnost papeže dosud nebyla uznávána, že zejména v případě v rozkolu s církevními otci se papeži přisuzovalo rozhodující slovo. Bez papeže a proti papeži rozhodně žádný koncil nebyl ekumenický. V Německu působící Adam Möhler chápal vztah mezi papežem a ostatním biskupským kolegiem jako je to u údů v živém organismu, tedy všichni jsou nezbytní a nedá se mluvit v pravém slova smyslu o nadřazenosti. Tento postoj se postupně stále více stával propapežským.

Také zde postupně začínal být zřetelný tlak na zdůraznění papežství z periferie. Francouzský historik Alexis de Tocqueville v dopise z roku 1856 napsal: „Papež byl spíše

¹⁵⁸ „Není možná lidská společnost bez vlády, není vláda bez suverenity, suverenita bez neomylnosti. A toto poslední privilegium je tak absolutně nutné, že nezbyvá než neomylnost postulovat ve světských suverenitách (kde není), pokud nechceme dát volný průběh rozkladu společenského řádu.“ *Du pape*, 123.

¹⁵⁹ „Až však přijde ten Utěšitel, kterého vám já pošlu od Otce, Duch pravdy, který vychází z Otce, ten bude o mně vydávat svědectví. A vy také vydávejte svědectví, protože jste se mnou od počátku.“ *Jan*, 15,26–27.

¹⁶⁰ V roce 1868 označil Matteo Liberatore za jediný prostředek záchrany společnosti obnovení principu autority. Píše: „autorita všech autorit, měřítko a vzor pro všechny autority na zemi,“ totiž autorita papeže, bude obnovena ve všech svých právech. Typický a příznačný je jeho pohled na dějiny: Skutečnými prvotními hříchy západních dějin a počátku novověkého rozpadu řádu je oslabení papežské autority konciliarismem čtrnáctého a patnáctého století. Naopak proces uzdravení může začít jen tím, že bude definována papežská neomylnost: „A protože upevnění této nejvyšší autority nutně povede k obnově myšlenky autority jako takové a obnova myšlenky autority k uzdravení světa, vidí každý, jak je tento bod důležitý.“ *Civiltà Cattolica* 19 (1867), ser. VII, Vol. 3, 528–530.

nucen věřícími k tomu, aby se stal absolutním pánem církve, než věřící papežem k tomu, aby se podrobili jeho vládě. Postavení Říma bylo spíše důsledkem než příčinou.“¹⁶¹ Proto také zásahy Říma po roce 1850 byly přijímány s úplně jinou odezvou, než tomu bylo před několika desetiletími. Potírání zbytků galikanismu se dařilo zvláště díky dosazování ultramontanistických biskupů, kteří byli žádáni lidem. Velkou zásluhu měli nunciové, především nuncius pařížský.

Určitý vliv na připravenost k přijetí neomylnosti můžeme také nalézt na situaci okolo ohrožení církevního státu vytvářením jednotné Itálie. Také mentalita okolo papeže a Církve se dostávala do uzavřeného kruhu, ve kterém je nutno se bránit. Byla to mentalita obležené pevnosti. K tomu se ještě přidal silný antiliberální postoj Pia IX. To vše spolupůsobilo na svědomí katolíků k všeobecnému přijetí nového dogmatu. Ultramontanismus se od poloviny století stával masovým hnutím.

Spolu s velkým lidovým uctíváním Říma začal též nový fenomén uctívání osoby papeže. To bylo také zajisté způsobeno jedinečnou osobností Pia IX. Dokonce ženevský světící biskup Mermillod v kázání na začátku koncilu hovořil o trojí inkarnaci Syna Božího, a to: v lůně Panny, v Eucharistii, a ve vatikánském starci. Na základě tak veliké úcty začal nový fenomén cestování do Říma kvůli osobnímu a bezprostřednímu spatření papeže. Dříve se tam jezdilo na poutě kvůli spatření hrobů apoštolů a dalším římským relikviím. V tomto uctívání osoby můžeme mimo jiné spatřovat také touhu zkonkretizovat nadpřirozenou skutečnost a tím, co nejvíce přiblížit její dosažitelnost a disponibilnost. Biskup D'Avanzo z Calvi prohlásil: „Papež je zároveň inkarnací nadpřirozeného řádu..., a proto národy v učícím papeži vidí nadpřirozený řád a v něm Krista, který je tudíž ve všech a pro všechny přítomen v papeži a s papežem a skrze papeže.“¹⁶²

Ze začátku koncilu nebyla neomylnost hlavním tématem k projednávání. O to se především zasloužili infalibilisté v čele s francouzským novinářem Veillotem. V jeho novinách *Univers* zastávali názor, že přijetí definice není záležitostí dlouhé a pečlivé koncilní diskuse, ale spíše Duchem vedené aklamace. Další představitelé infalibilismu jsou arcibiskup Manning z Westminsteru a jezuitský časopis *Civiltà Cattolica*. To vyvolalo ohlas a zvedla se vlna odpůrců, kteří apelovali na veřejné mínění ve smyslu, že konečným a pevným rozhodnutím se přijde o již budovanou svobodu. I díky vyhroceným sporům teď koncil musel zaujmout k této otázce stanovisko. Nejvíce se zasazovali o odhlasování neomylnosti

¹⁶¹ In: E. OLLIVIER, *L'Église et l'État au concile du Vatican I* (Paris 1879), 314.

¹⁶² 20. června 1870 na koncilu, *MANSI* 52, 767.

arcibiskup Manning z Westminsteru, biskup Senestrey z Řezna a jezuita Matteo Liberator. I sám papež Pius IX. dospěl k přesvědčení, že koncil se musí k otázce neomylnosti vyjádřit. Podporoval skupinu Manningovu a příliš nenaslouchal hlasu menšiny, která se odvolávala na pastorační důvody a podporovala je i teologickými otázkami. Opozice menšiny se papežovi zdála jako pochlebující veřejnému mínění. Ale celkový výsledek stejně jednotlivci nemohli tak zcela ovlivnit, ten se již formoval dlouho před koncilem. Proti papežská menšina tvořila asi dvacet procent koncilních otců a bylo jim dopřáno dostatečně hájit svoje názory a bylo popřáno sluchu i jejich argumentům. Přesto byl porušen princip jednomyslnosti, protože konečný výsledek byl důsledek přehlasování menšiny a ne konsensem, tedy souhlasem všech přítomných. Doposud byl tento princip jednomyslnosti vždy nutný k platnosti konciliárního rozhodnutí v otázkách víry, jak menšina samozřejmě na tuto skutečnost neopomíjela poukazovat. Ale to je historicky i dogmaticky neudržitelná pozice, i dříve byli odpůrci dogmat.

Celkově bylo na koncilu přítomno 700 koncilních otců, z toho 140 bylo proti definici neomylnosti. Většina se vyjadřovala podobně jako de Maistr, že Církev musí dát světu potřebný autoritativní řád, který svět sám o sobě si dát nemůže, ale který zároveň existenčně potřebuje. Podobně se vyjádřil i koncilní otec Vincenz Gasser dva dny před slavnostním vyhlášením dogmatu neomylnosti: „Nelze popírat, že s lidskou společností to došlo už tak daleko, že kolísají poslední základy lidského společenského řádu. Pro tento bídný stav lidské společnosti není jiný prostředek spásy než Boží Církev, v níž existuje Bohem ustanovená a neomylná autorita, a to jak v celém těle učící Církve, tak v její hlavě. Aby se oči všech upřely k této skále Petrově, kterou brány pekelné nemohou přemoci¹⁶³, a já věřím, že Bůh to tak chtěl, aby učení o papežově neomylnosti bylo v těchto dnech předloženo vatikánskému koncilu.“¹⁶⁴ Odpověď minority ústy mohučského biskupa Kettlera zněla: „Jistěže si celý svět nařiká, že veškerá autorita, světská stejně jako duchovní, je v těchto dnech pošlapávána. Všichni lidé dobré vůle si přejí, abychom autoritu hájili a v plném rozsahu obnovili. Avšak svět zastává i jiný obecný postoj, totiž odpor k jakékoli formě absolutismu, z něhož pro lidstvo vzešlo tolik zla, neboť absolutismus korumpuje a ponižuje lidi. Vyhláše tedy, ctihodní otcové, vyhláše celému světu, že autorita Církve ... je základem každé autority. Zároveň ale ukažme, že v Církvi není žádné svévolné, nezákonné absolutistické násilí ..., že v ní je jen jeden Pán a absolutní monarcha: Ježíš Kristus, který se o Církev zasloužil svou

¹⁶³ „... a brány pekelné ji nepřemohou.“ Mt 16,18.

¹⁶⁴ I. vatikánský koncil, 16. července 1870, MANSI 52, 1317.

vlastní krvi! Jen ten, kdo udělá obojí, správně pečuje o dobro Církve a autoritu svatého stolce.“¹⁶⁵

Minoritní koncilní otcové byli povětšinou ovlivněni politicko- kulturní situací zemí, ze kterých přicházeli. Báli se úplného rozchodu Církve od státu. Ale teologickou otázku takového dalekosáhlého dopadu nelze posuzovat z hlediska politické vhodnosti, i když jistě je pochopitelné, že se okolnosti vyhlášení musí pečlivě zvážit.

Zde se také projevil vliv postojů z osmnáctého století. Infalibilisté se spíše přikláněli k postoji febroniánů, tedy vycházeli ze současného stavu Církve a převáděli ho do minulosti. Dvě fronty, které se také ukázaly na prvním vatikánském koncilu měly základ ve dvou dřívějších soupeřích. Jedni byli febroniáni, kteří vycházeli z prvních staletí Církve jako jediného měřítka a jejich odpůrci zase aplikovali stávající stav na prvotní Církev, protože podle nich změna není možná a nebrali v úvahu vývoj. Febroniáni tvrdili, že žádné změny nejsou legitimní, papalisté, že žádné změny neexistují. Odvolávali se na podstatnou formu, která je neměnná, a proto není třeba dívat se zpátky do nepřehledné minulosti, ale stačí podívat se na dnešní uspořádání. Přitom ovšem nebyla jasná definice oné podstatné a neměnné formy, ta by se musela hledat i v právě odmítnuté minulosti.

Papežský primát se všemi výsadami pro ně byla samozřejmost už v prvních stoletích až do střetů s konciliarismem v pozdním středověku. Minorita byla přece jen historicky přesnější. Především jako argument poukazovala na dřívější spory, které se vždy řešili dlouhodobě a velmi obtížně se nacházel konsensus. Papežský neomylný výrok, který by spor ukončil předčasně jim připadal jako nemístná zkratka nemající v dějinách obdoby. Minorité se nestavěli na stranu episkopalismu, zdůrazňovali pouze, že když papež mluví neomylně, mluví ústy celé Církve, je jejím reprezentantem. Pomoc Ducha mu není dána jako zvláštní milost, ale má ji jen tím, že naslouchá celé Církvi. Řídili se citátem Antonia z Florencie z patnáctého století: „papež není neomylný, když definuje ze svého vlastního popudu, nýbrž když použije rady a pomoci celé Církve (*utens consilio et requires adiutorum universalis ecclesiae*)“ .

Minoritní biskupové tedy nebyli proti definici jako takové, jen požadovali, aby se do ní vložila formulace „opíraje se o tradici Církve“ nebo „o svědectví Církve“.

Na obou stranách nadšeně přijali projev kardinála a dominikána Guidiho:

¹⁶⁵ MANSI 52, 210n.

Papež nezávisí na biskupech v rovině autority, nýbrž v rovině svědectví, „aby podle nich poznal víru celé Církve a která tradice o sporné pravdě existuje v různých dílčích církvích.“ V kánonech nemají být odsouzeny pouze názory, jež definitivním papežským rozhodnutím upírají neomylnost, ale také názor, že „papež přitom jedná libovolně a čistě ze své vůle, nezávisle na Církvi, to jest odděleně, a ne podle rady biskupů, kteří předkládají tradici Církve.“¹⁶⁶

Nato papež Pius IX. odpověděl: „Tradice jsem já.“ Tak to alespoň uvádí osobní záznamy biskupa Tizzaniho, který to prý slyšel přímo od Guidiho.¹⁶⁷

Ovšem ani tato mírnější formulace navržená kardinálem Guidi nebyla přijata. Extrémní infalibilisté toto pojetí neomylnosti pramenící z celku Církve odmítli. Opat Prosper Guéranger tvrdil: „Papež nic nedostává od Církve, stejně jako Petr nedostával nic od apoštolů. Papež zaujímá místo Ježíše Krista, jako biskupové zaujímají místa apoštolů.“¹⁶⁸

To byl ale zase extrém, který nebyl přijat i většinou. Většina se shodovala na tom, že papež musí naslouchat Církvi a používat lidské prostředky k hledání pravdy. Tak tedy i jeho neomylnost je vázána na svědectví celé Církve. Ale stanovit jak by měl papež zjistit názor Církve odmítali, protože kdyby byla tato vázanost stanovena jako podmínka, mohly by být papežovy výroky *ex cathedra* neustále zpochybňovány. Tak se jednání o společenství Církve přesunulo do úvodu, aby nebylo v definici samotné.

Od definice si slibovali rychlou a účinnou zbraň proti bludům a svolávání koncilu v případě rychlé potřeby něco rozhodnout jim připadalo jako nemístně zdlouhavé a škodlivé vzhledem k rychlému šíření falešných učení. Proto se snažili nedat do definice nic, co by ji v tomto směru oslabilo. Hlavně se bylo třeba vyvarovat všeho, co by mohlo vnést do výroku nejistotu, nebo, co by bylo těžko ověřitelné nebo, co by vyžadovalo dlouhý čas. Šlo o předcházení jakýchkoli rozkolů.

K formulaci papežská neomylnosti také dopomohl čtvrtý galikánský článek, který se snažil o kompromis ve smyslu, že papežské výnosy ve věcech víry jsou závazné pro celou Církev až po souhlasu celé církve. Právě na základě tohoto článku byla formulace „*non autem ex concensu ecclesiae*“ zařazena do definice.

¹⁶⁶ MANSI 52, 747 C.

¹⁶⁷ Klaus SCHATZ: Dějiny papežského primátu, poznámka pod čarou č.41, čtvrtá část.

¹⁶⁸ GUÉRANGER Dom: De la monarchie pontificale, Paris: Victor Palmé, 1870, 79.

Církev sama je znamením povýšeným před národy, signum elevatum, a to svým rozšířením, svou svatostí, nevyčerpatelnou plodností ve všech dobrech, katolickou jednotou a nezlomnou pevností. Tím vším prokazuje své božské poslání.

12.1 Učitelství úřad Církve

Je to instance v celkovém složení Církve, které bylo uloženo uchovávat, dále dávat a vykládat obsahy víry, případně někdy i s poslední závazností.

Předávání učení je v zásadě svěřeno celé obci¹⁶⁹, ale zvláštním způsobem se tím zabývají apoštolové v ní.¹⁷⁰ Předávání apoštolské tradice je zaručeno apoštolskou posloupností v souladu celé Církve. To bylo pevně stanoveno v synodách a především na ekumenických koncilech. Od devátého století je výslovně vyjádřeno přesvědčení o neomylnosti koncilů. Tam nastal problém až po rozpadu Východu a Západu.

„Církvi byl svěřen poklad víry „depositum fidei“, aby jej střežila a vykládala.“¹⁷¹

Tedy křesťanská zjevení, která končí smrtí posledního apoštola, a proto je nazývané apoštolské, bylo svěřeno Církvi. Charisma neomylnosti v Církvi je rovněž jasné a nutné, vyžaduje je princip jednoty. A v Církvi je princip jednoty ve víře a sjednocení lásky ve společenství církevním. Za jednotu se Kristus modlí, a ta je „životním prvkem“ Církve.¹⁷²

Hlavní pramen církevního magisteria je vždy živé slovo, pak je i živé magisterium.¹⁷³

„ Víra je z kázání, kázání z rozkazu Kristova.“¹⁷⁴

„ Pročez Církev z vůle Kristovy je orgánem pravdy.“¹⁷⁵

Magisterium est vivum, externum et traditoinale.¹⁷⁶ Je živé, nositeli jsou osoby, je zjevené od Boha, a je předávané a tradované od Ježíše přes apoštoly a na jejich nástupce.

Předmět učitelství úřadu církve je bezprostředně obsah Zjevení, depositum fidei a res fidei et morum. To je explicitně nebo implicitně ve Zjevení. Prostředně jsou to pak pravdy, které jsou nutné ke zjištění Zjevení nebo mu nápomocné. To jsou teologické závěry, praeambula fidei, to jsou všechny předpoklady pro zodpovědná přijetí zjevené pravdy. Pak sem také patří kanonisace svatých.

¹⁶⁹ Mt 18, 15–20; Jan 14, 16n ; 15, 26; 16, 13; I Tim 3, 15.

¹⁷⁰ Mt 5, 13; Mk 3, 14; 16, 15; Lk 10, 16; 24, 47n; Sk 1, 8; 10, 41.

¹⁷¹ srov. DS 1800.

¹⁷² srov. HETTING F.: Die Dogmen des Christentums, II. sv. Herder 1887, str. 3.

¹⁷³ srov. Mt 14, 15–16 : „Když pak nastal večer, přišli k němu jeho učedníci se slovy: "Tohle místo je pusté a je už pokročilá hodina. Propusť ty zástupy, ať odejdou do vesnic a nakoupí si jídlo." Ježíš jim ale řekl: "Nemusejí dcházet. Vy jim dejte najíst."

Jan 18, 37b: „Ježíš odpověděl: "Ty říkáš, že jsem král. Já jsem se proto narodil a proto jsem přišel na svět, abych vydal svědectví pravdě. Každý, kdo je z pravdy, slyší můj hlas."

Sk 18 - budete mi svědky

¹⁷⁴ Svatý Pavel v dopise Římanům 10, 17: „Říkám však: Cožpak neslyšeli? Vždyť přece: "Jejich hlas se roznesl po celé zemi a jejich slova do konců světa."

¹⁷⁵ AQUINSKÝ Svatý Tomáš, S. Th. 2, 2 q. II, 10.

¹⁷⁶ KUBALÍK J.: Theologia fundamentalis II., Liber II., str. 83.

Kvalita výpovědi učitelského úřadu Církve se zakládá na neomylnosti a autenticitě. Autenticita si nezakládá nárok na neomylnost, ale je v souvislosti s autoritou předkládána závazně.

Způsoby výpovědi učitelského církevního úřadu jsou řádný a mimořádný. Řádným způsobem se vydávají prohlášení biskupa ve své diecézi, biskupské konference mimo ekumenický koncil a papeže, když nemluví ex cathedra. Jsou to kázání, katechismus, pastýřské listy.

Mimořádným způsobem se vydávají dogmatické definice na obecném koncilu a mluví-li papež ex cathedra. Tedy na tento způsob se vztahuje neomylnost.

Teologický ráz výpovědi učitelského církevního úřadu je dán jeho základem v Písmu svatém ve výkladu tradice. Dále jeho obsahem, kterým jsou upřesnění a konkretisace výpovědí obsažených ve Zjevení. A dále formou, jež je vyznání víry. Nárok na uplatnění je autoritativní, nedbání takovéto výpovědi může mít za následek vyloučení z církevního společenství. Výpověď učitelského úřadu je vždy v souladu s jinými instancemi a orgány Církve a tím jedná v zapojení s celou Církví a má tak v patrnosti starost o spásu všech lidí. Interpretace výpovědi musí brát ohled na historické okolnosti výpovědi, bere se v úvahu úmysl, se kterým byla výpověď učiněna a stupeň a obsah závaznosti. Výpovědi je nutno analyzovat přiměřeně k analogii fidei a k hierarchii pravd. Závaznost není vždy stejná.

Kvalita výpovědi

pozitivní

negativní

Známka

Censura

Formálně zjevená
pravda (materiální)

de fide divina

haeresis manifesta

dogma)

Formálně zjevená
a uč. úř. definovaná
pravda (formální
dogma)

de fide divina
definita

haeresis formalis

řádný uč. úř. jí učí
jako zjevené pravdě

de fide

haeresis

definovaná výpověď
z nepřímé oblasti

de fide ecclesiastica
definita

propositio reprobata

výpovědi z nepřímé
oblasti uč. úř.

de fide ecclesiastica

propositio falsa

věta z přímé oblasti
bez definitivního vyjádř.
ohrožující však jinou
pravdu víry

fidei proximum

haeresi proximum

věta z nepřímé oblasti
o které platí totéž

theologice certum

sententia falsa

věty vědecké teologie

sententia communis
probabilis tolerata
pia

12.2 Pojem neomylnosti

Absolutně neomylný je jedině Bůh. Neomylnost církevní je jen odvozená od Boží neomylnosti a jí také podmíněná. *Infallibilitas ecclesiastica est supernaturalis praerogativa, qua Ecclesia vi assistentiae divinae fruitur inerrantia in definienda doctrina revelata.*¹⁷⁷

Dále je omezena stran předmětu, protože se vztahuje pouze na zjevené pravdy Boží. Omezení se týká též způsobu, protože církevní magisterium je neomylné až v konečném rozhodnutí závazném pro celou Církev.

Neomylnost je duchovní kvalita, přináležející celé Církvi, za určitých podmínek zvláštním způsobem kolegiu biskupů a papeži, na jejímž podkladě jsou naukové výpovědi v otázkách víry a věcech křesťanského života (*fides et mores*) bez omylu.¹⁷⁸

V Novém zákoně je obsaženo přesvědčení o neomylnosti nikoliv slovem, ale věcně.¹⁷⁹

Ve starých církvích platí za neomylné rozhodnutí ekumenických koncilů.¹⁸⁰ Od středověku se stále jasněji vytváří učení o neomylnosti papeže.

„Neomylnost Církve a jmenovaných instancí církevních je třeba učinit srozumitelnou jako výraz pravdy víry, ve které Církev musí zůstat, chce-li plnit spásné poslání svěřené jí Kristem. Je třeba dbát nejen na přesně stanovené předpoklady neomylných výpovědí, ale i na skutečnost, že neomylnost se vztahuje jen na centrální obsah výpovědi, nikoliv na způsob výpovědi.“¹⁸¹

Dogma je pro křesťana závazná výpověď učení, v níž je církevně stanoveným způsobem řečí současně dějinně vyložena pravda Zjevení, vztahující se na křesťanskou praxi a tím se uchovává trvale v jejím obsahovém smyslu.

¹⁷⁷ KUBALÍK Josef: *Theologia fundamentalis II.*, str. 84.

¹⁷⁸ Werner LÖSER: *Slovník katolické dogmatiky ad církevní neomylnost.*

¹⁷⁹ např. Řím 10, 9: „Vyznáš-li svými ústy Pána Ježíše a uvěříš-li ve svém srdci, že ho Bůh vzkřísil z mrtvých, budeš spasen.“;

I Kor 15, 3n: „Předal jsem vám totiž především to, co jsem také přijal: že Kristus zemřel za naše hříchy podle Písem...“;

Gal 1, 18n; Flp 2, 6–11: „...a každý jazyk [aby] vyznal ke slávě Boha Otce, že Ježíš Kristus je Pán.“;

2, 16: „Pevně se držte slova života, abych se v Kristův den mohl chlubit, že jsem neběžel nadarmo ani se nadarmo nenamáhal.“

aj.

¹⁸⁰ Tak např. učení nicejského koncilu pro koncil v Efezu: DS 256.

¹⁸¹ Werner LÖSER: *Slovník katolické dogmatiky ad neomylnost.*

Dogmatická výpověď je vědecký úsudek, který představuje církví zprostředkované obsahy křesťanské víry, je zdůvodňuje, vykládá, nebo koná předběžné práce pro budoucí dogma.

V předmětu neomylného učitelského úřadu je třeba rozlišit dvojí předmět. A to je hlavní a vedlejší (*objectum primarium et secundarium*). K hlavnímu předmětu patří všechno, co bylo bezprostředně zjeveno. Předpoklady zjevených pravd a logické vyvozování je pak předmět vedlejší.

Z toho vyplývá, že sféra církevní neomylnosti je obsáhlejší než sféra dogmatu. obsahuje ještě navíc předpoklady a důsledky dogmat.

Církev má učit všechny zjevené pravdy, které jsou ukryty v pokladu víry¹⁸², *depositum fidei*. „Posláním učitelského úřadu Církve není hlásat nové nauky, nýbrž chránit a věrně vykládat nauky zjevené.“¹⁸³

Neomylnost dogmatická (*infallibilitas dogmatica*) se týká hlavního předmětu explicitně, ale i implicitně, konstitutivní předmět (*objectum constitutum*) tvoří nauka o víře a mravech.¹⁸⁴ Neomylnost církevní je vedlejší předmět. Je to takzvaný předmět spojený učitelského církevního úřadu (*objectum conexum*). Ani v něm se magisterium církevní nemůže mýlit. Události, které souvisí se zjevením, ekumenicita některého sněmu, nebo ortodoxní smysl některé knihy, to jsou věci, které se nazývají dogmatická fakta. Neomylnost v dogmatických faktech je důsledek neomylnosti ve věcech víry.

¹⁸² srov. Mt 28, 20 (církev) má učit všechno, co přikázal Kristus.

II. Tim. 1, 14 *Depositum fidei custodi-ochraňuj poklad víry.*

Jan 16, 13: „Duch svatýučí...apoštoly a jejich nástupce všeliké pravdě, a připomíná jim všechno, co řekl Ježíš“

¹⁸³ DS 1836.

¹⁸⁴ Podle definice prvního vatikánského koncilu (*Sessio III, C-3 -DS. 1789*) je nutno věřit vírou Božskou a katolickou všechno, co přísluší k hlavnímu předmětu neomylnosti a křesťanské víry a co je předkládáno učitelským úřadem Církve, ať už slavnostním nebo jen řádným způsobem jako Bohem zjevené.

DS § 1832-1840: De Romani Pontificis infallibilitate:

Magisterium Romani Pontifici est:

1. extraordinarium - ex cathedra - summo gradu
2. ordinarium universale :
 - a) per ipsum - encyclicae, constitutiones, motu proprio - non infallibile
 - b) per Congregationes- etiam non infallibile
3. ordinarium particulare - non infallibile

Magisterium episcoporum est:

1. extraordinarium - collecti in Concilio oecumenico
- 2.ordinarium - dispersi in unione cum Romani Pontifice
3. singuli episcopi non sunt infallibiles

DS. 1836: „Non est promissus Spiritus Sanctus, ut patefacere magistri authentici novam doctrinam, sed depositum fidei sancte custodirent et fideliter exponerent. „

Vedle teoretického neomylného církevního magisteria ohledně předmětu víry, existuje ještě jiný učitelství úřad. V prvním případě ho užívá papež celou svou nejvyšší autoritou, ale ve druhém neuvádá papež svou autoritu v celé její intenzitě, ale jen částečně. Římský papež uděluje římským kongregacím moc, aby vydávaly praktická rozhodnutí o naukách, které se týkají víry, pro direktivu věřících, zda jsou stran víry bezpečné či nikoliv. Tento druh magisteria je nazýván kardinálem Frankelinem autoritou prozřetelnosti, kdežto první způsob autoritou neomylnosti. Rozhodnutí kongregací se zdržují teoretického úsudku o pravdivosti nějaké nauky, ale rozhodují spíše na úrovni disciplinární o větší či menší shodnosti dané nauky s katolickou vírou podle okolností doby nebo podle stavu vědy.

Autentičtí učitelé církevní jsou biskupové v čele s veleknězem římským. Jedině ti jsou nositeli církevní neomylnosti, protože vykonávají své magisterium z pověření Ježíše Krista. Papež jej vykonává nad celou Církví, biskupové pak každý ve své diecézi. V Církvi však existují ještě pomocní učitelé, kteří konají službu magisteria z pověření církevních představených. Jsou to prostí kněží, kteří jsou vzděláni v teologii. I ti měli při ekumenických koncilech hlasovací právo a tedy se společně podíleli na neomylných závěrech koncilu.

Církevní neomylnost se též rozděluje na aktivní a pasivní. Aktivní neomylnost zastupuje učící Církev a pasivní neomylnost zastávají naslouchající věřící. Tím je i ozřejmeno, že ono diskutované *non ex consensu ecclesiae* není oddělení hlavy Církve od jejího těla, ale jedná se jen o upřesnění hierarchie a nevázanosti, nikoliv však odtržení z kořenů tradice.

13 Patristické odkazy v dokumentech prvního vatikánského koncilu

Dei Filius

Caput II. De revelatione

„Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani condicione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Dues iis, qui diligunt illum.“

- Conc. Trid., sess. IV decr. primum.

Caput III. De fide

„Licet autem fidei assensus nequaquam sit motus animi caecus: nemo tamen evangelicae praedicationi consentire potest, sicut oportet ad salutem consequendam, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati.“

- Conc. Araus. II (529), c.7.

Caput IV: De fide et ratione

„Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit; Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero unquam contradicere. Inanis autem huius contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem ecclesiae intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. Omnem igitur assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus.“

- Conc. Lat. V, sess. VIII.

„Nequae enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensu perpetuo est retinendus, quem semel declaravit sancta mater ecclesia, nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine, recedendum. Crescat igitur et multum vehementerque proficiat, tam singulorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, aedemque sententia.“

- Vincentius Lerinensis, Cokkonitorium, 28 (PL 50, 668).

Pastor aeternus

„Ut vero episcopatus ipse unus et indivisus esset, et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conserveretur, beatam Petrum caeteris apostolis praeponens in ipso instituit perpetuum utriusque unitatis principium ac visibile fundamentum, super cuius fortitudinem aeternum extrueretur templum, et ecclesiae caelo inferenda sublimitas in huius fidei firmitate consurgeret.“

- Leo I, Serm. IV c. 2 in die natalis sui (PL 54, 150).

Caput II. De perpetuitate primatus beati Petri in Romanis pontificibus

„Nulli sane dubium, imo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque Petrus, apostolorum princeps et caput, fideique columna et ecclesiae catholicae fundamentum, a domino nostro Iesu Christo, salvatore humani generis ac redemptore, claves regni accepit: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus, episcopis sancte Romanae sedis ab ipso fundatae, eiusque consecratae sanguine, vivit et praesidet et iudicium exercet.“

- ex oratione Philippi legati Romani in actione III concilii Ephesini.

„Unde quicumque in hac cathedra Petro succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum Petri in universam ecclesiam obtinet. Manet ergo dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta ecclesiae gubernacula non reliquit.“

- Leo I, Serm. III c.3 (PL 54,146).

„Hac de causa ad Romanam ecclesiam propter potentiolem principalitatem necesse semper fuit omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos, ui sunt undique fideles, ut in ea sede, e qua venerandae communionis iura in omnes dimanant, tamquam membra in capite consociata, in unam corporis compagem coalescerent.“

- Irenaeus, Adv. Haeres. II 13 (PG 7,849); Conc. Aquil. (381) inter: Ambrosius, Epistolae, XI (PL 16,946).

Caput III. De vi et ratione primatus Romani pontificis

„Quapropter apertis innixi sacrarum litterarum testimoniis, et inhaerentes tum praedecessorum nostrorum Romanorum pontificum, tum conciliorum generalium disertis, perspicuisque decretis, innovamus oecumenici concilii Florentini definitionem,“

- Conc. Flor., sess.VI.

„Tantum autem abest, ut haec summi pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, quaepiscopi, qui positi a Spiritu sancto in apostolorum locum successerunt, tamquam veri pastores assignatos sibi greges, singuli singulos, pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali pastore asseratur, roboretur ac vindicetur secundum illud sancti Gregorii Magni: „Meus honor est honor universalis ecclesiae. Meus honor est fratrum meorumsolidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur.“

- Ep. Ad Eulog. Alexandrin., VIII 29 (30) (MGH, Ep. 2,31 28-30; PL77, 933).

„Et quoniam divino apostolici primatus iure Romanus pontifex universae ecclesiaepraest, docemus et declaramus, eum esse iudicem supremum fidelium,“

- Pius VI, Breve Super soliditate d. 28. nov. 1786.

„et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse iudicium recurri,“

- Ex professione fidei Michaelis palaeologi in concilio Lugdunensi II. Lecta.

„Sedis vero apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandam, neque cuiquam de euis licere iudicare iudicio.“

- Nicolaus I, Ep. Ad Michaellem imp. (PL 119, 954).

Caput IV. De Romani pontificis infallibili magisterio

„Patres enim concilii Constantinopolitani quarti, maiorum vestigiis inhaerentes, hanc solemnem ediderunt professionem: Prima salus est, rectae fidei regulam custodire. Et quia non potest domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam suam, haec quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica immaculata est semper catholica reservata religio, et sancta celebrata doctrina. Ab huius ergo fide et doctrina separari minime cupientes, speramus ut in una communionem, quam sede apostolica praedicat, esse mereamur, in qua est integra et vera christiana religionis soliditas.“

- Ex formula Hormisdæ papae a. 517.

„Aprobante vero Lugdunensi concilio secundo, Graeci professi sunt: „Sanctam Romanam ecclesiam summum et plenum primatum et principatum super universam ecclesiam catholicam obtinere, quem se ab ipso Domino in beato Petro apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit; et sicut prae caeteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri.“

- Ex professione fidei Michaelis Palaeologi in concilio Lugdunensi II lecta.

„Florentinum denique concilium definivit: Pontificem Romanum, verum Christi vicarium, totiusque ecclesiae caput et omnium christianorum patrem et doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem ecclesiam a domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse.“

- Conc. Flor., sess. VI.

„Huic pastorali muneri ut satisfacerent, praedecessores nostri indeffesam semper operam dederunt, ut salutaris Christi doctrina apud omnes terrae populos propagaretur, parique cura vigilarunt, ut, ubi recepta esset, sincera et pura conservaretur. Quocirca totius orbis antistites nunc singuli, nunc in synodis congegati, longam ecclesiarum consuetudinem et antiquae regulae formam sequentes, ea praesertim pericula, quae in negotiis fidei emergebant, ad hanc sedem apostolicam retulerunt, ut ibi potissimum resarcirentur damna fidei, ubi fides non potest sentire defectum.“

- Bernardus, Ep. 190 (PL 182, 1053).

Na mnohosti čerpání i takto krátkých dokumentů z ostatních již dříve svolaných koncilů, si můžeme povšimnout právě oně již zmiňované skutečnosti, že totiž, další nová církevní dogmata vycházejí, navazují, vzájemně se prolínají a doplňují s dogmaty vyhlášenými v církvi již dříve a ty zas vycházejí ze samých počátků církve samotné a jejího založení.

Koncil, který byl velmi záhy po počátku ukončen a nestihl tedy mnoho z plánovaných dokumentů, čerpal také i přímo z církevních otců. Někteří jsou dokonce citováni, a ta místa jsme si pro zajímavost vypsali. Je na nich totiž vidět a to velmi nápadně i vzájemná provázanost mezi jednotlivými autory. Na spíše náhodně vybraných úryvcích v předchozí kapitole, které se týkají vyjádření se k osobě biskupa ve vedení církve a těmito citacemi můžeme pozorovat ne jistě náhodnou podobnost a jednotnost v názorech na danou problematiku. Může to do jisté míry dokazovat i to, že tito autoři znali autory, kteří se k oně problematice vyjadřovali již před nimi i jednotnost v myšlení církve napříč staletími. Ale rozhodně i znalost a bádání v dějinách církve od koncilních otců a jejich známost literatury patristické.

14 Jednomyslnost církevních spisovatelů

Pod přímou inspirací Ducha svatého bylo napsáno jen Písmo svaté, tedy všechno to, co se počítá do kánonu Písma svatého. Proto při hodnocení patristické literatury si můžeme dovolit určitou gradaci v dogmatické hodnotě jejich spisů.

Fakt, že v jejich dílech existují určité nepřesnosti je nepopíratelný. Tím se prakticky vylučuje bezpodmínečná povinnost věřících přijímat všechno, co bylo Otcí napsané.

Západní patrolog Johannes Quasten říká, že úcta a důvěra k Otcům je úměrná k tomu, „do jaké míry zůstali věrní v předávání odkazu Tradice.“¹⁸⁵

Uznání Otců ze strany Církve je asi takové, že jejich spisy jsou brány v celku jako pravověrné, ale ne každému slovu a výroku v nich se přiznává význam opravdu církevního učení v jeho dnešní podobě. Dogmatické učení se v Církvi neustále vyvíjí a prohlubuje. Vyjímky tvoří jen ty spisy, které byly Církví uznané jako úplně správné. Takto uznané jsou například christologické teze Cyrila Alexandrijského, list Lva I. Flaviánovi, stanovisko svatého Atanasia na prvním všeobecném koncilu v Nici roku 325, Maxima Vyznavače na Cařihradském sněmu roku 680, učení velkých kappadockých otců na druhém všeobecném sněmu o Svaté Trojici, svatého Jana Damašského o ikonách na druhém nicejském koncilu roku 787.

Důležité je jednomyslné a společné svědectví mnohých Otců o některých otázkách víry. V základních otázkách víry Otcové projeví obdivuhodnou shodu a jednotu názorů, ačkoliv žili v různých končinách světa. Je to svědectví, jehož pravdivost potvrdila i všeobecná církev v mnohých svých rozhodnutích a vyhlášeních. V takovém případě jsou Otcové živým orgánem všeobecného církevního vědomí, víry a duchovnosti a jejich jednomyslnost má svůj základ v souhlase učící Církve, v které podle příslibu Ježíše Krista bude přebývat Duch svatý do posledního dne jejího pozemského působení. Pravda vždy sjednocuje ty, kteří ji milují. O společném svědectví mluví i Atanasius Alexandrijský: „Hle, pravdivé učení, hle, znak pravých učitelů: vyznávat jedno a to samé, jak nám to odevzdali Otcové, nevstupovat do sporu jeden s druhým, anis našimi Otcí. Svatí a praví učitelé pravdy jsou jednotní... I když nežili v jedné době, přeci se všichni snaží k jednomu a samému, jsou to proroci jediného Boha, jednotně zvěstují jediné Slovo.“¹⁸⁶

Církevní Otcové tedy nejsou tvůrci věrouky, jejího obsahu, ale jejími svědky a ochránci.

¹⁸⁵ QUASTEN Johannes: *Patrology*, 7.

¹⁸⁶ ATANASIUS ALEXANDRIJSKÝ, *De decr. Nic. synod.*, PG 25, 429.

Pátý všeobecný sněm vyznává, že Otcové zvěstovali, vysvětlovali a odevzdali církvím víru, která byla daná od počátku Bohem a Spasitelem naším Ježíšem Kristem svatým apoštolům a jimi byla hlásána celému světu.

Díla církevních Otců obsahují apoštolskou tradici, proto všechny spory o víře, pravidlech duchovního života a zbožnosti máme řešit v tvořivém rozhovoru s Otcí. Avšak neomylným důkazem pravdy je jen jednomyslné a jednotné učení. Církev nepřipisuje Otcům úplnou neomylnost, ta přináležejí Církvi jako celku, ale současně si velice cení jejich obětavé služby, dary milosti, jejich lásku k božímu slovu. Jsou to živé vzory upřímné křesťanské víry a dokonalosti, a to je povoláním každého křesťana pole míry Kristova daru, jaký nám byl udělen ve svatém křtu.

V konstituce o Božím zjevení z roku 1965 se píše: „Obojí (Písmo svaté a posvátná tradice církve) mezi sebou souvisí a vzájemně se doplňují, protože vyvěrají z téhož božského zdroje.“

To je asi nejhezčí církevní vyjádření k vzájemnému propojení Písma svatého a tradice církve jako základních stavebních kamenů církve. A tato propojenost platí i dále pro další církevní vývoj, protože i ten je součástí její tradice.

Velmi často se opakuje v patristických dílech spojitost mezi pevností víry a pevností základu, na kterém byla Církev založena a to v přímé úměře.

„Super hanc fidem tuam, qua me dicis Filium Dei vivi, aedificabo Ecclesiam meam.“¹⁸⁷

Tento text od svatého Bruna je asi stěžejní v uchopení pojetí církevních otců.

Je tu velmi zřetelně a přitom velmi poeticky a dobře naformulovaná základní formule, kterou se tehdejší autoři, kteří psali o Církvi zabývali.

Ve spise contra Celsum uvádí Origenes jakousi úměru, že to co byli starozákonní proroci před spasitelem to jsou apoštolové po Kristu. Pokaždé jde totiž o hlásání slova Božího.

Na druhém zasedání prvního vatikánského koncilu, které se uskutečnilo šestého ledna 1870 a to na Zjevení Páně papež Pius IX. při své zahajující řeči a to hned po vyznání víry pronesl tato slova: „přijímám a ctím apoštolské a církevní tradice a ostatní nařízení a ustanovení církve. Rovněž přijímám Písmo svaté v tom smyslu, kterého se držela svatá matka

¹⁸⁷ S. Bruno, CLXIV, PL 373.

církev, neboť ta má rozhodnout o pravém smyslu a výkladu svatých Písem. A nikdy nepřijmu a nebudu vykládat Písmo jinak než podle jednomyslného souhlasu otců.¹⁸⁸

Jak je vidět je důležité porovnat jednotné chápání papeže Pia IX. v pojetí církve jakožto instituce a otců jakožto základních stavebních kamenů této instituce a tudíž naprostou nerozpornost obou subjektů. A taky samozřejmost v jeho pojetí jednomyslnosti souhlasu otců. Nebo spíše všeobecného souhlasu a hledání pravdy tam, kde k tomuto jednomyslnému souhlasu otců dochází.

¹⁸⁸ Dokumenty prvního vatikánského koncilu, pracovní překlad pod vedením prof. Karla Skalického, Krystal OP, Praha 2006.

15 Námitky na vyhlášení papežské neomylnosti

Na prvním vatikánském koncilu bylo možno hlasovat placet, non placet, ale také placet juxta modum. To znamenalo souhlasím, ale s výhradami. Při tomto způsobu hlasování bylo zároveň potřeba přiložit písemně vypracovaný návrh změn. O tom se radila pak znovu deputace. Když nějaký takový modus doporučila, pak jej předložil plénu ke schválení. Na prvním vatikánském sněmu byli všechny takto předložené upravující změny doporučené deputací schváleny plénem. Na závěrečném hlasování se už dalo hlasovat jen placet nebo non placet, ale již ne placet juxta modum. Většina z menšiny však pro vyjádření velkého nesouhlasu hlasovala jen non placet a nikoliv však placet juxta modum. To jim však paradoxně zavřelo možnost více prosadit svůj návrh na změnu, protože takto se to k projednávání nevrátilo.

Antiinfallibilistická menšina se na koncilu postavila za stanovisko principu unanimity. To by znamenalo, že koncil by nemohl rozhodovat pomocí většiny, ale jen jednohlasným schválením. Dovolávali se přitom dějin koncilů, ale to je historicky neudržitelná pozice.

Postoj některých ultramontanistů odmítl a vyhrotil do absurdity historik Döllinger. Papežství pro něj znamenalo jednoznačné odmítnutí moderních požadavků svobody a demokratického spoluurčování. Neomylnost pro něj byla jen neustálá inspirace od Ducha svatého, tudíž nemusí naslouchat hlasu Církve a Církev zůstává v pravdě jen tehdy poslouchá-li papeže.

Rozdělují se na dva tábory, jedni jsou proti vyhlášení neomylnosti papeže jako takové a druhá umírněnější skupina je proti vyhlášení papežovy neomylnosti právě v této době, a nebo takovýmto způsobem.

Podle profesora Kubalíka stála menšina na prvním vatikánském koncilu proti vyhlášení papežské neomylnosti jedině z důvodu oportunity, protože se prý domnívali, že nové dogma přinese neblahé ovoce pro jejich působení i pro blaho duší jim svěřených. Podle něj podání vysvětlení, že minorita odmítala dogma jako takové je zkreslení podle protestantů a neodpovídá skutečnosti.

Ovšem vezmeme-li fakt dogmatu jako neochvějného učení Církve, tedy, to, co Církev říká „ex Cathedra“ je pravda, pak je určitě lepší, i přes všechny politické konstelace, znát pravdu a sdílet ji s ostatními. Takto závažná věc byla jistě pevně v Božích rukou. Ten, který

se stará o náš padající vlas,¹⁸⁹ by jistě nedopustil, aby bylo jeho stádo v omylu ohledně svého pastýře.

Ortodoxní církve v této době mluví o papežovi jako o patriarchovi Západu a přiznávají mu pouze čestný primát.

Podle ortodoxního chápání víra je jednota všech církevních projevů života, učení a nauková vyjádření jsou jen jeden prvek toho, co je třeba vždy znovu zařadit do souvislosti s druhými. Proto jsou uznávány neinstitucionální autority učení jako jsou Otcové mniši a Starci, i institucionální, především ekumenický koncil, ale jsou vázání na proces recepce celé církve. Pod vlivem Západu vznikají v novověku spisy Vyznání (Kyrillos Loukaris, Petrus Mogita, Dositheos).

V protestantismu se hned od začátku pozornost obrací k pramenům, to znamená k Písmu svatému, která je jedinou a nejvyšší závaznou autoritou učení. S tím se ovšem nedá sloučit učitelský úřad církve. Zodpovědní za správné hlásání jsou v zásadě všichni věřící na základě všeobecného kněžství, přesto však existují rozdíly kompetencí. Zvláštní význam mají spisy vyznání, vysokoškolské učitelé, faráři a vedení církve včetně synod. Nauková rozhodnutí se hledají na cestě konsensu, přitom vedoucí gremia mají centrální funkci. Existence nadindividuální zodpovědnosti učení se ukazuje také v tom, že se předvídá naukové kázeňské jednání.

Lutheránské církve ve smyslu *iure humano* zas poukazují na papeže jako na osobu, která má pouze jednotčící funkci.

Hlavní body současné diskuse jsou dějinnost a závaznost naukových výpovědí a také otázka, jak je možno nabídnout poslušnost přednesené větě, která nemá nárok na neomylnost. To lidem dříve, myslím, nedělalo takové problémy. To se stává aktuální od období reformace, kdy nastal vzlet autonomního rozumu.

Tridentský koncil sice vymezil předmět církevního učitelského úřadu, jako učení víry a mravů (*res fidei et morum*), neupřesnil však přesný obsah mravů. To se projevuje v určitých nedorozumněních.

¹⁸⁹ Mt 10,29–31 „Copak se neprodávají dva vrabci za haléř? A ani jeden z nich nepadne na zem bez vašeho Otce? Vám jsou ale spočítány i všechny vlasy na hlavě!“

16 Dopad I. vatikánského koncilu

„Po prvním vatikánském koncilu má papež plnou, nejvyšší, řádnou a bezprostřední jurisdikční moc nad celou Církví.“¹⁹⁰

Ačkoli je význam I. vatikánského koncilu nesporný, přesto jeho odvážné a dalekosáhlé závěry nebyly vždy přijímány hned a nebo byly rovnou zcela odmítnuty. Zvláště jedná-li se o papežskou neomylnost, byla Církev, a je dodnes, často napadána, že nemístně glorifikuje jednu lidskou osobu a proto se tedy prý jedná o modlářství. Zde je ovšem nutno namítnout, že tu nejde o jednotlivou osobu, ale o úřad. Ten je pro fungování Církve nezbytný a samozřejmě musí být obsazen. Existující úřad, ale prázdný, by byl stejně k ničemu. Proto je nutný i člověk, který bude tak vyznamenán, ale zároveň i tak zaúkolován a bude pověřen vykonáváním tohoto tak nezbytného úřadu. Tato činnost je velmi často jmenována službou, neboť i Ježíš Kristus prokázal Církvi tu největší službu, když pro nás zemřel na kříži. On sám apoštoly učil, že jedině tak lze správně vést své ovečky, jestliže přijmeme tento úkol jako službu svému stádu, když sám jako mistr a Pán umýval nohy těm, kteří pro něj opustili všechno, co měli a šli za ním.¹⁹¹ Můžeme zde nalézt analogii u napadání klanění se zlatu ve vztahu ke svátostem, jedná se především o nejsvětější svátost oltární.

Očekávání spojená s vyhlášením neomylnosti papežského úřadu se nenaplnila v takovém rozsahu, jak předpokládali jeho zastánci i odpůrci. I proto možná papežský jurisdikční primát nabýval po skončení koncilu ještě většího významu. Většina papežských učitelských výroků po prvním vatikánském koncilu nebyla vyslovena jako definitivní a byla v celku přijímána vnitrocírkevně bez problémů až do roku 1968, kdy byla vyhlášena encyklika *Humanae vitae*. Bylo vydáno mnoho papežských encyklik a papežský učitelský úřad nabyl nový význam, především se o to zasloužil Lev XIII. Tak se také ukázalo, že většina z papežských učitelských výroků je takových, jaké papež vydal jako papež a které adresoval celé Církvi, ale které přesto nebyly vydány *ex cathedra*.

Nová dimenze v učitelském úřadu Církve se objevila za Lva XIII. Většina papežských encyklik do té doby odsuzovaly a určovaly, co není dobré. Teď se encykliky snaží spíše vést pozitivně a dávat nové impulsy. Autorita papežského učitelského úřadu se zvyšuje.

¹⁹⁰ DS 3064.

¹⁹¹ Umývání nohouJan 13,6.

Papežové a do značné míry i teologie se chová tak, jako by byl omyl papežského učitelského úřadu přinejmenším tak nepravděpodobný, že s ním v praxi není nutné počítat až do Pia XII.

Tím i Řím zasahoval v době, kdy se schylovalo k druhému vatikánskému koncilu, do záležitostí Církve daleko více a s větší autoritou než tomu bylo před prvním vatikánským koncilem. Můžeme tedy říci, že první vatikánský koncil zapříčinil posilu papežství a zvláště jeho učitelského úřadu. I na rovině, která nespadá výslovně pod neomylnost, tedy výroky, které nebyly ex cathedra, byly považovány za takové jaké by tam spadaly.

I když se nevyplnila Dollingerova předpověď o telegraficky zaslané nejasnosti s odpovědí v podobě papežského neomylného výroku, přesto a možná právě proto je papežská neomylnost tak důležitá. Střídmost s jakou je v praxi používána poukazuje s jakou vážností je přijímána a jak obezřetně je využívána. To také odpovídá na mnohé výtky odpůrců dogmatu papežské neomylnosti v podobě, že bude snadné takto získanou neomylnost úřadu zneužít ve prospěch jednotlivce či při vynucování si poslušnosti.

K zvýšení vlivu Říma na dění v Církvi dozajista zapříčinilo i rozšíření papežské kurie a centralizace. Díky sekularizaci a odluky státu a Církve padly všechny restriktce státních církví. Také se na větším vlivu Říma podepsal fakt, že jmenoval biskupy. To bylo okolo prvního vatikánskému koncilu nemyslitelné, nominační právo mělo mnoha států Evropy i Latinské Ameriky. V roce 1917 bylo první kodifikace církevního práva a ta se již řídila zde nastíněným stavem. „Papež jmenuje biskupy svobodně nebo potvrzuje řádně zvolené.“¹⁹²

Postupem času až do dnešní doby se dosazují biskupové systematicky tak, aby se podpořil učitelský úřad Církve. To ještě posílil druhý vatikánský koncil, aby posílil symboliku misionářského vyjití do světa. Papež Pavel VI. začal cestovat ve smyslu posilování bratří po různých krajích a Jan Pavel II. pokračuje v hojně míře v tomtéž. Jeho cesty jsou na různých místech přijímány také velmi různě, ale jistě velmi pomáhají přiblížit lidem jejich pastýře ve velmi milé podobě člověka, který neváhá nastoupit obtížnou a únavnou cestu jen proto, aby byl svým svěřencům blíže, a aby se dozvěděl o problémech dané lokality přímo a nezkresleně.¹⁹³ Pro mnohé jsou tyto cesty obrovským duchovním zážitkem, který je poznamená na dlouhá léta. Pro člověka, který osobně zažil důstojnost a pokoru Svatého Otce je mnohem lépe snesitelné má-li poslouchat nějaký výnos učitelského úřadu, než pro toho, kdo jej poslouchá jen jako anonymní nesmyslný požadavek. V konkrétní osobě nabývá papežství smysl.

Tím se očekávání Církve od osoby papeže ještě více zvětšilo.

¹⁹² CIC kánon 329, §2, Kanon 377, §1.

¹⁹³ Lukáš 22, 32 posilovat bratry.

Druhý vatikánský koncil doladil rozdíly mezi papežem a biskupy. Z propůjčujícího papeže pravomoci biskupům se nyní spojují v kolegiálnítu.¹⁹⁴ Teologicky se snažil spojit vládu jednoho a zároveň jednotu a spolupůsobení biskupů, v praxi je to však ještě úkolem nás všech. Biskupové vstupují do kolegia hierarchicky uspořádaného s hlavou a údy, aby dary učení a vedení propůjčené biskupským svěcením uplatňoval v souladu s jejich povahou. Toto kolegium má svůj svorník v římském biskupovi a proti němu nemůže jednat a má autoritu právě jen tehdy jedná-li ve společenství s římským biskupem. Nejdříve byl návrh textu spíše ve smyslu -jedině kolegium jako celek může jednat, pak se pozměňujícím návrhem zase moc jaksi rozdvajila na kolegium se svou hlavou a hlava jednající také samostatně. To bylo ještě posíleno dodatkem *Nota explicativa praevia*, která zdůrazňovala, že papež může vykonávat svůj úřad také sám.

Druhý vatikánský koncil ten první potvrdil a doplnil ho o nové učení o úřadě papeže a o jeho spolupráci s biskupy.¹⁹⁵ Váže autoritu učení Petrova primátu do kontextu celkově církevního sebeuskutečnění. Neomylná učitelská autorita přísluší pospolitosti všech věřících¹⁹⁶, kolegiu biskupů s papežem, jakož i papeži samému¹⁹⁷, přičemž zůstává vždy podřízena Božímu slovu.¹⁹⁸

„Klíč k dnešnímu pochopení Petrova papežského primátu spočívá ve formulaci: „služba jednotě“. V budoucnosti bude velmi důležité, aby tato služba nechtěla způsobit uniformitu všech projevů života Církve, nýbrž jednotu v mnohosti. Aby k tomu došlo, bude nutno vyvinout nové formy, v nichž se může primát představit.“¹⁹⁹

Neboli jak krásným způsobem to vyjadřuje *Lumen gentium*: „stále viditelný a trvajícím princip a základ pro jednotu a mnohost biskupů a věřících.“²⁰⁰

Snaha překonat nebo zmírnit následky odštěpení východní církve a obnovení raně křesťanské podoby Církve, jemuž druhý vatikánský koncil připravil cestu je důležitým příspěvkem římskokatolické Církve k ekumenickému hnutí. Tento koncil se ve většině svých dokumentů

¹⁹⁴ DRUHÝ Vatikánský KONCIL: Věřoučná konstituce o Církvi *Lumen gentium* 21,22, Praha: Scriptorum, 1992.

¹⁹⁵ DRUHÝ Vatikánský KONCIL: Věřoučná konstituce o Církvi *Lumen gentium* 18,22,24, Praha: Scriptorum, 1992.

¹⁹⁶ DRUHÝ Vatikánský KONCIL: Věřoučná konstituce o Církvi *Lumen gentium* 12, Praha: Scriptorum, 1992.

¹⁹⁷ DRUHÝ Vatikánský KONCIL: Věřoučná konstituce o Církvi *Lumen gentium* 25, Praha: Scriptorum, 1992.

¹⁹⁸ DRUHÝ Vatikánský KONCIL: Věřoučná konstituce o Božím zjevení *Dei Verbum* 10, CIC canon 749 §3.

¹⁹⁹ Werner LÖSER, z knihy P. G. MAXWELL- STUART: Papežové, Praha 1998.

²⁰⁰ DRUHÝ Vatikánský KONCIL: Věřoučná konstituce o Církvi *Lumen gentium* 23. Praha: Scriptorum, 1992.

zabýval podstatou, strukturou a úlohou Církve. Její episkopální struktura je spojena s komunionální stránkou. Její základní úkony bohoslužba, svědectví, služba nadále zůstávají, ale mění se jejich podoba.

„Církev označuje společenství těch, kteří věří Evangelium, skrze křest jsou začleněni do „Těla Kristova“ , přicházejí ke stolu Eucharistie a projevují svou víru svědectvím a službou.“²⁰¹

²⁰¹ BEINERT Wolfgang a kolektiv: Slovník katolické dogmatiky, Olomouc: Pax, 1994 ad Církev.

17 Vznik starokatolické církve jako záporná reakce na první vatikánský koncil

Podle některých zdrojů je předchůdce starokatolické církve holandská církev utrechtských jansenistů. Suspendovaný misijní biskup Dominik Varlet vysvětil jejího prvního biskupa Kornelia Steenowena. Možná i kvůli této pochybné biskupské posloupnosti se oni sami za schizmatiky nepovažují a oznamují papeži všechna biskupská jmenování a své sněmovní dekrety.

Hlavní příčinou vzniku starokatolického hnutí bylo vyhlášení papežské neomylnosti na I. vatikánském koncilu. Své ohnisko našlo v německých zemích, ale brzy se také rozšířilo. Historik Dr. Ignác Döllinger s mnichovskými profesory (Fridrich, Huber, Messner) a s vratislavskými profesory (Reinkens, Weber) a s pražským laikem Schultem a dalšími nepřijali učení vatikánského koncilu, zvláště článek o neomylnosti papeže. Považují toto učení za neopodstatněné a odporující katolickému postoji a dokonce i křesťanství. Už roku 1871 se konal první starokatolický kongres v Mnichově. Usilovalo se tam o odtržení se od Říma a 4. června 1873 byl zvolen první starokatolický biskup dr J. Reinkens. Nechal se vysvětit holandským jansenistickým biskupem z Dewenteru. Proto se starokatolíci opět stejně jako jansenisté dovolávají apoštolské posloupnosti. Rozšiřováním do sousedních zemí vznikla takzvaná utrechtská starokatolická unie, která má v sobě biskupství v Holandsku, Německu, Polsku, Rakousku, Jugoslávii, Spojených státech i u nás. Asi tři tisíce nespokojenců založilo u nás vlastní církev v čele s farářem Antonínem Nittlem. Nittl byl později zvolen biskupem, jeho volba však nebyla potvrzena úřady. Proto byl zvolen ve Vídni na starokatolickém sněmu Miloš Amadeus Čech. V Praze se snažil zavést starokatolicismus František Iška, jenž prohlašoval: „staví-li český národ na jedné straně svého velikána (myslel Husa), ale na druhé straně zůstává v crkvi, která jej upálila a kacířem jej zove“ je pro něj nedůsledností. Proto z národních důvodů založil Národní církev československou. Která chce prý: „vrátit lidem víru očištěnou od římských novot.“ Starokatolická církev se prohlašovala za především církev husitskou. Neměla však z počátku u Čechů velký ohlas.

Podle synodního a církevního řádu starokatolické církve: „Katolíci, kteří zamítají učení o papežově neomylnosti a jeho vševládosti nad celou církví, nově přijaté na I. vatikánském koncilu v papežské bule „Pastor aeternus“, tvoří náboženskou společnost pod

jménem starokatolická církev. Biskup má všechna práva a povinnosti, jež mu všeobecné právo přiznává: jest volen na dožití synodem, jež sestává ze čtyř kněží a pěti laiků.“

Starokatolíci u nás se snažili navázat na tradici založenou Janem Husem. Která, jak říkají, je katolická, nikoli však římská. Snažili se probudit znovu hnutí podobojí, sirotčí a husitské. Usilují o mezináboženský smír, jenom prý s římskokatolickou nelze žít v míru pro její nesnášenlivost. V učení se snažili zůstat, co nejvíce blízko učení katolickému s výjimkou I.vatikánského koncilu. Ale během doby se přirozeně spíše přiblížili protestantismu.

18 Papež v kontextu sboru biskupů podle *Lumen gentium* 23–25

„K vedení a neustálému vzrůstu Božího lidu ustanovil Kristus ve své církvi různé služby, které jsou určeny pro dobro celého Těla. Služebníci, kteří jsou vybaveni posvátnou mocí, slouží totiž svým bratřím, aby se všichni, kteří patří do Božího lidu a tím mají pravou křesťanskou důstojnost, snažili svobodně a spořádaně o stejný cíl, a tak dosáhli spásy.“²⁰² Ve stopách prvního vatikánského koncilu i druhý vatikánský koncil učí, že věčný pastýř Ježíš Kristus vybudoval svatou církev tím, že poslal apoštoly, jako on sám byl poslán Otcem²⁰³ A chtěl aby jeho nástupci, biskupové, byli pastýři celého světa. Aby však episkopát byl jeden a nerozdělený, postavil svatého Petra v čelo ostatním apoštolům a v něm položil trvalý a viditelný princip a základ jednoty víry a společenství.²⁰⁴

Jako z rozhodnutí Pána svatý Petr a ostatní apoštolové tvoří jeden apoštolský sbor, právě tak jsou odpovídajícím způsobem mezi sebou spojeni římský biskup, Petrův nástupce, a biskupové, nástupci apoštolů. „Biskupové jedinečným a viditelným způsobem zauímají místo samého Krista učitele, pastýře a velekněze a jednají v jeho zastoupení.“²⁰⁵

Sborový ráz biskupského stavu naznačuje už prastará kázeň, podle níž biskupové udržovali společenství mezi sebou i s římským biskupem ve svazku jednoty, lásky a pokoje.²⁰⁶

Biskupský sbor má však pravomoc, jen když se chápe spolu s římským biskupem, Petrovým nástupcem, jakožto hlavou sboru, jehož moc primátu nade všemi, ať pastýři nebo věřícími, zůstává nedotčena.²⁰⁷

„Římský biskup ze svého úřadu Kristova náměstka a pastýře celé církve má totiž nad církví plnou, nejvyšší a všeobecnou pravomoc a je oprávněn ji vždycky svobodně uplatňovat.“²⁰⁸

O všeobecném církevním sněmu se dá mluvit jen tehdy, je-li Petrovým nástupcem jako takovým potvrzen nebo alespoň přijat. Je výsadou římského biskupa tyto sněmy svolávat, předsedat jim a potvrzovat je.²⁰⁹

²⁰² DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce o Církvi *Lumen gentium*, Praha: Scriptum, 1992.

²⁰³ Srov. J 20, 21

²⁰⁴ Srov. I. Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce o Církvi *Pastor aeternus*, Roma, 1870.

²⁰⁵ CYPRIÁN, Epistola 63, 14: PL 4, 386; JAN Zlatoústý, In 2 Tim, hom. 2, 4: PG 62, 612; AMBROŽ, In Ps. 38, 25–26: PL 14, 1051–2; CSEL 64, 203–204.; Ambrosiaster, In 1 Tim 5, 19: PL 17, 479C; Theodor z Mops., Hom. Catech. XV, 21 a 24: ed Toneau 479 a 503; HESYCHIUS Jeruz., In LEV. L. 2, 9, 23: PG 93, 849B.

²⁰⁶ Srov. Eusebius, hist. Eccl. V, 24, 10: GCS II, 2, 638n.

²⁰⁷ Srov. Zpráva Zinelliho na I. Vatikánském koncilu: Mansi 52, 1109C.

²⁰⁸ LG 22.

²⁰⁹ Srov. I. Vatikánský koncil, schéma Věřoučné konstituce II., De ecclesia Christi kap. 4: Mansi 53, 310; Lev, serm. 4, 3: PL 54, 151A.

Římský biskup jako Petrův nástupce je trvalý a viditelný zdroj a základ jednoty biskupů i celého množství věřících.²¹⁰

Jednotliví biskupové jsou pak viditelný zdroj a základ jednoty ve svých partikulárních církvích, které se utvářejí podle vzoru všeobecné církve.²¹¹

Když dobře řídí vlastní církev jako cíl všeobecné církve, účinně tím přispívají k dobru celého tajemného těla, které je také tělem církvi.²¹²

Péče o hlásání evangelia po celém světě je věc sboru pastýřů. Jednotliví biskupové si mají navzájem poskytovat pomoc, především sousedním a více potřebným.

Aby byly biskupové schopni plnit Pánovo poslání, slíbil jim Kristus Ducha svatého a seslal jim jej v den letnic.

Jednotliví biskupové nemají výsadu neomylnosti. Přesto však hlásají neomylně Kristovu nauku, když autenticky učí ve věcech víry a mravů a shodnou se na jedné nauce jako definitivně závazné.²¹³ To se projevuje ještě zřejměji, když se shromáždí na všeobecném koncilu, pak je třeba jejich definice přijmout s poslušností víry.²¹⁴

Těmto definicím nemůže nikdy chybět souhlas církve, a to činností téhož Ducha svatého, která působí, že se celé Kristovo stádo udržuje a roste v jednotě víry.

²¹⁰ Srov. I. Vatikánský koncil, Věroučná konstituce *Pastor aeternus*.

²¹¹ Srov. Cyprián, *Epist.* 66,8.

²¹² Srov. Hilarius z Poit., *In ps.* 14,3: PL 9,206; Řehoř vel., *moral IV*,7,12: PL 75, 643C.

²¹³ Srov. I. Vatikánský koncil, Věroučná konstituce *Dei Filius* 3.

²¹⁴ Srov. CIC, kán. 1322–1323.

Závěr

Z všeobecného pohledu na vybrané pasáže a úryvky vidíme, že církevní otcové a církevní spisovatelé ač pocházeli z různých míst, kultur, období a tak podobně, považovali ustanovení Církve jako jednoznačně spjaté s ustanovením Petra jako jejího představitele a nerozlučitelně spolu s příslibem pomoci a působení Ducha Svatého a stálým bděním Krista nad svou vyvolenou nevěstou. Často se v jejich dílech opakuje princip Bůh poslal svého Syna, ten poslal Petra a dál se rozesílají do světa biskupové pro všechny.

Velmi často se opakuje v patristických dílech spojitost mezi pevností víry a pevností základu, na kterém byla Církev založena a to v přímé úměře. Pro důležité funkce jsou vybíráni jen lidé s pevným charakterem, a zpětně vybraným lidem od kterých je požadován náročný úkol je přislíbena pomoc v možnosti plnění tohoto úkolu. A to v podobě přítomnosti Ducha svatého, který církev stále řídí. To je asi ta nejlepší záruka, že se posun v církevním myšlení neposune špatným směrem, od církve a jejích představitelů to vyžaduje jen upřímnou víru a touhu plnit svěřený úkol, co nejpoctivěji. Dobré učení tedy vyplývá z dobrého naslouchání. Čím lépe uslyší hlas Boží tím autentičtěji ho mohou předat dál.

Ve správném uchopení pojetí náhledu církevních otců je asi stěžejní myšlenka, že vše co je v Církvě vybudováno a vlastně i ona sama, je založeno na pevném základu a to je její pevná víra. Často tuto skutečnost mnozí autoři podávali velice poeticky, ale to jim nebralo nic na výstižnosti takového tvrzení.

K pevnosti základu patří též pevnost celé stavby, tedy pevné spojení mezi jednotlivými členy církve, biskupy i jednotlivými věřícími. Toto spojení je dobrem k vzájemné podpoře ujišťování ve víře, ale též na pomoc v tíživých situacích a nejvíce se pevnost projeví právě v dobách nejtěžších, například při pronásledování.

Výslovné projevy ohledně papeže se objevují spíše u pozdějších spisovatelů, ranně křesťanští spisovatelé berou většinou jako samozřejmost pravověrnost církve a její jednotu. A píšou o těchto tématech více obecně, ale i tak je velmi patrná stálá souvislost v tomto učení a vůbec se nevyhýbají zdůraznění nutnosti pevného a jednotného vedení církve, kterážto nutnost a nezbytnost se projevila zvláště v dobách pronásledování, kterého v dějinách církve dozajista nebylo málo. Na faktu, že se u dřívějších autorů neprobírá papežský primát zcela

přímo, ale je u nich obsažen jasně ale nepřímě spíše vidíme, že tuto skutečnost brali jako takovou, o které není třeba diskutovat a ani o ní pochybovat.

V průběhu probíhajících století v dějinách církve jsem vybrala některé autory, kvůli omezeným možnostem této práce jen ukázkově, ale i tak je vidět, že se opravdu v důležitých otázkách víry nejen nerozcházejí, ale často se i doplňují a je vidět z jejich děl, že navzájem znali svá díla a s úctou je citovali. Stejně i koncilní otcové velmi dobře znali vývoj v myšlení v církevních kruzích i smýšlení o dané problematice ve vývoji církve. Na definicích koncilních dogmat lze pozorovat touhu sjednotit a hlásat pravdu, která je již od počátku církve a od jejího založení v ní přítomná a jen čeká na správný okamžik svého vyhlášení, aby byla jako taková závazná pro celou církev. A o jako takto definované a vyhlášené na všeobecném koncilu pod jednomyslným souhlasem biskupů a zastřešená souhlasem biskupa římského se již dál nevedly spory a pochybnosti.

Samozřejmě že nastal určitý posun ve vnímání těchto otázek k I. Vatikánskému koncilu. Ale tento vývoj v myšlení církve není lineární, ale spíše ve skocích podle historické situace, podle nových církevních učitelů, podle politického vývoje a podobně. Ale přesto stále můžeme sledovat červenou pevnou nit, která se táhne stoletími v pravověří církve, kde jsou základní pravdy stále uchovávány a ve své podstatě neměnné, až během staletí se upřesňují a dovyjasňují.

Tento vnitrocírkevní vývoj samozřejmě pokračuje stále dál, to jsme si ukázali jen náznakově na vývoji pokoncilním a probírání myšlenky biskupství na druhém vatikánském koncilu. Na velmi častých citacích druhého vatikánského koncilu z koncilu prvního a le i z otců, lze pozorovat, že nový koncil nechtěl nic na učení prvního vatikánu zrušit nebo změnit, ani nebyl jen tlumočnickem něčeho, co už bylo dávno řečeno, ale šel zas o kus cesty dál a budoval zas další krásná patra na společné dvoutisícové stavbě naší církve. Nám nezbyvá než svými modlitbami přispívat ke zdárnému růstu a přát si, aby se tento vývoj nezastavil ale dál kráčel dějinami lidstva a dovedl je do Božího království.

Prameny

Písmo svaté (překlad Nová Bible Kralická).

DENZINGER Henricus, SCHÖNMETZER Adolfus, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Barcelona 1976.

Patrologiae cursus completus. Series graeca, vyd. J.P.Migne, Paris, 1844–1864.

Patrologiae cursus completus. Series latina, vyd. J.P.Migne, Paris, 1844–1864.

Církevní dokumenty – Christus Dominus, AAS 58, Roma, 1966.

- *Dei Filius*, Roma, 1870.
- *Humanae vitae*, Praha, 1991.
- *Lumen gentium*, Praha, 1992.
- *Pastor Aeternus*, Roma, 1870.

Použitá literatura

- ALTANER Berthold, STUIBER Alfred: *Patrologia*, Warszawa: Pax, 1990.
- BEINERT Wolfgang a kolektiv: *Slovník katolické dogmatiky*, Olomouc: MCM, 1994.
- DUPLAY Jean, GEORGE Augustin, GUILLET Jacques, LACAN Marc-Francois, DUFOUR Xavier Léon: *Slovník biblické teologie*, sestavili, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981.
- DATTRINO Lorenzo: *Patrologie*, KTF UK: Praha, 1997.
- HANUŠ Jiří (ed.) kolektiv autorů: *První sněm celosvětové církve první vatikánský koncil 1869 - 1870*, Brno: CDK, 2001.
- JEDIN Hubert: *Malé dějiny koncilů*, Praha: ČKCH, 1990.
- KOWALSKI Jan Wierusz, *Encyklopedie papežství*, Praha: Akademia, 1994.
- KRAFT Henrich: *Slovník starokřesťanské literatury*, Kostelní vydří: karmelitánské nakladatelství, 2005.
- KUBALÍK Josef: *Křesťanské církve naší vlasti*, Praha: ČKCH, 1978.
- KUBALÍK Josef: *Papežská neomylnost a její ohlasy v zemích slovanských, zvláště českých*, Praha: ČKCH, 1947.
- KUBALÍK Josef: *Theologia fundamentalis*, I.díl: O Božím zjevení, Praha: ÚCN, 1971.
- KUBALÍK Josef: *Theologia fundamentalis*, II.díl: O církvi, Praha: ÚCN, 1971.
- KURZOVÁ Helena, DrSc. a kolektiv, *Latinitas Christianae Fundamenta*, České Budějovice: Jihočeská universita, pedagogická Fakulta, 2000.
- LANG Albert, *Církev – sloup a opora pravdy*, Brno: Velehrad, 1993.
- LIMBECK Meinrad, *Malý stuttgartský komentář Nový zákon 1*, Kostelní Vydří, 1996.
- MAXWELL - STUART P.G., *Papežové*, Praha: Svoboda, 1998.
- MORDEL Stefan, *Svedectvo Cypriána o živote a viere prvých kresťanov*, Život a dielo svätého Cypriána, biskupa a mučedníka, Prešov: vydavateľstvo Michala Vaška, 2003.
- NOVÁK Josef J., *Patristická čítanka*, Praha: ČKCH, 1988.
- NOVÁK Josef J., *Druhá patristická čítanka*, Praha: ČKCH, 1985.
- RATZINGER Joseph, *Církev jako společenství*, Praha: Zvon 1995.
- SCHATZ Klaus, *Dějiny papežského primátu*, Brno: CDK, 2001.
- TANQUEREY A., *Synopsis theologiae dogmaticae fundamentalis*, Tournai, 1937.

Vtělení Vykoupení Církev, sborník příspěvků ze tří ekumenických kolokvií České křesťanské akademie, Česká křesťanská akademie, 1997.

VARCL Ladislav, DRÁPAL Dan, SOKOL Jan, Spisy apoštolských otců - překlad, Praha: Kalich, 1986.

VENTURA Václav, Vykoupení v pojetí církevních otců (do Augustina), - článek viz ČKA 1997, in Sborník příspěvků ze tří ekumenických kolokvií, ČKCH, 1997.

WALDENFELS Hans, Kontextová fundamentální teologie, Praha: Vyšehrad, 2000.

Seznam zkratek

- CSEL Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum
DS Enchiridion Symbolorum, Denzinger-Schönmetzer
Mansi Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, vyd. G.D. Mansi a kol.
PG Patrologiae cursus completus. Series graeca, vyd. J.P.Migne, Paris 1844-1864
PL Patrologiae cursus completus. Series latina, vyd. J.P.Migne, Paris 1844-1864
Gn Genesis
Mt Matoušovo evangelium
Mk Markovo evangelium
Lk Lukášovo evangelium
Jan Janovo evangelium
Sk Skutky apoštolů
Řím List apoštola Pavla Římanům
II. Kor Druhý list apoštola Pavla Korint'ánům
Gal List apoštola Pavla Galat'ánům
Flp List apoštola Pavla Filipánům
I. Tim První list apoštola Pavla Timoteovi
II. Tim Druhý list apoštola Pavla Timoteovi

Souhrn

V tradici Církve můžeme nalézt její sílu. A církevní Otcové jsou právě hlasatelé této tradice pro život Církve tak nepostradatelné. Jejich prostřednictvím se dovídáme o životě Církve už od jejich počátků, od jejího založení. Dále se pak dobrodružnou cestou dovídáme o všech možných peripetiích a problémech, které Církev a její učení v průběhu staletí provázely ale i zároveň formovaly a daly tak dnešní podobu dogmatickým formulacím i filosofickým tendencím, které v křesťanství ovlivňují základní postoje ve vedení Církve. Tato práce seznamuje čtenáře okrajově s historickým vývojem dogmatu o papežském primátu a hlavní vlivy, které jej v průběhu vývoje ovlivňovaly. To je seznámení s některými významnými spisovateli, kteří tento vývoj svými díly nějak poznamenali, ale i vnitrocírkevními spory, na kterých se často některé otázky dovykristalizovali, tedy dovyjasnily a dostaly tak svůj dnešní stav, ale svůj nemalý podíl na tomto vývoji však měly i hereze, při obraně proti nim, bylo opět nutné umět onu čistou nauku jasně definovat.

Určitá část práce se týká Prvního vatikánského koncilu a událostí okolo něj, protože právě tam se odehrála nejdůležitější část v učení o primátu v církvi. Jestliže jsme si předsevzali seznámit čtenáře s pohledem církevních otců na tuto problematiku, bylo nutné alespoň náznakově uvést čtenáře do tématu církevních otců, vysvětlení základních pojmů, představit některé spisovatele, kteří se naším tématem zabývali a pak jsme se již věnovali některým konkrétním částem v jejich učení aby je bylo možné představit a ukázat tak jak úzce spolu vývoj dogmat souvisí a jak podobné formulace ohledně některých otázek víry jsou možné sledovat již v prvních dílech křesťanských spisovatelů i koncilních dokumentech sepsaných po mnoha staletích, pravý a čistý obsah víry tam však stále zůstává stejný a neměnný. Koncil i Otcové jsou totiž vedeni tímž Duchem a jdou po stejné cestě pokory hledání pravdy ke stejnému Bohu.

Anglická anotace

The reception of patristic fathers' teaching on Pope's primate at the First Vatican Council

The aim of this thesis is to show the evolution in conception of leadership of the Church. The reader will be able to see some parts of life and performance of the Church writers from the founding of the Church as well as where to find them in the Holy Scriptures.

The tradition of the Church is part of its strengths. And the Church fathers are those who claim the tradition. This thesis talks about different problems which the Church had to face up but which at the same time helped to form today's wording of dogmas and philosophical movements which influence the basic Christian postures in leadership of the Church. This thesis marginally shows the historical evolution of the Pope's primate doctrine and what had the biggest influence on it. I.e. most important writers who had some influence on this item as well as intra-Church disputes which helped a lot to clear and form some of the arising questions. Heretical opinions had a big influence on the theme as well – when clear definitions were needed to fight against them.

Part of the thesis is devoted to the First Vatican Council and connected events because there it was where the most important part of the primate doctrine was formed.

When I wanted to show the Church fathers' view of this issue it was necessary to open the theme of the Church fathers, explain basic terms, introduce main writers and the parts of their books following this problem to be able to show how the evolution of dogmas coheres and that there are similar formulations at the first pieces of Christian writers as in much older council documentations – the real and pure content of the faith remains the same. The council and the fathers are lead by the same Spirit and follow the same path of humility and searching the truth up to the same God.

Klíčové pojmy – key terms:

církev – the Church

patristika – patristics, patrology

neomylnost – infallibility

učení – teaching, doctrine

tradice – tradition, heritage

Příloha 1

Na ukázce z argumentace svatého Tomáše Aquinského se můžeme podívat s jakou razancí někdy církevní spisovatelé dokazovali primát a neomylnost papeže.

¹ Articulus 3

[66988] Quodlibet I, q. 9 a. 3 tit. 1 Utrum peccet qui propter ignorantiam constitutionem Papae non servat

[66989] Quodlibet I, q. 9 a. 3 tit. 2 Ad tertium sic proceditur: videtur quod qui facit contra constitutionem Papae per ignorantiam, non peccet.

[66990] Quodlibet I, q. 9 a. 3 arg. 1 Ut enim Augustinus dicit, peccatum adeo est voluntarium, quod si non est voluntarium, non est peccatum. Sed ignorantia causat involuntarium, ut dicitur in III Ethic. Ergo quod fit per ignorantiam, non est peccatum.

[66991] Quodlibet I, q. 9 a. 3 arg. 2 Praeterea, secundum iura, dominus potest repetere servum suum ordinatum post certum tempus. Hoc autem debet computari a tempore ordinationis, non a tempore notitiae. Ergo obligatio constitutionis Papae obligat a tempore notitiae.

[66992] Quodlibet I, q. 9 a. 3 s. c. Sed contra, ignorantia iuris non excusat. Sed constitutio Papae facit ius. Ergo qui facit contra constitutionem Papae per ignorantiam, non excusatur.

[66993] Quodlibet I, q. 9 a. 3 co. Respondeo. Dicendum, quod ignorantia quae est causa actus, causat involuntarium; unde semper excusat, nisi ipsa ignorantia sit peccatum. Est autem ignorantia peccatum, quando ignorat quis quae potest scire et tenetur. Constitutionem enim Papae omnes suo modo scire tenentur. Si ergo aliquis nesciat per negligentiam, non excusatur a culpa, si contra constitutionem agat. Si vero aliquis habeat sufficiens impedimentum, propter quod scire non potuerit; puta si fuit in carcere, vel in terris extraneis, ad quas constitutio non pervenit, vel propter aliquid simile; talis ignorantia excusat, ut non peccet contra constitutionem Papae agens.

[66994] Quodlibet I, q. 9 a. 3 ad arg. Et per hoc patet solutio ad obiecta.